

ISBN: 978-86-89417-01-2

Număr de pagini: 116

Titlu: **Exploatarea copiilor pe Internet –**
Raport despre cercetarea efectuată de Ombudsmanul Provincial

Ediția: Întâi

Editor: **Ombudsmanul Provincial**
Bulevar Mihajla Pupina 25
21000 Novi Sad, Serbia
Tel./fax: +381 (0) 21 487 41 44 office@ombudsmanapv.org;
www.ombudsmanapv.org
Ombudsmanul provincial este membru al Rețelei de
Ombudsmani Europeni pentru Copii – CRONSEE.

Pentru editor: Aniko Muškinja Hajnrih, Ombudsman Provincial
Marija Kordić, ombudsman provincial adjunct pentru
drepturile copiilor

Prelucrarea
raportului a fost
sprijinită de: **Save the Children International**

Autorii și autoarele
raportului: Ankica Dragin
Oliver Muškinja
Marija Duškov
Željka Bundalo

Tipografia: Tipografia „Futura”, Novi Sad

Tiraj: 400

Locul și anul
imprimării: Novi sad, 2013

Ombudsmanul Provincial al Provinciei Autonome Voivodina

Raport despre cercetarea efectuată de Ombudsmanul Provincial

EXPLOATAREA COPIILOR PE INTERNET

Programul de prevenire a exploatării copiilor în Europa de Sud-Est

Republica Serbia

Provincia Autonomă Voivodina

OMBUDSMANUL PROVINCIAL

Save the Children

Conținut

Introducere.....	1
Obiectul cercetării.....	3
Metodologia cercetării	5
Concepte de bază.....	5
Scopul cercetării	6
Instrumentele cercetării.....	7
Aspectele juridice ale exploatării copiilor prin TIC	10
Constituția Republicii Serbia	10
Documente internaționale.....	10
Legislația locală.....	22
Cadru juridic	27
Activități concrete ale actorilor competenți	32
Cazuri de exploatare a copiilor prin TIC	33
Datele Administrațiilor Polițienești pe teritoriul P.A. Voivodina	33
Administrația Poliției din Novi Sad	34
Administrația Poliției din Zrenianin	35
Administrația Poliției din Panciova	35
Administrația Poliției din Sremska Mitrovica	36
Datele Secției speciale pentru combaterea criminalității de înaltă tehnologie..	36

Exploatarea copiilor prin TIC
OMBUDSMANUL PROVINCIAL AL P.A. VOIVODINA

Rolul actorilor în apărarea copiilor de la exploatarea prin internet.....	39
Instituțiile de stat	39
Rolul Procuraturii Speciale pentru combaterea criminalității de înaltă tehnologia	40
Furnizorii de servicii de telefonie mobilă și fixă și furnizorii de servicii de internet	42
Părerii despre folosirea TIC și siguranța copiilor și tinerilor pe internet	47
Elevi din învățământul primar.....	47
Elevi din învățământul secundar	52
Părinții	56
Profesioniștii care lucrează cu copii.....	62
Reprezentanții organizației societății civile care se ocupă cu prevenirea exploatării copiilor prin TIC.....	74
Acoperirea de către presa a cazurilor de exploatare a copiilor prin TIC	86
Copii, violență, internet și presă.....	86
Accesul presei la "cele invizibile".....	87
Lucrurile evidente și "printre rânduri"	89
Violența electronică sub lupa presei.....	92
În spatele oglinzii virtuale	97
Ce (nu) îi este transmis publicului?.....	101
Concluzii	102
Cadrul juridic	102
Rolul și acțiunea organelor de stat	103
Furnizorii de servicii internet și furnizorii de telefonie mobilă	104

Exploatarea copiilor prin TIC

OMBUDSMANUL PROVINCIAL AL P.A. VOIVODINA

Atitudinile copiilor și tinerilor.....	105
Atitudinile părinților.....	106
Părerile profesioniștilor care lucrează cu copii	107
Organizațiile societății civile.....	108
Presă	109
Recomandări.....	111

Introducerea

Raportul care se află în fața dvs. conține rezultatele cercetării despre "Exploatarea copiilor pe internet" efectuată în cadrul proiectului "Prevenirea exploatării copiilor în Europa de Sud-Est – Exploatarea copiilor pe internet", care se ocupă cu fenomenul exploatării copiilor cu ajutorul tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC), și anume cu ajutorul calculatoarelor, telefoanelor mobile și internetului.

În afara datelor despre modul în care problema exploatării copii lor prin TIC este adresată de către instituțiile și alte organe competente, direcțiile, agențiile și instituțiile ale Republicii Serbia sau ale Provinciei Autonome Voivodina care se ocupă de problemele copiilor, raportul conține părerile și ideile copiilor din școlile primare și secundare din Voivodina, ale părinților lor și ale profesioniștilor din instituțiile și organizațiile societății civile (OSC) care lucrează cu copii în domeniul învățământului, protecției sociale și sanitare și siguranței, privitoare la acest fenomen social. O parte specială a acestui raport este dedicată datelor primite de la furnizorii de servicii internet și telefonie mobilă din Republica Serbia, precum și articolelor privitoare la exploatarea copiilor prin TIC publicate de presa din Serbia în anul 2012. La sfârșitul raportului sunt prezentate concluziile și recomandările instituției Ombudsmanului Provincial privitoare la măsurile pe care actorii sociali implicați – instituții și organizații – ar trebui să le ia în cadrul competențelor sale pentru a confrunta și a preveni cazurile de exploatare a copiilor prin TIC în P.A. Voivodina și Republica Serbia.

Proiectul "Prevenirea exploatării copiilor în Europa de Sud-Est – Exploatarea copiilor pe internet" a fost implementat la sfârșitul anului 2012 și începutul anului 2013 de către instituția Ombudsmanului Provincial cu sprijinul organizației internaționale "Să-i salvăm pe copii /*Save the Children International*/". Acest proiect este parte a programului implementat de organizația amintită în regiunea Balcanilor de Vest, în cadrul căruia același program pe tema exploatării copiilor pe internet este realizat de către încă doi ombudsmani, membrii ai Rețelei de Ombudsmani:

Ombudsmanul Republicii Srpska și Apărătorul Drepturile și Libertăților Umane din Muntenegru.

Scopul proiectului "Prevenirea exploatării copiilor în Europa de Sud-Est – Exploatarea copiilor pe internet" este mărirea capacității și posibilităților de exercitare a drepturilor copiilor în conformitate cu Convenția despre Drepturile Copiilor a Națiunilor Unite prin dezvoltarea sistemului de protecție a copiilor din orice formă de abuz, neglijare sau violență asupra lor, mai ales în cazul copiilor care au fost obiectul violenței sau abuzului prin TIC, anume prin internet, sau care au fost expuși pericolului de a deveni victime ale exploatării prin această cale.

Așteptăm ca efectuarea cercetării despre exploatarea copiilor prin TIC în P.A. Voivodina și publicarea rezultatelor, precum și campania care ar urma să îndrepte atenția opiniei publice la acest fenomen, să contribuie la conștientizarea publicului specializat și larg despre nevoia ca toți actorii sociali relevanți să participe la combaterea și prevenirea acestui flagel. În acest context se așteaptă ca proiectul "Prevenirea exploatării copiilor în Europa de Sud-Est – Exploatarea copiilor pe internet" să contribuie la:

- îmbunătățirea cadrului juridic pentru a preveni exploatarea copiilor prin TIC;
- întărirea capacității, ameliorarea și armonizarea colaborării dintre profesioniști din instituțiile și organizațiile competente, care se ocupă de protecția copiilor și în particular de fenomenul exploatării copiilor prin TIC;
- conștientizarea publicului specializat și larg despre formele, cauzele și consecințele sociale păguboase pe termen lung ale exploatării copiilor prin TIC.

Instituția Ombudsmanului Provincial îi mulțumește pe toți indivizii și pe toate instituțiile, organizațiile și subiectele economice care au recunoscut importanța acestei cercetări, contribuind la realizarea lui.

Obiectul cercetării

Exploatarea copiilor prin TIC este numită de către publicul nespecializat și uneori specializat violență electronică, digitală sau virtuală, iar formele ei cele mai frecvente și relevante pentru cercetarea prezentată în acest raport sunt explicate în primul capitol, care se ocupă de metodologia cercetării. În legătura cu vârsta făptașilor și a victimelor aceste fenomene se împart în fapte comise de copii cu aceeași vârstă și fapte comise de adulți. Violența electronică este caracterizată de trimiterea sau publicarea unor conținuturi jignitoare sau violente (texte, imagini, video ș.a.m.d.) prin folosirea internetului. Căile de acces sunt calculatoarele, telefoanele mobile sau alte mijloace de comunicație electronice și/sau digitale.¹

Violența electronică se împarte în mai multe subcategorii:²

- diverse mesaje electronice cu conținut necorespunzător (de exemplu vulgaritate, înjurături, amenințări, minciuni în forma unor acuzații false sau bârfe ș.a.m.d.);
- folosirea unei identități false
- publicare de date personale și/sau confidențiale sau de imagini care nu sunt destinate publicului;
- excluderea sau expulzarea răuvoitoare a cuiva de la un grup online;
- crearea sau participarea într-un grup pe o rețea socială care este "împotriva" cuiva (de exemplu pentru a-și bate joc de persoana în cauza sau pentru a o ridiculiza).

¹ Adaptat după Popadić, Dragan. (2009). "Violența la școli". UNICEF și Institutul de Psihologie, Belgrad (pag. 45) și Pregrad, Jasenka și alți (2011). "Experiențe și păreri ale copiilor, părinților și învățătorilor față de mediile electronice". UNICEF Croația, Zagreb (Sursa:

<http://www.unicef.hr/uoLoad/file/S5S/176706/FILENAME/Izviestaj-->

Iskusrva i stavovi diece roditelia i ucitelia prema elektronicnim medijima.pdf. accesat pe 5. martie 2013).

² *Ibid*, pag. 46, și pag. 6-7.

Violența electronică se deosebește de alte forme de violență mai ales pentru faptul că se impune reanalizarea conceptului și a caracteristicilor sale de bază (de exemplu, aspectul psihic, de vârstă, individ și grup). Acest tip de violență are loc într-un "spațiu virtual", iar pentru exercitarea ei este nevoie de un mijloc electronic sau canal de comunicație (calculator sau telefon mobil cu acces la internet). Violența electronică nu poate fi redusă doar la comunicația virtuală cu intenție rea. În cazul acestei forme de violență se poate întâmplă ca primitorul mesajului să devină inconștient în complice la acte de violență împotriva unor terți. Ei pot face acest lucru fără dorință și fără conștiința de exercita acte de violență asupra altora prin transmiterea unor conținuturi. Anonimitatea (aparentă) a comunicației electronice îi încurajează pe făptași și îi demoralizează pe victime. Natura acestei forme de comunicație contribuie la faptul că un număr de oameni mult mai mare decât am putea crede devin făptași sau victime.

Publicul specializat și nespecializat a înțeles problematica violenței electronice în contextul exploatării copiilor prin TIC abia cu expansiunea TIC în sfera privată, adică când calculatorul și accesul la internet au devenit accesibile pentru copii și tineri în propriile lor locuințe, ba chiar mai mult când a fi prezent la o rețea socială și a avea un anumit număr de "prieteni" a devenit un "simbol de statut social", perceput ca un element de prestigiu și chiar ca o nevoie pentru copii de vârstă respectivă. Nu doar copii și tinerii se confruntă cu problema (reală și potențială) a exploatării prin TIC, ci și părinții și profesorii lor, precum și alți profesioniști, care lucrează cu copii, și toată societatea, inclusiv organe de stat din cele trei rămuri ale puterii, sectorul civil, sectorul de afaceri și presa.

Obiectul cercetării "Prevenirea exploatării copiilor pe internet" este exploatarea copiilor prin TIC pe teritoriul P.A. Voivodina. Raportul se ocupă mai ales de modul în care fenomenul exploatării copiilor prin TIC în P.A. Voivodina este privit de către instituțiile, care conform legislației sunt cele mai competente pentru a

adresa acest fenomen, mai ales față de copii, presa și organizațiile neguvernamentale specializate în domeniul violenței asupra copiilor. Raportul se ocupă și de atitudinea lor față de acest fenomen și de părerea lor despre ceea ce trebuie făcut pentru a combate și a preveni acest flagel.

Metodologia cercetării

Metodologia cercetării "Exploatarea copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale" se bazează pe propunerea metodologică elaborată de către organizația consultantă a titularului proiectului "*Save the Children International*". Luând în considerare că este vorba de o cercetare regională care include teritoriul P.A. Voivodina, Republica Srpska și Muntenegru, metodologia a fost adaptată din punctul de vedere legal și lingvistic la contextul și caracteristicile teritoriului sau regiunii în care cercetarea are loc, în timp ce structura cadru a cercetării a rămas neschimbată.

Concepte de bază

Conceptele de bază folosite în procesul de cercetare și raportare sunt în mare măsură de origine străină. Acestea sunt cel mai des necunoscute pentru actorii din toate zonele, care se ocupă în orice fel de exploatarea copiilor pe internet. Din această cauză, înainte de a începe să descriem metodologia de cercetare, este foarte important să definim conceptele de bază, ca să fie inteligibile și ca raportul să fie înțeles în mod corect, folosind conceptele care descriu cel mai bine problema la care se referă această cercetare.

Exploatarea copiilor pe internet, adică exploatarea copiilor prin tehnologia informațională și comunicațională (TIC) implică violență, exploatare, abuz și/sau

abuzul copiilor de către adulți sau alți copii³. Acest tip de exploatare include a le arăta conținuturi indecente copiilor, a racola copii pentru activități ilegale, precum *grooming*, *sexting* și *cyber-bullying*, precum și alte forme de conduită violentă care amenință drepturile copiilor.

Tabelul 1. Explicarea conceptelor de bază

Explicarea conceptelor	
Grooming	Procesul prin care copii sunt convinși sau încurajați să participe în interacțiuni cu conținut sexual, prin internet sau dispozitive telefonice, expunându-i deseori unor conținuturi pornografice indesezirabile.
Sexting	Trimiterea de mesaje stânjenitoare (text, imagini și filme explicite) cu ajutorul tehnologiile informaționale și comunicaționale către altă persoană (cel mai des prin SMS, MMS, poștă electronică, Facebook, MySpace sau alte rețele sociale și <i>chat-rooms</i>).
Cyber-Bullying	Folosirea internetului, telefonului mobil, jocurilor online, a rețelelor sociale sau a oricărei alte tehnologii informaționale sau comunicaționale de către o persoană sau grup pentru a amenința, deranja sau umili pe altcineva.

Scopul Cercetării

Scopul cercetării poate fi văzut în câteva puncte importante referitoare la:

- a) identificarea problemelor specifice referitoare la drepturile copiilor și la exploatarea lor prin TIC;
- b) îmbunătățirea modului de a înțelege contextul juridic al protecției copiilor de la exploatarea prin TIC, oferind răspunsuri la următoarele întrebări:

³ În acest raport și în această cercetare, conceptele "exploatarea copiile pe internet" și "exploatarea copiilor prin TIC" sunt folosite drept sinonime.

1. Care este cadrul juridic internațional pentru protejarea copiilor de la exploatarea prin TIC?
 2. Care este cadrul juridic din Republica Serbia în acest domeniu și cum se aplică obligațiile internaționale ale statului pe nivel național?
 3. Care sunt instrumentele de protecție de care dispunem?
 4. Care sunt regulile de conduită aplicate de principalele companii de telefonie și internet?
 5. În ce măsură aceste reguli se potrivesc cu standardele naționale și internaționale, adică cu reglementările din domeniul protecției copiilor de la exploatarea prin TIC?
- c) Înțelegerea problemelor legate de exploatarea copiilor prin TIC într-un context mai larg:
1. Care sunt grupele de copii expuse în mai mare măsură acestui tip de exploatare?
 2. Care sunt condițiile care contribuie la exploatarea copiilor prin acest tip de exploatare?
 3. În ce fel se manifestează colaborarea dintre instituțiile competente pentru a-i proteja pe copii de la exploatarea prin TIC și care sunt mecanismele acestei colaborări?
 4. Care sunt consecințele acestui tip de exploatare pentru individ și societatea în totalitate?
- d) Determinarea celei mai bune practici pentru a preveni exploatarea copiilor prin TIC?
1. Care sunt mecanismele existente pentru a preveni exploatarea copiilor prin TIC și care sunt cele mai bune practici pe nivel regional și internațional?
 2. Care sunt recomandările și concluziile Ombudsmanului Provincial privitoare la sistemul de protejare a copiilor de la exploatare prin TIC?

Instrumente de cercetare

Cercetarea se bazează pe adunarea calitativă a datelor, care are avantaj față de adunarea cantitativă datorită faptului că fenomenul exploatării copiile necesită o abordare științifică atotcuprinzătoare, care se focalizează mai ales pe impresii, cunoștințe și intențiile mostrei selectate. Trendurile mondiale de cercetare au

arătat că metoda cantitativă este cea mai eficace și potrivită când este vorba de probleme sociale de acest fel. Folosirea datelor exclusiv cantitative pentru a elucida fenomenul exploatării copiilor cu ajutorul tehnologiilor informaționale și comunicaționale nu ar duce la o analiză relevantă și fiabilă (datorită lipsei de date cantitative relevante) și, de aceea combinația metodei cantitative cu aceea calitativă este cea mai potrivită pentru acest tip de cercetare.

Luând în considerare faptul că în această cercetare sunt folosite diverse feluri și nivele de date, metode și instrumente, în continuare le vom trece în revistă:

Adunarea datelor prin metoda de *grupuri focus*, care a fost organizată cu copii, adolescenți și părinții lor, cu scopul de a conștientiza aceste grupe despre riscurile la care sunt expuși copii și tinerii atunci când folosesc TIC. Au fost organizate *grupuri focus* și cu specialiștii din domenii legate de copii. Acestea au avut drept scop analizarea capacității și corelarea diferitelor instituții, precum și înțelegerea lor despre conceptul de exploatare prin TIC și mecanismele de protecție față de acest fenomen.

În cadrul cercetării a avut loc și o *întrevedere de profunzime* cu reprezentanții organizațiilor societății civile, care se ocupă de prevenirea exploatării copiilor prin TIC. Acest instrument are drept scop analizarea capacității și nevoilor actorilor societății civile, implicați în combaterea exploatării copiilor prin TIC.

Chestionarul în scris a fost folosit la adunarea datelor de către companiile, care oferă servicii de telefonie fixă și mobilă sau de internet. Scopul acestui instrument a fost analizarea mecanismelor de apărare a copiilor care folosesc TIC, din punctul de vedere al companiilor ca furnizori de servicii. Același instrument este folosit atunci când datele sunt adunate de către instituțiile competente, precum ministere, agenții sau alte organizații, pentru a analiza cazurile raportate de exploatarea copiilor

prin TIC.

Cercetarea include și *analiza conținutului presei*, prin care se analizează prezentarea de către presa a fenomenului de exploatare copiilor prin TIC, precum și modul în care publicul tratează acest fenomen.

Adunarea datelor din documente referitoare la legislația națională, documente internaționale și coduri de conduită ale sectorului privat, prin așa numită *analiza comparativă a conținuturilor*⁴ a avut drept scop analizarea cadrului juridic național și internațional din domeniul protejării copiilor în timpul folosirii TIC.

⁴ În engleză *Desk Research*

Aspecte juridice ale exploatării copiilor prin TIC

Exploatarea copiilor prin TIC este un fenomen social, care este din ce în ce mai vizibil și ușor de recunoscut în societatea modernă. Din această cauză, acest fenomen necesită sisteme mai potrivite și eficiente pentru prevenirea sa și pentru a asigura protejarea copiilor. Cu acest scop au fost adoptate numeroase acte juridice și regulamente atât în cadrul dreptului internațional, precum și în legislația națională.

Documentele legale care servesc drept baza pentru analiza juridică în cadrul acestui raport și care conțin normele și standardele relevante legate de obiectul cercetării, sunt enumerate în continuare în forma unei treceri în revistă a documentelor internaționale, legislației naționale și cadrului strategic, precum și codurilor etice ale furnizorilor de servicii internet din punctul de vedere al protecției copiilor de la exploatarea prin TIC.

Constituția Republicii Serbia

Constituția Republicii Serbia conține dispozițiile de bază legate de protejarea copiilor de la orice formă de exploatare. Articolul 64 al Constituției garantează dreptul de a se bucura de drepturile omului în funcție de vârsta și maturitatea spirituală a copilului, precum și faptul că toți copiii sunt protejați de abuzul psihic, fizic, economic sau de orice alt fel.

Documente internaționale

Declarația universală a drepturilor omului prevede că toți oamenii au dreptul la viață, libertate și siguranța propriei personalități. Nimeni poate fi ținut în condiții de sclavie sau supunere: sclavia și traficul de persoane sunt interzise în orice formă. Nimeni poate fi supus la tortură și nici la tratamente sau pedepse crude, inumane sau umilitoare. Îndeosebi, mamele și copiii au dreptul la îngrijire și ajutor.

Pactul internațional despre drepturile civile și politice prevede că fiecare copil, fără deosebire pe baza de rasă, culoarea pielii, gen, limbă, confesiune, origine etnică sau socială, avere sau naștere, are dreptul la măsuri de protecție din partea familiei, societății și statului, care sunt determinate de starea lui de minor.

Pactul internațional despre drepturile economice sociale și culturale prevede că trebuie luate măsuri speciale de ajutorare și protecție în favoarea tuturor copiilor și tinerilor fără discriminare pe bază originii sau altor motive. Copii și tinerii trebuie protejați de exploatarea economică și socială. Legea pedepsește angajarea lor în locuri de muncă dăunătoare pentru ei din punctul de vedere al moralei și sănătății, care ar putea pune viața lor în pericol sau ar putea împiedica dezvoltarea lor normală.

Convenția despre eliminarea tuturor formelor de discriminare ale femeilor prevede măsurile prin care educația familială include înțelegerea corectă a maternității ca o funcție socială și recunoaște răspunderea comună a bărbaților și femeilor la creșterea și dezvoltarea copiilor, înțelegându-se că mai întâi de toate trebuie luate în considerare drepturile copiilor.

Convenția pentru protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (articolul 5) prevede dreptul tuturor la libertate și siguranță.

Documentul juridic care se referă îndeosebi la protecția copiilor și se referă la obiectul acestei cercetări este **Convenția despre drepturile copiilor** adoptată pe 20 noiembrie 1989 prin rezoluția 44/25 a Adunării Generale a Națiunilor Unite⁵. Convenția despre drepturile copiilor este primul document internațional care conține un catalog al tuturor drepturilor copiilor și reprezintă un instrument care include totalitatea drepturilor omului – civile, culturale, economice, politice și

⁵ Pe care Republica Serbia, în calitate de succesoare a Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, a ratificat-o pe 18 decembrie 1990.

și sociale. Cele patru principii de bază ale Convenției sunt nediscriminarea, dedicația celor mai bune interese ale copilului, dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare și respectarea părerilor copilului. Convenția apară drepturile copilului, stabilind standarde pentru serviciile sanitare, educative, juridice, civile și sociale.

În preambulul Convenției despre drepturile copilului ni se aduce aminte că Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede că trebuie acordat ajutor și îngrijiri deosebite copiilor.

Articolul 1 al Convenției definește conceptul de copil. Copil este oricare om, care nu a ajuns la vârsta de 18 ani de viață, dacă legislația aplicabilă nu prevede majoratul înaintea acestei vârste.

Articolul 3 al Convenției stabilește că interesele copiilor au importanță primară la toate activitățile referitoare la copii, indiferent că acestea sunt dezvoltate de către instituții de protecție socială publice sau private, tribunale, organe administrative sau legislative. Statele membre se obligă să le acorde copiilor protecția și îngrijirea, de care ei au nevoie pentru binele lor, luând în considerare drepturile și obligațiile părinților, tutorelui legal sau altor indivizi legal răspunzători, și iau toate măsurile legislative și administrative necesare în acest sens.

Toate formele de exploatare a copiilor, prin care este amenințată integritatea lor fizică, psihică și sexuală, reprezintă încălcarea unuia din drepturile de bază ale copiilor și anume, dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare prevăzut în articolul 6 al Convenției.

Articolul 13 prevede că fiecare copil are dreptul la libertatea de exprimare, care include dreptul de a cere, primi și oferi informații și idei de orice fel, fără limite, fie verbal, în scris, prin presă, artă sau oricare alt mijloc la alegerea copilului.

Articolul 17 prevede că statele membre recunosc importanța rolului informației publice și permit accesul copiilor la informații și materiale din surse naționale și internaționale diferite, mai ales la acelea care au drept scop binele lor social, spiritual și moral, precum și sănătatea lor fizică și mentală.

Articolul 19 prevede că statele membre trebuie să ia toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative pentru a-i proteja pe copii de orice formă de violență fizică sau mentală, rănire, abuz, neglijare, maltratare sau exploatare, inclusiv abuzul sexual, în timp ce aceștia se află sub îngrijirea părinților, tutorilor legali sau altor persoane, cărora le a fost încredințată creșterea copilului. Aceste măsuri de protecție trebuie să includă, după caz, acțiuni eficiente pentru stabilirea unor programe sociale în vederea asigurării sprijinului necesar pentru copil și pentru aceia, cărora creșterea lui a fost încredințată, precum și celelalte forme de prevenire, stabilire, raportare, comunicare, cercetare, procesare și monitorizare a cazurilor de abuzare a copiilor, iar după caz, acționarea în justiție.

Articolul 34 prevede că statele membre se obligă să-i apere pe copii de orice formă de sclavie sau abuz sexual. Cu acest scop, statele membre vor lua toate măsurile naționale, bilaterale și multilaterale pentru prevenirea:

- obligarea copiilor ca să participe în activități sexuale ilegale;
- exploatarea copiilor în prostituție sau alte activități sexuale ilegale;
- exploatarea copiilor în spectacole și reviste pornografice.

Articolul 36 prevede că statele membre trebuie să-i apere pe copii de la orice formă de exploatare dăunătoare pentru ei.

Convenția MMOR⁶, numărul 182 despre cele mai rele forme de muncă infantilă definește expresia "cele mai rele forme de muncă infantilă": folosirea, procurarea sau oferirea copilului pentru prostituție, producția de pornografie sau spectacole pornografice.

Articolul 6 prevede că fiecare stat membru trebuie să elaboreze și să aplice programe de acțiune pentru eliminarea celor mai rele forme de muncă infantilă, ca o prioritate. Fiecare stat membru trebuie să ia în considerare importanța învățământului la eliminarea muncii infantile și să ia măsuri eficiente și cu reperi temporare pentru:

- a evita angajarea copiilor în cele mai rele forme de muncă infantilă;
- a oferi ajutorul direct necesar și corespunzător pentru a-i reține pe copii din cele mai rele forme de muncă infantilă, precum și pentru reabilitarea și integrarea lor socială;
- a asigura accesul la învățământul primar gratuit și, oriunde ar fi posibil și necesar, precum și la învățământul profesional pentru acei copii care au fost retrași de la cele mai rele forme de muncă infantilă;
- a identifica și a ajunge la copii expuși unor riscuri deosebite;
- a respecta situația specială a fetițelor.

Convenția Consiliului Europei despre combaterea traficului de persoane prevede măsurile care trebuie luate pentru a evita și a combate traficul de persoane. Racolarea, transportul, transferarea, ascunderea sau primirea copiilor pentru exploatarea lor se consideră "trafic cu persoane". Sunt prevăzute și măsuri preventive, inclusiv programe de învățământ pentru băieți și fete, care subliniază caracterul inacceptabil al discriminării sexuale, consecințele ei catastrofale, egalitatea genurilor, demnitatea și integritatea fiecărei persoane. Mai

⁶ Organizațiile internaționale ale muncii, precum și agențiile Națiunilor Unite care promovează dreptatea socială, drepturile omului și drepturile muncitorului, care sunt recunoscute pe plan internațional.

ales trebuie acordată atenție prevederilor Convenției care stabilesc că, atunci când nu se poate stabili vârsta victimei, dar există o îndoială justificată că aceasta ar fi un copil, persoana va fi privită drept copil și îi se vor acorda măsurile necesare de protecție până la stabilirea vârstei sale. Această Convenție prevede în mod special cercetarea, urmărirea penală și dreptul procedural.

Convenția Consiliului Europei despre criminalitatea cibernetică din 2011 reprezintă primul document internațional în care se sistemul de calculatoare este pus în mod explicit în legătură cu pornografia infantilă.

Convenția stabilește că fiecare stat membru trebuie să adopte măsurile legislative și celelalte măsuri necesare pentru a califica următoarele acțiuni drept fapte penale în legislația lor națională, dacă au fost comise intenționat și fără drept:

- producția de pornografie infantilă cu scopul de a o distribui prin sisteme de calculatoare;*
 - oferirea și punerea copiilor la dispoziție pentru pornografie infantilă prin sisteme de calculatoare;*
 - distribuirea și transferul de pornografie infantilă prin sisteme de calculatoare;*
 - procurarea de pornografie infantilă prin sisteme de calculatoare pentru sine sau altă persoană;*
 - posesia de pornografie infantilă într-un sistem de calculatoare sau pe mediile de înmagazinare a datelor informatice.*
-

Expresia "*pornografia infantilă*" include materialul pornografic care arată în mod vizual:

- minori⁷, care participă la acțiuni sexuale explicite;
- persoane, despre care datorită înfățișării lor se poate conclua că sunt minore, și participă la acțiuni sexuale explicite;
- imagini diferite care arată minor care participă la acțiuni sexuale explicite.

⁷ Copii de ambele genuri – nota autorului.

Convenția Consiliului Europei despre protejarea copiilor de la exploatarea și abuzarea sexuală în partea sa introductivă pornește din principiul că atât copii cât și făptași folosesc din ce în ce mai des TIC. Scopul acestei convenții este:

- evitarea și combaterea exploatării și abuzării sexuale a copiilor;
- apărarea drepturilor copiilor, care au fost victime ale exploatării și abuzării sexuale;
- întărirea colaborării naționale și internaționale împotriva exploatării și abuzării sexuale ale copiilor.

Articolul 5 al Convenției prevede că fiecare parte va ia toate măsurile legale și de altă natură pentru a asigura ca toți copii, în timpul învățământului primar și secundar, vor primi informații despre pericolul de exploatare și abuzare sexuală, precum și despre mijloacele pentru a se apăra conform propriilor puteri care sunt dezvoltate în timp. Aceste informații care vor fi furnizate în colaborare cu părinții, oricând va fi posibil, vor fi cuprinse într-un context general de informații despre sexualitate și cu acest prilej va fi acordată specială atenție acelor situații care implică riscuri, mai ales dacă acestea se referă la informații noi sau la tehnici comunicaționale noi.

Articolul 9 al Convenției prevede că părțile trebuie să încurajeze sectorul privat, mai ales sectorul tehnologiei informaționale și comunicaționale, ca să participe în elaborarea și aplicarea politicilor sectoriale, al căror scop este evitarea exploatării și abuzării sexuale a copiilor, precum și aplicarea de norme interne prin autoreglare și co-reglare. Presa trebuie să încurajeze oferirea de informații corespunzătoare în legătură cu diferitele aspecte ale exploatării și abuzării sexuale a copiilor, dedicând specială atenției independenței și libertății presei.

Articolul 20 prevede faptele penale legate de pornografia infantilă și unul dintre ele constă în a le oferi copiilor în mod conștient posibilitatea de a accesa pornografia infantilă cu ajutorul tehnologiei informaționale și comunicaționale.

Articolul 23 al Convenției definește conceptul de "convingerea copiilor cu scopuri sexuale" și stabilește că fiecare parte trebuie să ia toate măsurile necesare, legislative și de altă natură, pentru criminalizarea persoanei adulte care în mod intenționat îi îndreaptă pe copii, cu ajutorul tehnologiei informaționale și comunicaționale, spre comiterea vreunei fapte penale împotriva intereselor sale, dacă această propunere este însoțită de materiale care duc la organizarea unei asemenea întâlniri.

Totodată, a fost prevăzută obligativitatea de a lua măsurile legale și de altă natură pentru a asigura ca cercetarea și procedura penală vor fi efectuate în cel mai bun interes al copiilor, respectând drepturile sale.

Scopul *Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate* este a îmbunătăți în cel mai eficient mod posibil colaborarea legată de prevenirea și combaterea criminalității transnaționale organizate. Convenția se aplică la prevenirea, cercetarea și urmărirea penală a faptelor penale care sunt prin natura lor transnaționale, pentru că:

- au fost comise în mai multe state;
- au fost comise într-un state, dar cea mai mare parte a pregătirii, planificării, dirijării sau controlării lor a avut loc în alt stat;

- au fost comise într-un stat dar a participat o grupă de crimă organizată care desfășoară activități criminale în mai multe state;
- au fost comise într-un stat, dar consecințele au apărut în alt stat.

Protocolul despre prevenirea, combaterea și pedepsirea traficului de oameni, mai ales femei și copii completează această convenție și este interpretat împreună cu ea. Scopul lui este prevenirea și combaterea traficului de oameni, acordând specială atenție femeilor și copiilor.

Acest protocol se aplică la prevenirea, cercetarea și urmărirea penală a făptașilor vinovați de infracțiunile prevăzute în articolul 5 al acestui protocol. Celelalte părți ale protocolului se referă la ajutorul acordat victimelor traficului de persoane, protejarea acestora, schimbul de informație, formare, siguranță și controlul documentelor.

Protecția specială a copiilor de la exploatare este asigurată prin adoptarea convenției *Protocolul facultative al Convenției despre drepturile copiilor privitor la vânzarea copiilor, prostituția infantilă și pornografia infantilă*. Acest acord internațional conține prevederi referitoare la:

- catalogul de măsuri pentru aplicarea drepturilor copiilor la apărarea lor;
- interzicerea vânzării copiilor, prostituției infantile și pornografiei infantile;
- procedura penală și măsurile punitive;
- protejarea copiilor victime;
- măsurile preventive;
- colaborarea și ajutorul internațional.

Statele participante la negocieri au subliniat nevoia ca toți copii să fie protejați de orice fel de exploatare, așa cum acestea sunt definite în convenție, dar și să meargă un pas mai departe, insistând asupra tuturor pericolelor majore, mai ales

cele privitoare la accesul ușor la pornografie prin internet și alte tehnologii în dezvoltare. Îngrijorarea pentru această tendință a fost subliniată deja în preambulul acestui document. Trebuie menționat că statele participante la negocieri se referă și la Conferința despre combaterea pornografiei infantile pe internet, care a avut loc în Viena în 1999, și mai ales la concluziile acesteia care cer incriminarea universală a producției, distribuiri, exportului, transferului, importului, posedării intenționate sau publicarea pornografiei infantile, insistând asupra importanța dorinței de colaborare și parteneriat între guvernele și industria internetului.

Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei R(91)11 despre exploatarea sexuală, pornografia, prostituția infantilă și traficul cu copii și tineri cere luarea de măsuri comune cu scopul de a conștientiza, educa și informa opinia publică în felul următor:

- prin crearea documentației corespunzătoare despre exploatarea sexuală a copiilor;
- prin programe de învățământ primar și secundar care include informație despre pericolele de exploatare și abuzare sexuală, la care copii și tinerii pot fi expuși, precum și despre metodele de protecție;
- prin promovarea unor programe care au drept scop conștientizarea și pregătirea acelor care au funcții legate de sprijinirea și protejarea copiilor și tinerilor în domeniul educației, sănătății, protecției sociale, justiției și poliției, pentru a le permite să identifice cazurile de exploatare sexuală și să ia măsurile necesare.

Această recomandare conține dispozițiile despre drept penal și procedură penală.

Rezoluția 1099(1996) al Adunării Parlamentare al Consiliului Europei despre exploatarea sexuală a copiilor se adresează statelor în legătură cu combaterea pornografiei infantile în orice formă (publicarea, conținuturi video, internet). Statele membre ale Consiliului Europei au fost invitate să combine eforturile și

resursele lor în lupta împotriva prostituției infantile, traficului de copii și pornografiei infantile, cu scopul de a opri exploatarea copiilor. Adunarea cere introducerea acestor noi fapte penale:

- deținerea materialului pornografie, precum înregistrări video, documente sau fotografii care includ copii;
- producerea, transportul și distribuirea de material pornografic în care sunt arătați minori;
- luarea și emiterea de poze pornografice ale unor minori

Trebuie adoptate reglementări care asigură ca toate formele de abuzare sexuală a copiilor să fie clasificate drept infracțiuni serioase, pentru că asemenea fapte nu pot fi incluse în categoria infracțiunilor penale mai puțin serioase. Trebuie introdus și principiul, conform căruia un minor de sub 15 ani nu poate da acordul său pentru a avea raporturi sexuale cu un adult. Adunarea cere ca statele membre să ia măsuri concrete pentru a pune punct la turismul motivat sexual.

Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei (2001)¹⁶ despre protecția copiilor de la exploatarea sexuală a recunoscut că reclamele și presa, îndeosebi internetul, joacă un rol foarte important în răspândirea și prevenirea fenomenului exploatării sexuale a copiilor. Scopurile acestei recomandări sunt planificarea și implementarea de măsuri, politici și practici legate de combaterea exploatării sexuale, care iau în considerare părerile și experiențele copiilor. Recomandarea se referă la crearea unui mecanism statal, care ar asigura informații regulate despre cele mai bune practici și cele mai eficiente măsuri pentru prevenirea exploatării sexuale a copiilor. O parte se referă în particular la internet și stabilește că furnizorii de servicii internet trebuie incluși în procesul de conștientizare despre exploatarea sexuală cu ajutorul tehnologiilor comunicaționale moderne, precum și despre riscurile, mai ales pe internet.

Este necesară colaborarea între furnizorii de servicii internet și organele de stat în vederea identificării exploatării sexuale, combaterii diferitelor forme abuz prin internet, care pot fi folosite pentru exploatarea sexuală a copiilor.

Cu acest scop, furnizorii de servicii internet trebuie să facă următoarele:

- să dezvolte un cod etic de conduită care corespunde informațiilor moderne, precum și tehnologii comunicaționale pentru prevenirea exploatării sexuale a copiilor;
- să identifice abuzurile codului și tehnologiilor;
- să preia măsurile necesare pentru a preveni și combate aceste abuzuri;
- să-i informeze pe părinți, tutori și toate celelalte persoane răspunzătoare pentru copii, precum și copiilor înșiși, despre riscurile exploatării sexuale pe internet (despre formele de exploatare și abuzare a copiile care există, precum și despre măsurile de protecție care trebuie luate);
- să deschidă linii de serviciu și să-i încurajeze pe cetățeni ca să anunțe cazurile de pornografie infantile sau de promovare a pornografiei infantile pe internet, ajutând autoritățile competente, în acest fel, ca să ia măsurile legale necesare.

Totodată, trebuie adoptate prioritățile de cercetare privitoare la evaluarea folosirii internetului pentru a preveni exploatarea sexuală a copiilor prin TIC.

Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei 1307(2002) despre exploatarea sexuală a copiilor arată că apariția internetului a agravat problema abuzării sexuale a copiilor, deoarece acest mijloc se folosește ușor și în mod anonim, stabilind un număr nelimitat de contacte. Adunarea cerea ca lupta împotriva exploatării sexuale în orice formă să fie proclamată drept scop național și să-i se dea prioritate eradicării pericolelor care îi amenință pe copii.

prin internet. Adunarea cere ca fiecare stat membru să asigure mijloacele pentru combaterea criminalității prin calculator și mai ales a pornografiei infantile, iar cu acest scop, să stabilească unități ale poliției, echipate cu cadrele și echipamentele necesare, care trebuie să fie alcătuite de persoane educate în domeniul drepturilor copiilor și tehnologiilor moderne. În același timp, colaborarea cu specialiștii din domeniul internetului pe nivel național și internațional trebuie să se îmbunătățească pentru a dezvolta tehnicile potrivite și mijloace legale necesare pentru a-i proteja pe copii de la conținuturi ilegale și nocive, legate de exploatarea sexuală. Cetățenii trebuie încurajați să anunțe crimele sexuale și abuzurile îndreptate împotriva copiilor. Liniile de serviciu pentru cazuri urgente trebuie să fie gratuite. Totodată trebuie sprijinite financiar organizațiile societății civile care sunt deja active în acest domeniu, mai ales în legătură cu folosirea de tehnologii noi, precum internetul.

Legislația locală

Articolul 6 al *Legii Familiei* prevede că fiecare este obligat să acționeze conform celui mai bun interes al copilului în toate activitățile legate de copii. Statul este obligat să ia toate măsurile necesare pentru protejarea copilului de la neglijare și de la abuzul fizic, sexual și emoțional, precum și de la orice formă de exploatare. Statul este obligat să respecte, apere și dezvolte interesele copiilor.

Articolul 45 al *Legii despre bazele sistemelor de educație și învățământ* interzice violența, abuzul și neglijarea copiilor. Paragraful 1 al articolului 45 că la instituții este interzisă violența fizică, psihică și socială, precum și abuzarea și neglijarea copiilor și elevilor, pedepsirea fizică și jignirea personalității, precum și abuzarea sexuală a copiilor, elevilor sau angajaților.

Forma de bază pentru protejarea minorilor de la abuzarea în scopuri pornografice este definită în cadrul *Codului Penal* al Republicii Serbia.

Articolul 185 al Codului Penal definește drept faptă penală "arătarea, procurarea și deținerea de material pornografic, precum și folosirea copiilor pentru pornografie", stabilind totodată și pedepsele pentru diferitele forme ale acestei infracțiuni.

- Acela care va vinde, arăta sau pune la dispoziție unui minor texte, imagini audiovizuale sau alte obiecte cu conținut pornografic prin expunerea publică sau în orice alt fel, sau care îi va arăta un spectacol de natura pornografică, va fi pedepsit cu o amendă sau cu închisoare până la șase luni. Dacă faptă penală este comisă față de un copil, făptașul va fi pedepsit cu închisoare de la șase luni până la trei ani.
- Acela care va folosi un minor pentru producerea de fotografii, materiale audiovizuale sau alte obiecte cu conținut pornografic, precum și pentru spectacole pornografice, va fi pedepsit cu închisoare de la șase luni până la cinci ani.
Dacă faptă penală este comisă față de un copil, făptașul va fi pedepsit cu închisoare de la unul până la opt ani.
- Acela care achiziționează pentru sine, deține sau arată în mod public, pe cale electronică sau în vreun alt fel materiale cu conținut pornografice produse prin exploatarea unui minor va fi pedepsit cu închisoare între trei luni și trei ani.

Aceste materiale vor fi confiscate.

Articolul 185a. definește drept faptă penală "convingerea unui minor ca să fie prezent la activități sexuale și stabilește pedepsele pentru această faptă penală.

- Acela care îl va convinge pe un minor ca să fie prezent la un viol, act sexual sau altă faptă echivalentă sau activitate de natură sexuală va fi pedepsit cu o amendă sau cu închisoare de la șase luni până la cinci ani și cu amendă. Dacă faptă penală este comisă cu violență, sub amenințare sau față de un copil, făptașul va fi pedepsit cu închisoare de la unul până la opt ani.

Articolul 185b definește drept faptă penală "folosirea rețelelor de calculatoare sau comunicațiile prin alte mijloace pentru comiterea de fapte penale împotriva libertății sexuale a unui minor, stabilind și următoarele pedepse pentru această faptă penală:

Acela care, cu intenția de a comite fapta penală de viol, a întreține relații sexuale cu persoane care nu se pot apăra sau copii, a întreține relații sexuale prin abuzarea poziției oficiale, a efectua activități sexuale interzise sau fapte de proxenetism, a face posibilă întreținerea de raporturi sexuale, a media la activități de prostituție, a arăta, procura sau deține material pornografic, a exploata copii pentru pornografii sau a-i convinge pe minori să fie prezenți la activități sexuale, folosind o rețea de calculatoare sau comunicații prin alte mijloace tehnice, va stabili o întâlnire cu un minor și se va înfățișa la locul stabilit pentru întâlnire, va fi pedepsit cu închisoare între șase luni și cinci ani și amendă.

Acela care va comite această faptă față de un copil va fi pedepsit cu închisoare între unul și opt ani.

Legea despre organizarea și competențele organelor de stat însărcinate cu combaterea criminalității de înaltă tehnologie reglementează formarea, organizarea, competențele și puterile unităților speciale ale organelor de stat care se ocupă de depistarea, urmărirea penală și judecarea faptelor penale definite de această lege. Conform acestei legi, criminalitatea de înaltă tehnologie reprezintă comiterea unor fapte penale, la care obiectele și mijloacele de comitere a faptei penale sunt: calculatoare, sisteme, rețele și date informatice, precum și produsele lor în format material sau electronic. Această lege se aplică la depistarea, urmărirea penală și judecarea faptelor penale împotriva siguranței datelor informatice definite în Codul Penal. Totodată legea stabilește că, pentru a acționa cu obiectele care fac

parte a acestor fapte penale este creată Secția Specială pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă pe lângă Procuraturii din Belgrad. Secția Specială efectuează funcțiile organelor Ministerului de Interne legate de faptele penale în cadrul Serviciului pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Serbia.

Legea despre comunicațiile electronice definește că scopurile și principiile pentru reglementarea relații în domeniul comunicațiilor electronice se bazează pe asigurarea unui nivel înalt de protejare a datelor privitoare la identitatea și intimitatea utilizatorului, precum și pe asigurarea unui nivel înalt de siguranță și integritate a rețelelor și serviciilor de comunicații. Această lege reglementează acțiunile operatorilor – persoanele care activități de comunicații electronice – în legătura cu predarea informației către organele competente și protejarea caracterul secret al datelor. Această lege reglementează protejarea datelor utilizatorilor și abonaților prin articolul 116, care se referă la apelurile rău-intenționate și deranjatoare. Operatorul de servicii telefonice publice, care este înștiințat în scris de către un utilizator despre apeluri rău-intenționate sau deranjatoare, trebuie să noteze datele de identificare ale acestor apeluri. Dacă apelurile rău-intenționate sau deranjatoare provin de la un abonat din propria sa rețea, operatorul este obligat să-i trimită abonatului o avertizare, iar în caz de deranjare repetată, să ia măsurile de rigoare pentru a evita continuarea acestei conduite. Dacă operatorul stabilește că apelurile deranjatoare provin din rețeaua altui operator, atunci îl va înștiința pe celălalt operator despre această situație. Dacă există riscul de lezare a siguranței și integrității rețelelor și serviciile de comunicații, operatorul este obligat să-l informeze pe abonat și să ia măsurile de protecție necesare.

Următoarele legi sunt în legătură directă cu obiectul acestei cercetări:

- *Legea de Procedură Penală*, care stabilește mecanismele legale și procedurale pentru determinarea stării de fapt la o procedură penală;
- *Legea despre minorii care comit infracțiuni penale și despre protecția de drept penal a minorilor* care prevede protejarea deosebită a personalității minorilor, precum și a părinților vătămate, introducând specificații deosebite pentru toți actorii procedurii penale.
- *Legea Poliției* care definește specializările lucrătorilor poliției care acționează în cazul faptelor penale în detrimentul unor minori.
- *Legea Protecției Sociale* care îl definește pe minor drept utilizator al drepturilor și serviciilor de protecție socială.
- *Legea despre Protecția Sănătății* care definește dreptul copiilor la serviciile sanitare.
- *Legea Muncii*, prin care raporturile de angajare pot fi stabilite cu persoane care au cel puțin 15 ani. Persoanele sub 18 ani pot stabili raporturi de angajare numai cu acordul părinților, părinților adoptivi sau tutorilor, cu condiția ca munca respectivă să nu pună în pericol sănătatea, morală sau educația minorului sau ca munca amintită nu este interzisă de lege.
- *Legea despre informarea publică* conține prevederi despre protecția drepturilor minorilor în mijloacele de informație.
- *Legea radiodifuziunii* care reglementează standardele generale și interzice emiterea de programe care îi dăunează pe copii și tineri fizic, mental sau moral.
- *Legea Publicității* care conține prevederi despre publicitatea adresată minorilor.
- *Legea despre Comerțul Electronic* care reglementează condițiile și modul de acordare a serviciilor societății informative.
- *Legea despre Protejarea Datelor cu Caracter Personal și*

- *Legea Protecției Consumatorilor.*

Codul etic al companiilor, precum Telekom Serbia și Vip Serbia nu sunt satisfăcătoare din punctul de vedere al drepturilor copiilor, pentru că conțin foarte prevederi insuficiente privitoare la protecția juridică în etapa de stabilire a abonamentului și în timpul existenței acesteia, precum și la protejarea datelor.

Excepția este compania Telenor Serbia, care contribuie la siguranța online. În raportul companiei Telenor Serbia despre activitățile sustenabile în 2011⁸ se menționează la jumătatea anului 2010 această companie a semnat un acord cu Ministerul Afacerilor Externe despre colaborarea strategică în vederea introducerii de filtre pentru a bloca accesul la pagini web ilegale cu elemente de abuzarea sexuală a copiilor. Utilizatorii serviciilor firmei Telenor care încearcă să acceseze acest tip de pagini web de pe telefoanele lor mobile sau calculatoare sunt trimiși pe pagina "Stop". De la începutul realizării acestui proiect, au fost 116 asemenea cazuri. În același timp, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Serbia a pus la dispoziția firmei Telenor o listă a locațiilor despre care Ministerul și Interpol consideră că conțin materiale ilegale.

Cadru strategic

Strategia de dezvoltare a societății informatice în Republica Serbia până 2020 conține dispozițiile despre siguranță informatică, care stabilesc următoarele priorități: Dezvoltarea cadrului juridic și instituțional pentru siguranță informatică,

⁸ Raport despre activitățile sustenabile de afaceri pentru 2011. <http://www.teLenor.rs/media/TeLenorSrbija/fondacija/FondacijaIzvestaj2011-ingleski.pdf>. Accesat pe 22 martie 2013.

protejarea infrastructurii critice, combaterea criminalității de înaltă tehnologie, muncă de cercetare științifică și dezvoltare în domeniul siguranței informatice.

Strategia arată că, în afara de creșterea cererii pentru aptitudini legate de TIC, internetul a schimbat modul și dinamica de răspândire a cunoașterii și informației din toate domeniile. TIC trebuie integrate în toate aspectele procesului educativ pentru a avea un învățământ mai eficient.

Conform Strategiei, siguranța informatică înseamnă protejarea sistemelor, datelor și infrastructurii cu scopul de a păstra confidențialitatea, integritatea și disponibilitatea informației. Nivelul potrivit de siguranță informatică în toate formele de aplicarea a TIC este una din condițiile pentru crearea unei societăți informatice sustenabile. Trebuie adoptate reglementări din domeniul siguranței informatice prin care vor fi îmbunătățite standardele de siguranță informatică, domeniul siguranței informatice, precum și competențele și sarcinile unor instituții care acționează în acest domeniu. În acest document se arată importanța muncii de cercetare științifice în domeniul siguranței informatice.

Planul național de acțiune pentru copii este un document strategi al Guvernului Republicii Serbia prin care se definește politica generală față de copii până în 2015. Este un plan de măsuri, activități și programe prioritare care trebuie întreprinse în următorii ani pentru a crea condiții cât mai favorabile pentru copii, pentru creșterea și includerea lor în societate. Una din priorități este protejarea copiilor de la abuzare, neglijare, exploatare și violență și sunt prevăzute următoarele activități:

- definirea politicilor pe termen scurt, mediu și lung ale statului privitoare la protecția copiilor, precum și a cadrului în care programele vor fi desfășurate, serviciile dezvoltate și reglementările legate luate.

- crearea unui organ inter-instituțional, care va crea o strategie națională atotcuprinzătoare pentru protejarea copiilor de la orice formă de abuzare, neglijare, exploatare și violență (NCZD) și pentru monitorizarea ei.
- adoptarea de către Guvernul Republicii Serbia a unei strategii naționale pentru protejarea copiilor de la orice formă de abuzare, neglijare, exploatare și violență (NCZD).

Trebuie subliniate mai ales următoarele activități legate de protecția copiilor de la abuz, neglijarea, exploatare și violență prin informare și sensibilizarea publicului:

- sensibilizarea sistematică și continuă a cetățenilor, inclusiv copii (prin presă, tribune, publicații, campanii împotriva violenței asupra femeilor și copiilor, broșuri despre metodele ne-violente pentru educarea copiilor ș.a.m.d.) despre drepturile copiilor la protecția de la abuz și neglijare;
- informarea cetățenilor despre modul de a recunoaște un copil abuzat sau neglijat, precum și despre organele la care trebuie să se adreseze pentru ajutor. Predarea tehnicilor de auto-apărare la copii.
- îndrumarea presei despre abuzarea și neglijarea copiilor, în așa fel ca să scrie în mod corect despre aceasta, fără senzaționalisme, respectând demnitatea copilului și a familiei. Efectuarea constantă a unor cursuri pentru jurnaliști în acest sens.

Înzestrarea profesioniștilor care lucrează în domeniul copiilor cu cunoștințele și aptitudinile necesare pentru a-i apăra pe copii de la orice formă de abuz, neglijare, exploatare și violență, reprezintă un tip special de activitate în cadrul căreia trebuie:

- a stabili cantitatea minimă de cunoștințe și aptitudini pe care trebuie să le aibă persoanele care lucrează cu copii. Aceste cunoștințe și aptitudini sunt necesare pentru prevenirea, identificarea, evaluarea și reacția la cazurile de abuzare și neglijarea copiilor.

- a crea programele educaționale potrivite ("pachete educative" pentru diferite profiluri profesionale, luând în considerare domeniul lor de activitate.
- a efectua acreditarea programului, precum și educația continuă a profesioniștilor.

Strategia națională pentru prevenția și protejarea copiilor de la violență (pentru perioada între 2008 și 2015 și planul de acțiune pentru îndeplinirea strategiei) prevede dezvoltarea unui mediu sigur în care va fi exersat dreptul fiecărui copil de a fi protejat de la orice formă de violență, precum și crearea unui sistem național de prevenție și protejare a copiilor de la orice formă de abuzare, neglijare și exploatare. Scopurile specifice ale acestei strategii sunt următoarele:

- conștientizarea cetățenilor și copiilor despre problema violenței și formarea de atitudini despre inacceptabilitate a tuturor formelor de violență în toate contextele, inclusiv participarea lor activă;
- dezvoltarea toleranței prin înțelegerea și acceptarea diversității și dezvoltarea formelor ne-violente de comunicație;
- întărirea și sprijinirea familiei (biologice, îngrijitoare sau adoptive) pentru a face posibilă prevenția și protejarea copiilor de la violență;
- încurajarea și sprijinirea participării în dezvoltarea și implementarea unor programe pentru prevenție și protejarea copiilor;
- dezvoltarea de servicii pentru a lucra cu victimele și făptașii violenței;
- dobândirea de cunoștințe și aptitudine noi de către toți cei care lucrează cu copii în legătură cu mijloace de prevenție și protejare a copiilor.

Schița strategiei naționale pentru prevenție și protejarea copiilor de la traficul de persoane și exploatarea în pornografie și prostituție (2012–2016) este un document atotcuprinzător care definește scopurile strategice și măsurile de natură generală și specifică la nivel național, prin realizarea cărora sistemul existent va fi îmbunătățit, contribuind la rezolvarea acestui problem. *Planul de acțiune pentru*

prevenție și protejarea copiilor de la exploatare în pornografie prin folosirea abuzivă a tehnologiilor informaționale și comunicaționale a fost întocmit pentru perioada 2012–2014 și reprezintă documentul prin care trebuie făcută operațională partea Strategiei naționale pentru prevenție și protejarea copiilor de la traficul de persoane și exploatarea în pornografie și prostituție (2012–2016). *Protocolul general pentru prevenție și protejarea copiilor de la abuzarea și neglijare* conține următoarele scopuri:

- informarea specialiștilor, care lucrează cu copii și pentru copii, precum și a opiniei publice, inclusiv copii, despre modul în care trebuie să acționeze în caz că ar suspecta abuzarea sau neglijarea unor copii;
- stabilirea de colaborare între specialiști din toate domeniile pentru a asigura protejarea copiilor;
- încurajarea nivelului comun de înțelegere a principiilor și scopurile protecției;
- crearea de proceduri eficiente și operative care vor asigura o acțiune rapidă și coordonată în caz de abuzare sau neglijare a unor copii, asigurând ajutorul corespunzător pentru copilul și familia.

Pentru a stabili rețele multi-sectoriale eficiente și operative pentru protejarea copiilor de la abuz și neglijare, este necesară colaborarea ministerelor competente pentru problemele de drept familial, protecție socială, justiție, afaceri interne, sănătate și educație. Rolul de coordonare în procesul de protejare a drepturilor copiilor îi revine Ministerului Muncii, Angajării și Politică Socială. În cadrul *Protocolului special pentru protecția copiilor și elevilor de la violență, abuzare și neglijare la instituțiile de învățământ* a fost stabilit că dezvoltarea tehnologiilor comunicaționale moderne a dus la apariția violenței prin folosirea tehnologiilor informaționale. Acest fenomen, numit și "violență electroică" include mesajele

trimise prin poștă electronică, SMS, MMS, pagini web și chat, inclusiv forumuri și a.m.d.

Activități concrete ale actorilor competenți

În 2009 Ministerul Telecomunicațiilor și al Societății Informaționale a implementat, în cadrul competențelor sale, o inițiativă pentru îmbunătățirea siguranței copiilor pe internet cu ajutorul paginii web "*Fă clic în mod sigur*" prin care au fost puse la dispoziția tinerilor și părinților materiale informative, educative și amuzante diferite referitoare la folosirea internetului în condiții de siguranță.

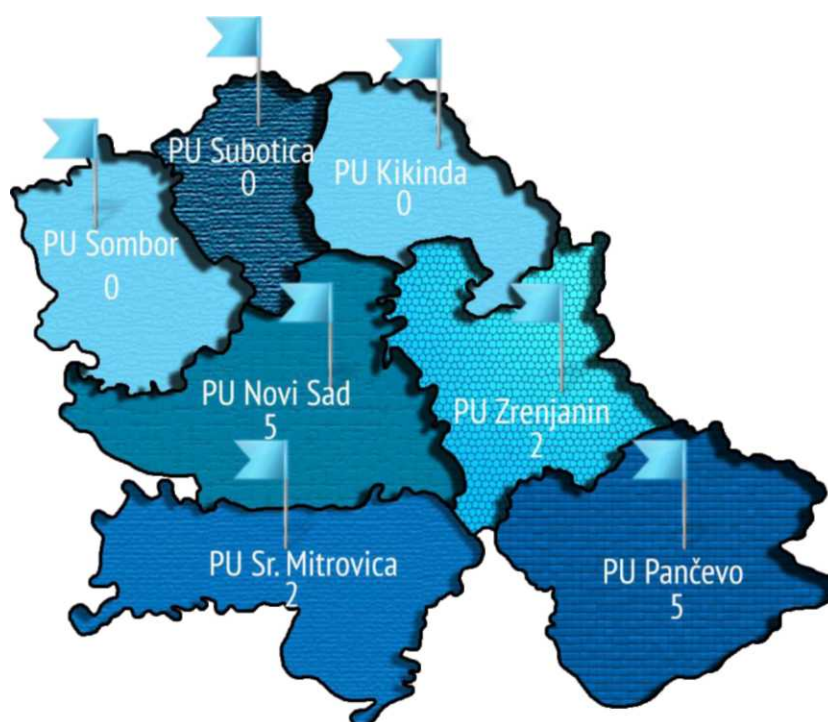
În 2012 Secretariatul Provincial pentru Sport și Tineret a realizat proiectul "*STOP la violență electronică – curs pentru educatori de aceeași vârstă*" în cadrul proiectului "Omladina" (Tineret) și al *Planului de acțiune pentru politica de tineret a P.A. Voivodina 2011-2014*.

Cazuri de exploatare a copiilor prin TIC

Datele Administrațiilor Polițienești de pe teritoriul P.A. Voivodina

Datele Administrațiilor Polițienești (PU) ale Provinciei Autonome Voivodina, precum și a secțiilor de poliție de pe teritoriile acestora se referă la numărul de cazuri denunțate, procesate sau respinse, pe parcursul anilor 2011 și 2012.

Ilustrația 1. Numărul de cazuri denunțate la diferitele direcții de poliție

În anii 2011 și 2012 în Provincia Autonomă Voivodina a fost denunțat un număr foarte redus de cazuri privitoare la exploatarea copiilor prin internet. Pe teritoriul a trei direcții de poliție (Sombor, Subotica și Kikinda) nu a fost denunțat niciun caz, în

timp ce pe teritoriul celorlalte direcții de poliție a fost înregistrat un număr total de 14 cazuri. Cel mai mare număr de cazuri (5) a fost înregistrat pe teritoriul Direcției de Poliție Novi Sad, care este și cea mai mare direcție, în timp ce același număr de cazuri. Câte două cazuri au fost înregistrate pe teritoriul Direcțiilor de Poliție din Zrenianin și Sremska Mitrovica.

Administrația Poliției Novi Sad

Conform datelor Direcțiilor de Poliție Novi Sad, în 2011 au fost demarate *trei dosare penale* împotriva trei persoane pentru comiterea infracțiunilor de arătare, procurare și deținere de material pornografic și folosirea de copii pentru pornografie. Aceste fapte penale sunt definite de articolul 185 al Codului Penal al Republicii Serbia.⁹

Până noiembrie 2012 pe teritoriul acestei Direcții de Poliție au fost deschise *două dosare penale* pentru comiterea infracțiunilor de arătare, procurare și deținere de material pornografic și folosirea de copii pentru pornografie.¹⁰

În patru din cele cinci cazuri mai sus amintite, în calculatorul persoanelor suspectate a fost depistat mult material pornografic în care persoanele afectate sunt minore. Într-un caz este vorba de un copil de zece ani, căruia persoana suspectată îi arată filme cu conținut pornografic.

În ani 2011 și 2012 la Direcțiile de Poliție din Novi Sad nu au fost denunțate cazuri de folosirea rețelelor de internet sau a comunicațiilor prin alte mijloace tehnice pentru comiterea faptelor penale împotriva libetății sexuale față de un minor.

⁹ Toți făptașii sunt de gen bărbătesc, doi născuți în 1963 și unul în 1977.

¹⁰ Ambii făptași sunt de gen bărbătesc, unul născut în 1948 și altul în 1990.

Administrația Poliției Zrenianin

Pe teritoriul Direcției de Poliție Zrenianin *au fost denunțate două cazuri* de exploatare de copii pe internet. Într-un caz, era vorba de *cyber-bullying*, iar făptașii erau copii, adică persoane mai tinere de 14 ani. Fiind că, în conformitate cu legislația locală, persoanele mai tinere de 14 ani nu poartă răspundere penală, împotriva lor nu a fost pornit dosar penal.

În celălalt caz, era vorba de *sexting* și în momentul întocmirii acestui raport, dosarul era în stare de cercetare¹¹.

Administrația Poliției Panciova

În anii 2011 și 2012 la Administrația Poliției Panciova au fost denunțate în total *cinci cazuri* de exploatare de copii pe internet. În 2011 a fost denunțat un caz de amenințare a siguranței (articolul 38 al Codului Penal al Republicii Serbia) prin trimiterea unor mesaje deranjatoare prin SMS și rețeaua socială Facebook. Plângerea penală a fost respinsă.

În 2012 a fost înregistrat un caz prevăzut de Codul Penal al Republicii Serbia (articolul 185), privitor la arătarea și deținerea materialului pornografice și exploatarea unui minor pentru pornografie. În acest caz era vorba de arătarea de materiale pornografice unui minor prin cu ajutorul telefonului mobil. Plân

OMBUDSMAN PROVINCIALOMBUDSMAN PROVINCIALgerea penală. În momentul întocmirii acestui raport, plângerea penală era în stare de cercetare.

¹¹ Raportul legat de această faptă penală a fost înaintat Procuraturii Superioare din Zrenianin.

Celelalte trei plângeri se refereau la trimiterea de fotografii cu conținut ofensiv (printr-un profil fals de Facebook). În momentul întocmirii acestui raport, plângerile penale erau în stare de cercetare.

Administrația Poliției Sremska Mitrovica

Pe teritoriul Direcției de Poliție Sremska Mitrovica au fost denunțate *două cazuri* de exploatare de copii pe internet, ambele în 2012. Un caz se refera la amenințarea siguranței, anume la comportament violent prin trimiterea de amenințări cu ajutorul rețelei sociale Facebook.

Celălalt caz se refera la fapta penală de arătarea și deținerea materialului pornografic și exploatarea unui minor pentru pornografie (articolul 185 al Codului Penal al Republicii Serbia), comis prin filmarea unui minor și arătarea materialului pornografic altor minor prin mesaje MMS.

Conform Direcției de Poliție ambele plângeri sunt în proces de rezolvare.

Datele Secției Speciale pentru combaterea criminalității de tehnologie înaltă

Secția Specială pentru combaterea criminalității de tehnologie înaltă a fost creată prin Legea despre organizarea și competențele organelor de stat însărcinate cu combaterea criminalității de tehnologie înaltă din 2005. Această secție fusese creată în cadrul fostei Procuraturii Rajonale din Belgrad și acționa pentru întregul teritoriu al Republicii Serbia. Prin modificările și completările acestei legi din 2010, Secției Speciale i-au fost acordate competențe privitoare la faptele penale împotriva libertății sexuale, când obiectele sau mijloacele pentru comiterea acestora sunt calculatoare, rețele de calculatoare, date informatice, precum și produsele lor în format material sau electronic.

Conform datelor foarte detaliate și sistematizate ale acestei Secții, care au fost furnizate în scopul acestei cercetări, în perioada relevantă pentru această cercetare au fost înregistrate mai multe zeci de plângeri penale, proceduri de cercetare, propuneri de urmărire penală și condamnări.

Tabelul 2. Datele Secției Speciale pentru combaterea criminalității de tehnologie înaltă 2011/2012

Anul	Plângeri penale	Numărul de persoane	Fapte cercetate	Propuneri de urmărire penală	Cereri de efectuare a cercetării	Acuzații	Condamnări
2011.	40	40	39	39	1	1	30
2012.	17	19	14	14	-	-	6
Total	57	59	53	53	1	1	36

Trecerea în revistă a datelor arată o scădere a numărului de plângeri penale în 2012 față de 2011, precum și a numărului de persoane, care sunt obiectul plângerilor, cercetărilor și propunerilor de urmărire penală. În timpul anului 2012 nu a fost înaintată nicio cerere de efectuare a cercetărilor și până în momentul întocmirii acestui raport nu a fost formulată nicio acuzație. Numărul de condamnări până noiembrie 2012 este de cinci ori mai mic față de 2011.

Particularitățile persoanelor suspecte și inculpate pe baza analizelor datelor adunate:¹²

- Faptele penale împotriva libertății sexuale a minorilor și copiilor în Serbia sunt comise de către bărbați (până acum nu a fost înregistrat niciun caz în care făptașul este de gen feminin);
- Este vorba de bărbați în vârstă: 34% din ei au peste 45 de ani și 30% au între 25 și 45 de ani;

¹² Datele Secției Speciale pentru combaterea criminalității de tehnologie înaltă.

Exploatarea copiilor prin TIC
OMBUDSMANUL PROVINCIAL AL P.A. VOIVODINA

- Majoritatea lor trăiește în Voivodina (40%), Belgrad și împrejurări (22%), iar 40% din făptași locuiesc în orașe care au peste 200.000 de locuitori;
- Jumătatea făptașilor a încheiat școala secundară, iar 24% a încheiat facultatea. În trei cazuri făptași aveau studii doctorale;
- 30% din făptași au ocupații tehnice–tehnologice, în timp ce sunt atâția făptași angajați, cât și făptași șomeri (44%);
- 22% din făptași au proprietăți;
- Majoritatea făptașilor au întemeiat familii, 18 sunt căsătoriți, 6 sunt divorțați și 2 trăiesc în uniune liberală;
- 44% din făptași au copii;
- Cinci făptași fuseseră scutiți de armată (din cauza bolii sau invalidității, în timp ce 64% și-au făcut stagiul militar.
- Cinci făptași fuseseră condamnați înainte, unul din ei de mai multe ori.

Rolul actorilor în apărarea copiilor de la exploatarea pe internet

Instituții de stat

În cadrul cercetării "Exploatarea copiilor pe internet", instituția Ombudsmanului Provincial a trimis chestionare la următoarele instituții și agenții:

1. Ministerul Justiției și Administrației de Stat;
2. Ministerul Muncii, Angajării și Politicii Sociale;
3. Ministerul Comerțului Exterior și Interior și al Telecomunicațiilor;
4. Procuratura Specială pentru Criminalitatea de Tehnologia Înaltă;
5. Agenția Națională a Radiodifuziunii;
6. Agenția Națională pentru Comunicații Electronice (RATEL).

Instituția Ombudsmanului Provincial a primit feedback *doar din partea a două din cele șase instituții amintite mai sus și anume de la Ministerul Justiției și Administrației de Stat și de la Procuratura Specială pentru Criminalitatea de Tehnologia Înaltă*. Reprezentanții *Ministerului Justiției și Administrației de Stat* au subliniat faptul că acest minister nu are competențe asupra plângerilor legate de exploatarea copiilor prin internet și că, din această cauză, nu dispune de datele cerute pentru scopurile acestei cercetări.

Pe cealaltă parte, așa cum se poate deduce din capitolul anterior, *Procuratura Specială* a oferit un raport detaliat privitor la datele cerute, care au fost de mare importanță pentru această cercetare.

Definiția conceptului

Când este vorba de explicarea conceptului de exploatare a copiilor cu ajutorul internetului sau al tehnologiilor informaționale și comunicaționale, Procuratura Specială subliniază faptul că acest concept se referă la activitățile ilegale menționate în tabelul 3.

Tabelul 3. Exploatarea copiilor prin internet

În interpretarea Procuraturii Speciale, exploatarea copiilor prin internet cuprinde:
• Producția de pornografie infantilă;
• oferirea sau facilitarea pornografiei infantile;
• distribuirea sau transportul de pornografie infantilă;
• deținerea de pornografie infantilă;
• achiziționarea conștientă a dreptului de a avea acces la pornografie infantilă cu ajutorul tehnologie informatice sau comunicaționale;
• Folosirea TIC cu scopul de a întâlni minori și copii pentru a comite infracțiuni împotriva libertății sexuale.

Așa cum se poate vedea de la definiția exploatării copiilor prin internet, conceptul cheie în aceste explicații este *pornografia*. Procuratura Specială pentru Criminalitatea de Tehnologie Înaltă se ocupă mai ales de procesarea unor asemenea dosare penale, luând în considerare faptul că legislația locală nu recunoaște alte forme de exploatare a copiilor pe internet, precum sexting, grooming, cyber-bullying ș.a.m.d.

Rolul Procuraturii Speciale pentru Criminalitatea de Tehnologie Înaltă

Rolul Procuraturii Speciale pentru Criminalitatea de Tehnologie Înaltă se bazează mai ales pe urmărirea penală a autorilor unor asemenea fapte penale, cu scopul a face posibilă prevenirea generală și specială. Deși Procuratura, ca atare, își îndeplinește rolul numai după comiterea faptei penale, adică ea activează pentru a procesa aceste cazuri de drept penal, organele judecătorești și anume judecătoria au un rol și mai mare pentru prevenirea acestor fapte penale. Procuratura Specială consideră că cea mai mare problemă în legătură cu faptele penale de arătare, achiziționare și deținere de material pornografic este *politica pedepselor ușoare*. Prin administrarea unor sentințe ușoare, procesul de prevenire devine inefficient și chiar se pune sub semnul întrebării scopul actului de pedepsire.

Comunicația cu actorii

Când este vorba de comunicația cu ceilalți actori incluși în protecția copiilor de la exploatarea prin internet, Procuratura Specială a precizat că ea acționează conform Codului Procedurii Penale. Procurorul Special are drept să solicite informație de la organe de stat, instituții, organizații, întreprinderi și furnizori de servicii internet, precum și de la toți ceilalți subiecți cu scopul de a aduna datele și dovezile necesare pentru procesarea dosarului penal. Comunicația și colaborarea are loc sub lumina competențelor amintite, cu scopul de a furniza datele cerute în cel mai scurt timp pentru a acționa în consecință. La toate dosarele penale, Procuratura Specială este sprijinită de către Secția pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Serbia, Serviciul pentru Metode Speciale de Cercetare – Sectorul de Adunare și Prelucrare a dovezilor Digitale al aceluiași minister, furnizorii de servicii internet și alte servicii relevante.

Colaborarea cu ministerul și profesioniștii de resort

Colaborarea Procuraturii Speciale cu ministerul și profesioniștii de resort, care se ocupă de problema exploatării copiilor pe internet, este foarte bună și toți participanții doresc să-și îndeplinească atribuțiunile la cel mai înalt nivel și în cel mai scurt timp. A fost subliniat, mai ales, proiectul Ministerului Telecomunicațiilor și al Societății Informaționale din 2009, numit "Fă clic cu siguranță" (<http://www.kliknibezbedno.rs>) care îi ajută pe tinerii și părinții lor să folosească internetul în condiții de siguranță.

Recomandări

Procuratura Specială pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă recomandă următoarele măsuri pentru a îmbunătăți sistemul de protejare a copiilor de la exploatarea pe internet:

- instruirea copiilor despre cele mai sigure moduri de a folosi internetul, inclusiv implementarea de proiecte în școli;
- un rol mai eficient al presei în promovarea și sensibilizarea opiniei publice față de această temă;
- înăsprirea pedepselor penale prevăzute pentru comiterea acestui tip de faptă penală.

Furnizorii de servicii de telefonie mobilă/fixă și internet

Rolul furnizorilor de telefonie mobilă și fixă, precum și al furnizorilor de servicii internet în domeniul protejării copiilor pe internet este interpretat în moduri diferite. Furnizorii de servicii au păreri destul de uniforme despre rolul lor la protejarea copiilor pe internet. Acest lucru este dovedit de răspunsurile reprezentanților furnizorilor pe teritoriul Republicii Serbia, care au răspuns într-un număr foarte scăzut la cererile noastre de a contribui la această cercetare. După adunarea datelor, Ombudsmanul Provincial a trimis chestionarul la 16 companii (tabelul 4) care oferă servicii de telefonie mobilă/fixă și internet.

Tabelul 4. Lista furnizorilor, carora le-a fost trimis chestionarul

Furnizorii, cărora le-a fost trimis chestionarul în cadrul cercetării "Exploatarea copiilor pe internet"		
Telekom Srbija A.D, Belgrad	VIP mobile d.o.o, Belgrad	Telenor Serbia, Belgrad
SBB, Belgrad	Orion Telekom, Belgrad	Eunet d.o.o, Belgrad
Beotelnet ISP d.o.o, Belgrad	MadNet d.o.o, Panciova	SKS Company, Senta
Sabotronic d.o.o, Senta	Tippnet d.o.o, Subotica	Parabola d.o.o, Temerin
Voysat d.o.o, Ada	Bus Computers, Kikinda	Nordnet d.o.o, Subotica

Din 16 furnizori, doar *patru* au răspuns. Aceștia sunt: *SBB – Rețele de Cablu din Serbia, Orion Telekom, Tippnet și Voysat*. Deși participarea a fost foarte scăzută (25% din numărul de furnizori, cărora le-a fost trimis chestionarul) și de aceea nu pot fi trase concluzii despre unele probleme importante legate de folosirea TIC, este evident că unele păreri sunt reprezentate mai larg decât altele (tabelul 5).

Tabelul 5. Trecerea în revistă a răspunsurile primite din partea furnizorilor

Explicație despre exploatarea copiilor prin TIC	Toți furnizorii consideră că exploatarea copiilor pe internet sau prin TIC implică abuzul pentru atingerea unor scopuri, ca de exemplu obținerea de date personale sau efectuarea unor acțiuni violente, care duc la răspunderea penală
Rolul companiilor de internet și telefonie la prevenirea exploatării copiilor prin ITC	Furnizorii nu consideră ca este rolul lor să prevină abuzarea copiilor pe internet, întrucât, după părerea lor, rolul lor este numai acela de a oferi serviciile sau condițiile pentru întrebuințarea lor. Ei consideră că rolul lor începe abia când instituțiile competente cer anumite date de la ei datorită suspiciunii unor fapte penale. Ei cred că, în teorie, ar putea să le arate părinților unele tehnice și metode pentru a controla folosirea internetului și telefonului, dar fiindcă acest lucru nu este parte a domeniului lor de activitate, ei nu văd care ar fi rolul lor în această chestie.
Rolul firmelor de internet și telefoni în <u>protecția</u> copiilor de la exploatarea prin TIC	Furnizorii consideră că rolul lor în acest domeniu, constă mai degrabă în comunicarea cu organele de stat competente. Filtrarea și blocarea unor anume conținuturi nu este parte a domeniului de activitate al furnizorului, în afara cazurilor când este vorba de conținuturile produse de furnizori. Pe cealaltă parte, furnizorii consideră că ar putea avea un rol mai mare în proiecte și campanii educative.

Exploatarea copiilor prin TIC
OMBUDSMANUL PROVINCIAL AL P.A. VOIVODINA

Istoria activităților furnizorilor în domeniul protecției copiilor, care folosesc serviciile lor	<p>Trebuie subliniat că un furnizor a implementat o campanie la școlile primare de pe teritoriul orașului în care acționează, cu scopul de a-i educa pe copii ca să folosească internetul în mod corect și sigur.</p> <p>Cealalți furnizori consideră că protecția copiilor ține de domeniul de activitate al instituțiilor de stat și că acestea trebuie să pornească fiecare inițiativă și să ofere directive clare prin care trebuie procedat.</p>
Cunoașterea obligațiilor legale în legătură cu protecția copiilor de la exploatarea prin TIC	<p>Trei din patru reprezentanți ai furnizorilor care au răspuns la chestionar au spus că nu cunosc obligațiile legale, în timp ce un furnizor a precizat că Legea despre Comunicațiile Electronice prevede obligația furnizorilor de a aduna și reține date, care pot fi dezvăluite pe baza unui mandat judiciar, dacă acest lucru este necesar pentru desfășurarea unui proces penal.</p>
Măsurile întreprinse de furnizori pentru a mări nivelul de siguranță al copiilor, care folosesc serviciile lor	<p>Furnizorii nu au luat măsuri concrete, ci se limitează cel mai des la avertizări verbale atunci când încheie contracte de servicii, mai ales de internet.</p> <p>Pe cealaltă parte, furnizorii subliniază că pentru a implementa un sistem de eficacitate înaltă care să limiteze accesul la conținuturi nepotrivite ar fi nevoie de acordul utilizatorului, dar în prezent nu există un sistem atât de avansat.</p>
Cunoașterea mecanismelor tehnice disponibile și a metodelor de prevenire a exploatării copiilor pe internet și mecanismele folosite de furnizori	<p>Doi reprezentanți ai furnizorilor au subliniat că nu cunosc mecanismele disponibile și nici metodele de protejare a copiilor de la exploatare, în timp ce ceilalți doi au precizat că cel mai simplu mecanism de protejare a copiilor pe internet este folosirea unei parole cunoscute doar de părinți, în așa fel ca minorul să poată stabili legătură cu internetul, numai în prezența părinților.</p> <p>După aceea, părinții pot controla paginile web vizitate, adică istoria materialelor văzute sau vizitate.</p>

Exploatarea copiilor prin TIC
OMBUDSMANUL PROVINCIAL AL P.A. VOIVODINA

Existența unui cod etic și/sau a unui cod de conduită cu măsuri speciale pentru protejarea copiilor de la exploatarea prin TIC	Reprezentanții a trei furnizori au răspuns că în firmele lor nu există vreun cod etic și/sau cod de conduită care se referă în particular la exploatarea copiilor pe internet. Doi reprezentanți a subliniat că adoptarea unui asemenea act nu a fost planificată, iar unul dintre ei a precizat că vor avea în vedere această posibilitate în viitor.
Prioritatea prevenirii exploatării copiilor de la exploatarea prin TIC	Reprezentanții a trei furnizori au subliniat că protejarea copiilor de la exploatarea prin TIC nu este una din prioritățile lor, în timp ce reprezentantul unui furnizori a spus că aceasta este o prioritate a întregii societăți și nu doar a furnizorului. Un reprezentant a adăugat că inițiativa trebuie să-i revină statului, ci nu doar furnizorilor.
Participarea directă sau indirectă a reprezentanților furnizorilor în cazuri concrete de exploatare a copiilor prin TIC	Reprezentanții a trei furnizori au spus că nu au participat direct sau indirect în cazuri de exploatare a copiilor legate de activitatea furnizorului. Reprezentantul celui de al patrulea furnizor a spus că a avut contact cu un asemenea caz, când a colaborat cu organele competente pe baza unui mandat judiciar. Nu a existat feedback din partea organelor de stat despre efectul colaborării, dar în urma publicării rezultatelor aceste acțiuni, se poate trage concluzia că demersul a fost un succes.
Comunicația regulată sau colaborarea formală cu instituțiile de stat sau organizațiile ne-guvernamentale în cadrul combaterii exploatării copiilor prin TIC	Reprezentanții a doi furnizori au spus că nu există nicio formă de colaborare cu instituțiile de stat, în timp ce doi reprezentanți au subliniat că ei colaborează cu agențiile competente, dar că această colaborare nu se referă la exploatarea copiilor prin TIC. În legătură cu colaborarea cu organizațiile societății civile, reprezentanții furnizorilor au răspuns la chestionar că nu a fost stabilită colaborare sau comunicație cu niciuna.

Precum putem vedea de la răspunsurile furnizorilor, se poate concluziona că rolul principal în combaterea și prevenirea exploatării copiilor prin TIC îi revine statului, care trebuie să pornească inițiative, campanii și proiecte în care furnizorii are avea un rol auxiliar determinat. Întrucât în societatea modernă internetul s-a extins de la locuințe la telefoanele mobile și alte dispozitive moderne, firmele de telefonie pot

avea un rol din ce în ce mai însemnat la combaterea și prevenirea exploatării copiilor prin TIC. În afara rolului său "clasic" legat de comunicația exclusiv verbală, telefonul a devenit un dispozitiv cu toate funcțiile unui calculator și are un rol foarte însemnat la folosirea internetului, mai ales în cazul utilizatorilor tineri.

Părerile despre folosirea TIC și siguranța copiilor și tinerilor pe internet

Părerile despre folosirea TIC și siguranța copiilor și tinerilor pe internet au fost adunate cu ajutorul unui grup focus alcătuit de elevi din școli primare și secundare, părinții lor și profesioniști care se ocupă de copii.

Au fost organizate *10 grupe focus* de elevi în școlile din *nouă localități din Voivodina*. A participat un total de *80 de elevi și eleve din școli primare* (44 de băieți și 36 de fete) și *74 de elevi și eleve din școli secundare* (40 de fete și 34 de băieți). Au fost organizate *cinci grupe focus de părinți* în aceleași localități din Voivodina. În ele au participat 43 de părinți (34 de mame și 9 tați).

Au fost organizate și grupe focus alcătuite de *39 de specialiști din 17 localități (unități de auto-administrare) din Voivodina*. În aceste grupe au participat 14 de reprezentanți și 25 de reprezentante ale organelor și instituțiilor provinciale, centrelor de muncă socială, direcțiilor de poliție, procuraturii, școlilor, inspectoratelor școlare, căminelor de elevi, caselor de copii și instituțiilor dedicate copiilor cu probleme de dezvoltare.

Elevii din învățământul primar

Folosirea calculatoarelor de către copii este un fenomen inevitabil în ziua de azi. Totuși, în mâinile copiilor și tinerilor, calculatorul nu mai este mediul educativ și informativ, care ar trebui să fie, ci a devenit un mediu de divertisment, ceea ce este confirmat de părerea copiilor și adulților înregistrate în timpul acestei cercetări.

În timpul conversațiilor cu grupele de copii cu vârste cuprinse între 10 și 13 ani, s-a ajuns la concluzia că fiecare din ei are acces zilnic la internet. *Elevii din școlile primare din Voivodina spun că ei petrec pe internet între 30 de minute și 1 oră pe zi*. Datorită obligațiilor școlare în timpul săptămânii, părinții limitează deseori

timpul de folosire a internetului de către copii, dar sunt mai flexibil în timpul sfârșitului de săptămână, în așa fel ca minorii petrec în fața calculatorului între o oră și două ore în plus.

Din conversație se poate concluda că aproape toți elevii participanți din învățământul primar sunt activi într-una din rețelele sociale. Totuși, lucrul cel mai îngrijorător este că ei spun că profilurile de pe aceste rețele *le au fost deschise de către părinți sau rude, în unele cazuri cu câțiva ani în urmă*. Majoritatea copiilor afirmă că ei acceptă ca prieteni doar persoane cunoscute, iar atunci când acceptă pe cineva necunoscut, este pentru că persoana în cauza are mai mulți prieteni în comun, interese asemănătoare ș.a.m.d. O fetiță a spus că a acceptat o cerere de împrietenire din partea unui băiat necunoscut mai în vârstă, dar că, după ce acesta a comentat pozele ei și i-a cerute date personale, ea s-a adresat părinților și l-a șters de pe lista de prieteni.

Copii sunt unanimi în părerea lor că nu este bine să dai adresa sau numărul de telefon cuiva întâlnit pe internet. Copii au justificat părerea lor prin temerea ca datele lor să fie folosite în mod necorespunzător, fiindcă nu știu de ce pot fi în stare persoanele, care le-au cerut datele personale. În dezvoltarea discuției, unii dintre ei au acceptat că au fost în asemenea situații dar că l-au blocat pe utilizator, l-au ignorat sau i-au dat date false.

Sunt și copii care consideră că este justificat să le dai datele personale unor persoane necunoscute întâlnite pe internet, dar că acest lucru se poate face numai după ce au dobândit încrederea lor.

Un elev ne a povestit că a acceptat ca prieten o persoană necunoscută din Indonezia, despre care presupune că este bărbat. Când mai târziu acesta i-a cerut numărul de telefon, băiatul s-a speriat și le-a povestit părinților, dar fiindcă persoana necunoscută nu l-a mai deranjat, aceasta se află în continuare în lista lui de prieteni.

O fetiță ne-a povestit că, oferind informație despre adresa unde locuiește, s-ar putea că ea a ajutat o persoană necunoscută ca să-i jefuiască locuința. Acest lucru demonstrează că unii copii nu cunosc îndeostul riscurile care există pe internet și că ei asociază riscurile legate de folosirea abuzivă a datelor dobândite prin rețelele sociale numai cu daune materiale.

Când a fost vorba de fotografiile personale, participanții grupului focus au fost de acord că, din motive de siguranță, ei nu le-ar trimite poze unor persoane întâlnite prin internet. Totuși, am aflat din conversații că toți copii ai grupului focus postează fotografii pe profilurile lor pe Facebook, dar că aceste fotografii le pot vedea numai prietenii. Uni postează fotografii rar, alții cu regularitate, chiar deseori (mai ales după o călătorie, zi de naștere ș.a.m.d.), și au confirmat că fac acest lucru cu ajutorul și sub supravegherea părinților, fraților sau surorilor mai mari.

Un participant s-a plâns că nu vrea să publice poze personale pe rețelele sociale, dar că mama și sora îl conving constant s-o facă.

O elevă de clasă a șaptea ne-a povestit problema ei de față. O persoană necunoscută a sunat-o și i-a cerut să-i trimită o fotografie. Când s-a plâns părinților, ei au fost de părere că ea trebuie să rezolve singura "problema" ei și au sfătuit-o să înștiințeze call-center, dar întrucât nu are destul credit pentru apel, ea nu a putut suna și hărțuirea prin telefon continuă.

Persoane necunoscute deseori insistă asupra contactelor personale și doresc să se întâlnească "live". *Deși majoritatea copiilor nu ar îndrăzni să se întâlnească cu persoane întâlnite pe internet,* sunt unii din ei care spun că au acceptat asemenea invitații. Unii din ei au mers cu părinții, frații, surorile sau prietenii. Din motive de siguranță, o fetiță s-a dus cu câinele ei. Ca loc de întâlnire, ei aleg cel mai des locuri aglomerate.

Unii elevi au profiluri false, pe care le folosesc numai pentru a folosi jocuri online.

Doar o fetiță ne-a povestit că odată a deschis un profil fals ca să se apropie de un băiețel care îi plăcea, dar a șters profilul repede pentru că băiețelul a ignorat-o.

Participarea în jocuri online pentru care este necesar să dai datele tale personale nu sunt la fel de atrăgătoare pentru toți participanții grupului focus. Majoritatea lor spune că nu ar lua parte niciodată la un asemenea joc, în timp ce alții ar accepta dacă premiul este destul de atrăgător. Câțiva dintre ei au spus că ar da datele lor dacă este vorba de un joc "cunoscut", iar alții au zis că ar participa numai cu acordul părinților.

Unul din elevi consideră că participarea la jocuri online cu premii este periculos pentru că îi s-ar putea infecta calculatorul cu viruși și de aceea le evită. Doi participanți au povestit că au participat cu date false și că nu ar fi știut ce să facă dacă câștigau premiul.

Deseori părinții aplică pedepse ca o măsură educativă, iar una din cele mai eficiente măsuri punitive este interzicerea folosirii internetului. Copii spun că părinții lor recurg deseori la această metodă educativă, considerând că folosirea internetului este foarte important pentru copil, în așa fel interzicerea de a-l folosi poate contribui la îmbunătățirea rezultatelor loc la școală și în afara ei.

Pe cealaltă parte, *a fost interesant să aflăm că aproape niciunul din elevii grupului focus a respectat pedeapsa dată de părinți. Oricând se aflau la un prieten sau rudă, cei mai mulți copii au folosit prilejul pentru a accesa internetul. Unii dintre ei le au zis celorlalți copii din grup că, îndată ce părinții ieșeau din casă și închideau ușa, ei se aflau așezau în fața calculatorului. Ei și-au motivat conduita, argumentând că dacă părinții nu știu că ei nu respectă pedeapsa, această faptă nu are importanță.*

Un elev s-a plâns că părinții nu au nevoie să-l pedepsească în acest fel, fiindcă că el însuși și-a pus o limită de timp la folosirea internetului, pentru că altfel ar fi în stare să petreacă tot timpul liber în fața calculatorului.

Participanții la grupul focus cu vârste între 10 și 13 ani consideră că sunt complet siguri atunci când folosesc internetul. Totuși înțelegerea lor despre pericol se limitează deseori la virușii, care i-ar putea ataca calculatorul, împiedicând folosirea acestuia. *Așadar, prin "protecție potrivită" ei înțeleg un program antivirus.* Aceste răspunsuri duc la concluzia că acești copii nu au destulă conștiință despre pericolele potențiale și nici despre mecanismele de protecție împotriva abuzului pe internet.

Printre elevii de școala primară erau copii care au avut neplăceri legate de internet..

O fetiță de treisprezece ani a spus că ea și o prietenă mențineau contact prin Skype și o cameră web cu un băiat în Arabia Saudită, care avea în jur de 30 de ani. După un anumit timp, el a început să o cheme "draga" și i-a spus că "poate într-o zi ea va fi draga lui". Fetița s-a speriat și a vorbit cu părinții. În urma conversației cu ei ea a blocat profilul lui, împiedicând să o contacteze din nou.

Alte fetițe participante îi s-a întâmplat că niște cunoștințe ale ei au început să-i trimită mesaje jignitoare și amenințătoare printr-o rețea socială. Când ea s-a hotărât să le șteargă de pe lista de prieteni și să se plângă la dirigintă, fetele au hotărât să deschidă un profil fals pe numele ei, în care au spus că ea avea legături amoroase cu altă fată. Psihologul școlii a trebuit să lucreze cu dânsa ca să depășească senzațiile neplăcute legate de acest eveniment.

Cei mai tineri participanți ai grupului focus semnalează ca aspecte neplăcute ale folosirii internetului video-clipurile, pe care le trimit prietenii lor, în care se arată lucruri înspăimântătoare (de exemplu căpcăuni sau zombiuri care sar din coșciug).

Copii au spus în timpul conversației că nu ar răspunde la provocații sau mesaje neplăcute trimise prin rețelele sociale, ci că pur și simplu ar șterge persoanele respective de pe lista de prieteni, le-ar bloca sau ignora.

Elevi din învățământul secundar

Pentru copii și tineri cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani internetul a devenit un stil de viață. Din ce în ce mai mult internetul reprezintă mijlocul lor pentru a se socializa, a se amuza, a se juca, a învăța și a-și petrece timpul liber. Fac cunoștințe noi prin rețelele sociale și vorbesc cu prietenii vechi. Acolo găsesc informații despre hobiurile lor, se joacă cu jocuri electronice, se uită la filme și citesc știrile.

În funcție de nevoile și interesele lor, tinerii sunt online între o oră și patru ore pe zi. Există cazuri extreme când ei stau toată ziua în fața calculatorului, cel mai des jucând jocuri electronice. Rețelele sociale, YouTube, filmurile și muzica sunt parte a conținutului obligatoriu la care acordă atenție atunci când folosesc internetul.

Cei mai mulți elevi de școală secundară care au participat la grupurile focus spun că ei ignoră cererile de împrietenire primite de la persoane necunoscute pe rețele sociale. Unii dintre ei "investighează bine" persoana necunoscută și primesc cererea numai dacă ajung la concluzie că au mulți prieteni comuni și interese comune sau asemănătoare. Înfățișarea plăcută a persoanei necunoscute de sex opus are deseori un rol hotărâtor la decizia de a accepta sau a nu accepta o cerere de împrietenire pe o rețea socială.

Câțiva participanți au spus că la început ei au acceptat toate cererile de împrietenire, dar că acum examinează cu atenție toate cererile primite de la necunoscuți. Unul din participanții a spus că el cunoaște aproximativ 70% din prietenii lui online, în timp ce pe ceilalți i-a acceptat din cauza jocurilor online pe care le joacă pe rețelele sociale.

A fost interesant răspunsul unei participante a grupului focus care a spus că ea acceptă numai persoane pe care le cunoaște foarte bine. Când moderatorul a întrebat-o câți prieteni are pe Facebook, ea a răspuns "în jur de 500".

Majoritatea participanților la conversații consideră că adresa și numărul de telefon sunt lucruri personale, care nu trebuie împărtășite cu persoane necunoscute. Sunt și unii care răspund la aceste cereri, trimițând date false, sau care pur și simplu îi blochează pe necunoscuți.

Majorității participanților nu li s-a întâmplat ca persoane necunoscute să le ceară fotografii prin internet, dar spun că nu o ar facea dacă s-ar găsi în această situație. Doar doi participanți le au trimis pozele lor unor persoane necunoscute prin internet. În ambele cazuri, era vorba de un schimb de poze cu persoane cunoscute prin rețelele sociale, dar nu au avut experiențe neplăcute. Un număr mare de participanți postează cu regularitate fotografii (de la vacanțe de vară, excursii, petreceri, zile de naștere, ieșiri de seară ș.a.m.d.) la profilurile lor de pe rețelele sociale, dar în cele mai multe cazuri, doar prietenii au acces la aceste poze. Fotografiile unor participanți sunt accesibile tuturor. Ei spun că ale pozele care au "ieșit cel mai bine" și unii dintre ei acceptă sugestiile părinților.

Unii participanți au împărtășit cu ceilalți colocutori experiențele lor legate de întâlnirea unor persoane, cu care comunicaseră până atunci exclusiv prin internet. Unele din aceste întâlniri au avut loc în oraș, în prezența altor prieteni. Unii participanți spun că întâlnirile au fost pozitive și că în acest fel au făcut prietenii noi, care durează până azi. O participantă a povestit că așa a întâlnit un băiat, cu care este în contact și azi. A venit la dânsa cu mașina și s-au dus să bea ceva. Nici nu i-au trecut prin cap pericolele potențiale.

Este foarte interesantă povestea unui participant care spune a fost în legătură cu o fată printr-o rețea socială. Fiindcă îi se plăcea înfățișarea ei, au căzut de acord să se cunoască personal. El spune că a fost neplăcut surprins la această primă întâlnire, pentru că fata nu arăta de loc ca aceea de pe poză.

Majoritatea participanților grupelor focus a spus că nu au avut experiențe neplăcute în legătură cu folosirea internetului și a telefoanelor mobile. Câțiva dintre ei au primit mesaje sau poze deranjatoare, dar nu s-au simțit în situația de a-i se adresa cuiva pentru ajutor. Deși ei neagă că ar fi avut experiențe personale neplăcute, unii ne au povestit experiențele unor prieteni sau cunoscuți. O fetiță a fotografiat organele ei sexuale și a trimis pozele unui băiat care le-a postat pe o rețea socială, unde puteau fi văzute de toți, inclusiv de părinții fetei. Din câte știu, băiatul nu suportat vreo urmare. În cazul altei fete, ea a fost amenințată și hărțuită prin telefon de persoane care îi tot spuneau că știu ce a îmbrăcat, unde se duce ș.a.m.d. A încercat în zădar să schimbe de câteva ori numărul de telefon și în cele din urmă a trebuit să se adreseze operatorului de telefon mobil. Altă participantă a povestit că sora sa primea mesaje amenințătoare de la un fost prieten, care o speria cu bombe și cuțite. Hărțuirea a încetat după ce l-a denunțat la poliție.

Arătarea publică de încăierări este un fenomen cunoscut participanților la conversațiile, iar unii chiar au avut experiențe asemănătoare. Două fete au fost înștiințate despre locul și ora bătăii de către cunoștințele din Facebook, dar evenimentul a fost împiedicat, după ce s-au adresat părinților și școlii. Tinerii spun că cel mai des încăierările lor sunt legate de fete.

Niciunui din intervievați nu îi s-a întâmplat ca furnizorul de internet sau telefonie mobilă să le ceară codul de logare pe email sau Facebook pentru a le repara contul. În caz că așa ceva s-ar întâmpla, ei au spus că nu ar accepta în niciun caz.

Un număr redus de participanți a afirmat că vorbește cu părinții despre folosirea internetului. Aceste conversații au loc cel mai des, după ce părinții află prin intermediul presei vreo poveste îngrijorătoare legată de abuzarea copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale. Atunci ei încearcă să-și sfătuiască copii despre modul de a se proteja de la conținuturi indezirabile. Părinții majoritatea tinerilor intervievați spun că părinții lor știu cum ei folosesc internetul. Totuși, ei zic că pentru mulți dintre părinți comunicațiile prin internet rămân ceva necunoscut și că nu prea arată interes să se familiarizeze cu folosirea internetului. Participanții consideră că au un mare

avantaj față de părinții lor, când este vorba de informare și cunoașterea metodelor de lucru cu calculatorul și mai ales cu internetul. Conform unuia din elevi, tatăl lui nu ști nici să aprindă calculatorul . Pe cealaltă parte, sunt și părinți care, datorită naturii muncii sau intereselor lor, știu să folosească foarte bine internetul. Unii

dintre ei chiar au propriile lor profiluri pe rețelele sociale, dar copiii ignorează cel mai des "cererile de împrietenire" din partea lor, protejând în acest fel intimitatea lor.

Luând în considerare timpul pe care copii îl petrec pe internet, nu este surprinzător că părinții lor încearcă să limiteze folosirea internetului în situațiile pe care ei le consideră necesare și anume atunci când acest lucru poate avea efecte pozitive în alte domenii (mai ales pentru a intensifica învățământul și a remedia notele proaste). Totuși, numărul de participanți care spune că ar respecta "pedeapsa" dată de părinți este insignifiant. În aceste cazuri ei ar accesa internetul prin telefoanele mobile moderne. *În pofida interzicerii părinților, ei accesează internetul cu telefoanele lor mobile atunci când se duc la prieteni, adică când nu sunt supravegheați de părinți.*

Elevii s-au arătat foarte siguri de sine atunci când lucrează cu internetul, dar au exprimat neîncrederea lor parțială față de ceilalți utilizatori ai rețelelor sociale. Argumentele expuse de participanții la grupele focus arată nivelul lor înalt de informare și conștiința lor dezvoltată despre pericolele care pândesc pe internet. De aceea, aproape toți participanții consideră că sunt destul de siguri, atunci când folosesc internetul și că nu au nevoie de pregătire suplimentară despre această temă. "Nu o să mă prindă chiar pe mine" - spunea unul din participanții, subliniind că este foarte conștient despre pericolele care există, dar că este sigur că le poate evita.

Părinții

Părinții care au participat la discuții au confirmat faptul că fii și fiicele lor petrec mai multe ore pe zi pe internet. Când este vorba de copii mai mici, cel mai des este vorba de o oră sau două pe zi sub supravegherea părinților. Copii mai mari petrec mai mult timp în fața calculatorului (cel mai des în jur de trei ore), dar posibilitatea

folosirii internetului prin telefoanele mobile îi împiedică pe părinți să controleze în totalitate timpul de folosire și conținuturile paginilor web vizitate.

Conform declarațiilor părinților care au participat la grupele focus, copii lor petrec cea mai mare parte a timpului pe rețelele sociale, mai ales pe Facebook și în mai mică măsură pe Skype și Twitter. Și jocurile online captează atenția copiilor, mai ales a băieților. Unele mame și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu faptul că copii lor pot șede ore în șir în fața calculatorului jucând jocuri online. O participantă a spus că fiul ei își petrece "o zi întreagă de lucru" în fața calculatorului. În opinia părinților, paginile web vizitate de copii lor în mai mică măsură sunt YouTube și alte pagini legate de muzică, filme, sport, modă, mașini ș.a.m.d.

Doar într-o școală părinții au subliniat posibilitatea învățământului online ca o lătură pozitivă a internetului. Această școală a oferit pe pagina sa web materiale educative din domenii diferite, precum și teste și exerciții, ceea ce, după părerea părinților, a avut efecte pozitive și a contribuit la stăpânirea mai rapidă a materialelor. Este foarte important să menționăm că aceste inovații pot fi puse în legătură cu faptul că directorul școlii este un informatician diplomat.

Majoritatea părinților consideră că internetul are avantajele sale. Avantajul principal este viteza și accesibilitatea diferitelor informații. Internetul este un mijloc modern de comunicație "mai ieftin decât telefonul" – a spus o mamă -. Părinții consideră că folosirea internetului promovează creativitatea și gândirea logică. Internetul ajută la învățământul obligatoriu și această formă de comunicare a devenit parte a vieții de zi cu zi – au spus părinții.

Totuși, internetul are și defectele sale. Părinții consideră că prea multă informație este oferită neselectiv copiilor lor, ceea ce îi zăpăcește deseori. Copii ajung deseori la date neverificate și le acceptă ca adevărate sau exacte. Internetul ia prea mult din timpul copiilor și ei nici nu sunt conștienți de acest lucru. Așa cum spun părinții, copii au devenit mai leneși în gândire, nu prea citesc cărți și pierd obiceiurile de lucru. Comunicația verbală cu alții este deficientă față de aceea a generațiilor anterioare: copii nici nu știu să se exprime verbal sau scris, uită cum să scrie corect (de exemplu, o mamă spunea că fiul ei scrie "dj" în loc de "d" sau "sh" în loc de "ș"). Toate acestea arată că copii au uitat cum să socializeze "live", că s-au înstrăinat de la familiile și prietenii lor. Părinții spun că uneori se întâmplă că copii stau unul lângă altul și comunică prin SMS. Prea mult timp lângă calculator creează dependență. După părerea părinților, faptul de a șede într-un loc închis și lipsa de activitate fizică și mentală pot fi cauza unor probleme de sănătate.

Părinții care au participat la grupele focus au avut păreri împărțite atunci când i-am întrebat care lume este mai periculoasă, aceea reală sau aceea virtuală. O parte din părinți este de acord cu părerea că lumea reală este mai periculoasă decât aceea virtuală și că toate pericolele ale lumii virtuale vin din lumea reală. Ei spun că sunt foarte îngrijorați de fiecare dată ce copii lor ies în oraș, pentru că sunt mult pericole care pândesc pe strada, unde părinții nu au control deplin asupra copiilor, dar că nu sunt la fel de îngrijorați când copii stau acasă, șezând în spatele calculatorului sub supravegherea lor.

O mamă a răspuns că "lumea reală este mai dureroasă, pentru că lumea virtuală nu poate dura". Părinții nu au oferit argumente în favoarea tezei că lumea virtuală este mai periculoasă decât aceea reală, dar au indicat că lumea virtuală le este necunoscută și că, de aceea nu au mecanisme potrivite de control.

Aproape toți părinții cred că copiii lor au printre prietenii lor virtuali numai persoane cunoscute, precum membri ai familiilor lor, rude, colegi de școală, din alte secții sau cluburi. Unii părinți au spus

că copiii lor mai mari au grijă și îi controlează pe frații și surorile lor mai mici atunci când sunt pe internet. *Părinții au încredere în copiii lor și cred că aceștia sunt destul de bine informați și conștienți despre pericolele legate de folosirea necorespunzătoare a internetului și că, de aceea ei folosesc în mod responsabil diferitele conținuturi, care li se oferă.*

Majoritatea părinților au propriile lor profile pe Facebook. De obicei, părinții unor copii mai mici sunt prieteni cu propriii lor copii pe rețelele sociale, fiindcă în acest fel ei consideră că pot să controleze profilul copilului, precum și să vadă prietenii pe care ei îi acceptă și pozele pe care le postează.

Niciunul din părinți nu a auzit despre conceptele de sexting, grooming și cyber-bullying. După ce le-am explicat sensul lor, părinții au încercat să de exemplu din experiența lor. O mamă a spus că fiica ei i-a povestit despre povestea unei fetițe, care s-a sinucis pentru că era molestată de către un bărbat pe Facebook. Altă colocutoare i-a sfătuit fiicei să fie atentă la pozele postate pe profil (să nu fie provocatoare, să nu trimită pupuri pe cameră ș.a.m.d.) ca mesajele ei să nu fie interpretat greșit și să nu provoace reacții nedorite de la alții.

Deseori se întâmplă că părinții, datorită lipsei de informații despre protejarea adecvată a copiilor de la exploatarea pe internet, iau situația în mâinile lor sau îi lasă pe copii să înfrunte problema singuri. De exemplu, într-un caz o mamă i-a interzis fiicei să îi scrie unui bărbat care o molesta, dar atunci mama a hotărât să ducă corespondență cu bărbatul necunoscut ca să vadă ce tip de om este. În alt caz, o fetiță a primit observații jignitoare privitoare la înfățișarea ei și s-a hotărât să schimbe lucrurile singură. De aceea, ea a slăbit 15 kilograme în numai câteva luni. Mama a povestit situația, ca să arate că fiica ei a rezolvat problema singură, subliniind cât de grea a fost această perioadă pentru întreaga familie. Totuși, este interesant să remarcăm că mama era foarte mândră de faptul că nici ea nici fiica ei nu au cerut ajutor de la nimeni, pentru că ele considerau că nimeni nu le putea ajuta.

Majoritatea părinților nu știu dacă copii lor au întâlnit persoane pe care le-au cunoscut prin internet, anume prin rețelele sociale. Câțiva părinți au împărtășit experiențele lor cu ceilalți colocutori din grup. O mamă a povestit că fiica ei a întâlnit o fată prin internet, pentru că ambele vroiau să se înscrie la aceeași facultate și că, după aceea, au fost colege de cameră timp de șase luni. Sunt părinți care îi sprijină pe copii să țină legătură cu copii din alte țări, pentru că ei consideră că, în acest fel, ei pot perfecționa cunoștințele lor de limbi străine.

Părinții nu au posibilitatea de a-i controla permanent pe copii lor, când aceștia folosesc internetul, dar fac un efort ca să cunoască paginile pe care le frecventează, în sensul că acestea trebuie să fie potrivite pentru vârsta lor. Acest lucru este valabil mai ales în cazul copiilor mici. Ei încearcă să ajungă la un acord cu copii și să limiteze timpul lor pe internet, acordând prioritate obligațiilor școlare. În cazul

când copiii sunt mai mari, pentru părinți este mult mai dificil să stabilească controlul și să le limiteze timpul de folosire a internetului, pentru că în vârsta aceea tinerii găsesc moduri diferite de a se sustrage regulilor sau supravegherii părinților, considerând că aceste reguli reprezintă limite nejustificate. *Părinții sunt conștienți că internetul poate fi accesat în mai multe feluri, nu numai cu ajutorul calculatorului, și că copiii lor au telefoane mobile, cu care pot accesa internetul. Așadar, ei știu că aceste pedepse nu au sens.*

O mamă s-a lăudat de cum "le amărea viața copiilor", când vroia să le ia internetul. Anume, întârzia plătească abonamentul și le spunea că a uitat să plătească. Altă s-a lăudat că găsisse cea mai bună metodă ca să-i împiedice fiului să folosească internetul, de fiecare dată când ea considera că așa e cel mai bine. Pur și simplu lua monitorul în dormitorul ei, care se află la etaj. Totuși a recunoscut că nu este ușor de loc să ia monitorul la etaj și că poate ar fi mai bine să adopte metoda prietenei ei, care ia tastatura copilului cu ea în mașină.

Sunt părinți care aplică măsuri mai drastice. O mamă, care lucrează în învățământ, spune că ea și soțul ei au un cod de accesare a calculatorului și că cei trei copii ai lor pot folosi internetul, numai atunci când părinții hotărăsc că pot, fără a lua în considerare vârsta copiilor, nevoile sau interesele lor.

Părinții consideră că numai prin conversație și sprijin, ei îi pot apăra pe copiii lor de la neplăcerile și pericolele care pândesc pe internet. Faptul este că internetul a devenit un lucru din fiecare zi, care este accesibil tuturor, și că de aceea misiunea de bază a părinților trebuie să fie să-i informeze pe copii despre toate riscurile legate de folosirea internetului. Cei mai mulți părinți consideră că interzicerea nu are sens, întrucât copiii iubesc lucrurile interzise. Acest lucru este confirmat de copii, care spun că nu ar putea rezista dacă cineva le-ar interzice să folosească internetul, și

că de aceea ar folosi orice prilej, atunci când se duc la prieteni, ca să verifice ce se întâmplă pe rețeaua socială sau să joace un joc online.

Din conversațiile cu intervievații putem trage concluzia că *mulți părinți știu că există diverse filtre pentru urmărirea conținuturilor de pe internet, dar majoritatea nu le folosesc*. Unii spun că copii din ziua de azi se pricep la calculatoare mult mai bine decât părinții lor și că, de aceea, nu este nevoie de asemenea controale. După părerea altora, aceste programe nu sunt eficiente și, mai degrabă, trebuie vorbit cu copii pentru a obține încrederea lor. Copii trebuie sprijiniți și îndrumați ca ei să se apere singuri. Un număr neînsemnat de părinți cunoaște posibilitățile de protecție pe internet și folosește filtrele de protecție. Din aceste filtre trebuie să amintim *K9 Web Protection*, care interzice accesul la anumite materiale și limitează timpul petrecut pe internet, *Relieve Key Logger* și *MMY Computer Security*.

Profioniștii care lucrează cu copii

Datele în legătură cu înțelegerea termenului de exploatare a copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale confirmă că aproape toți participanții la grupul focus de profesioniști coincid asupra acestui concept, definindu-l ca o formă de abuz. Fiecare dintre ei a explicat acest fenomen în amănunt din perspectivă expertizei, experienței și praxei lui.

Reprezentanții Direcțiilor de Poliție definesc exploatarea copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale ca lezarea intimității, expunerea și abuzarea datelor personale. Conform definiției altui participant, acest termen implică exploatarea sexuală prin internet, adică amenințarea directă a drepturilor copilului, inclusiv mai ales pornografie și pedofilie. Unii dintre colocutori care lucrează la secții de poliție consideră că folosirea necontrolată a rețelelor sociale, programarea bățăilor, mesajele amenințătoare și fotografiile nepotrivite sunt forme de abuzare a

a copiilor de către alți copii de aceeași vârstă, care pot fi incluse în fenomenul de exploatare a copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale.

Reprezentanții școlilor au definit termenul de exploatare a copiilor prin tehnici informaționale și comunicaționale ca folosirea naivității copiilor în scopuri diferite. Unii dintre, prin abuz, înțeleg exploatarea sexuală, alții batjocorirea lor prin Skype și alte rețele sociale.

Toți sunt de acord că problema de bază întâlnită la înțelegerea acestui concept este că legea însăși nu definește destul de clar în ce fel trebuie tratate și procesate cazurile de exploatare a copiilor prin internet. Poliția intervine numai în acele cazuri în care s-a ajuns la fapta penală și deseori părțile vătămate sunt cele care hotărăsc dacă începe urmărirea penală sau nu.

Un participant a explicat termenul amintit ca folosirea abuzivă conștientă sau inconștientă a datelor personale. Abuzul conștient include acele situații în care un copil îi folosește pe alți copii pentru a satisface interesele sale personale, în timp ce abuzul inconștient are loc prin postarea unor fotografii pe internet care provoacă reacții și comentare jignitoare.

Reprezentantul Inspectoratului Școlar consideră că exploatarea copiilor prin tehnice informaționale și comunicaționale include abuzarea copiilor prin rețelele sociale.

Colocutorii angajați la organele provinciale ale P.A. Voivodina explică acest fenomen ca o capcană pentru naivi și adăugă că această formă de exploatare a copiilor, în înțelegerea lor, înseamnă folosirea imaturității și a naivității copiilor prin plasarea datelor lor personale de către indivizi și grupe rău intenționate. Ei adăugă că acest lucru are influență asupra copiilor necontrolați, prin materiale nepotrivite,

cea ce poate avea urmări permanente. Una din participantele a definit exploatarea drept manipulare în scopuri exploataării sexuale și inducerii copiilor în eroare.

Reprezentanții caselor de copii consideră că exploatarea digitală este exploatare spirituală, fiindcă copii sunt organizați și îndrumați în direcții nedorite cu ajutorul jocurilor. Întrucât copii văd totul prin prisma joacei și nu se gândesc la consecințe, ei transferă lucruri, în mod conștient sau inconștient, din domeniul personal în cel public. Acest tip de exploatare constă în folosirea abuzivă a rețelelor sociale, adică în înșelarea copiilor cu scopuri diferite, luându-le și dându-le tot soi de date.

Participantul de la Procuratura consideră că exploatarea implică folosirea abuzivă a datelor privitoare la copil, atât din partea unor persoane necunoscute, cât și din partea părinților și prietenilor cei mai apropiați, ceea ce nu implică neapărat exploatarea sexuală a copiilor.

Această formă de exploatare a fost descrisă de unul dintre colocutori drept folosirea abuzivă (a datelor, personalității și sexualității) prin internet sau telefoanelor mobile, care reprezintă mijloacele pentru a avea acces indirect la copii și a-l folosi. Folosirea copiilor pentru pornografie este asociată cu termenul de pornografie infantilă.

După părerea reprezentanților Centrelor pentru Muncă Socială, exploatarea digitală este orice formă de folosire abuzivă a datelor cuiva. Acest lucru include și folosirea abuzivă a datelor de către copii de aceeași vârstă, care postează fotografii și filme cu caracter personal (de la petreceri, zile de naștere, excursii), amenințând intimitatea lor și a celorlalți. Această abordare a materialelor arată lipsa de informare a copiilor și tinerilor despre modul de folosire a rețelelor sociale. Exploatarea digitală include și exploatarea sexuală (publicarea unor lucruri intime),

filmarea copiilor și difuzarea materialelor pe internet, încălcând dreptul copilului la intimitate. Una din colocutoarele a adăugat că termenul de exploatare a copiilor pe internet implică și purtarea nepotrivită a părinților. Acest lucru este dovedit prin faptul că părinții publică pozele copiilor nou născuți pe rețelele sociale.

Din perspectiva participanților care vin de la cluburile elevilor, exploatarea sexuală înseamnă producerea și distribuirea de pornografie infantilă, ceea ce înseamnă abuzare, ridiculizare, amenințarea intimității și exploatare (atât în relațiile copil – copil, cât și în relațiile adult – copil). După părerea lor, exploatare sexuală este orice exploatare cu conotație de caz penal, care are consecințe negative pentru copii, adică orice formă de folosire a ignoranței și naivității copiilor.

După părerea reprezentanților școlilor, rolul lor la evitarea și prevenirea violenței pe internet este să-i sfătuiască și să-i educe pe copii și părinți despre laturile pozitive ale internetului și despre mecanismele de protecție.

Reprezentantul inspectoratului școlar explică că cu puțin timp în urmă a început să fie aplicată o nouă metodă de evaluare a școlilor. Este vorba de evaluarea externă, care ia în considerare șapte standarde de bază, dintre care unul este siguranța la socială. Unul din criteriile pentru a evalua nivelul de siguranță al școlii este problema folosirii abuzive a rețelelor sociale.

La centrele de muncă socială spun că activitățile lor nu sunt focalizate pe prevenție și că ei dau ofertă sfat atunci când există o problemă concretă. Unele centre organizează și participă la diferite tribune, dar ei consideră că acest lucru nu este destul. Lucrători specializați au ținut prelegeri la școli și i-au sfătuit pe elevi. Totuși, ei nu primesc feedback și nu știe dacă aceste prelegeri au avut rezultate. Una din

colocutoarele a remarcat că pentru protecția copiilor cultura informației este foarte importantă și că orice este legat de copii trebuie să fie confidențial și secret.

Reprezentanții Guvernului P.A. Voivodina au spus că eforturile lor nu au fost îndreptate în această direcție, că nu există niciun grup de lucru care să se ocupe cu această temă, că nu au experiență și nici nu au întreprins activități concrete legate de această problemă.

Reprezentanții caselor de copii spun că ei limitează timpul de folosire a internetului de către copii, dar că aceștia se duc la săli de jocuri electronice și deschide profile, ceea ce reprezintă o amenințare mult mai mare, pentru că educatorii nu îi pot controla acolo. Totuși, prelegeri educative sunt organizate deseori la aceste instituții.

La școlile și casele de copii pentru copii cu probleme de dezvoltare există o regulă, conform căreia, atunci când copii se află în sălile de informatică, educatorul de serviciu trebuie mereu prezent și că folosirea internetului de către acești copii este sub control. Conform unei înțelegeri interne, angajații și copii nu pot fi prieteni pe rețelele sociale. Pentru a preveni exploatarea electronică, aceste instituții organizează deseori workshop-uri cu părinții.

Participanții de la cluburi de elevi spun că ei comunică mult cu copii și că, de aceea, ei reacționează la eventuale probleme. În toate sălile de informatică și în toate căminele sunt afișate regulile de folosire, precum și limitarea timpului acordat, iar la unele cămine

Este foarte interesant să remarcăm că problema intimității copiilor este privită în moduri diferite la cămine diferite. La unele există control permanent și educatorii de serviciu sunt mereu prezenți, iar la calculatoare sunt folosite filtre de protecție și sisteme pentru monitorizarea materialelor, în timp ce la alte cămine se consideră că orice formă de control reprezintă o încălcarea intimității copilului.

există chiar interzicerea de a accesa materiale nepotrivite. Există reguli scrise despre folosirea calculatorului, precum o regulă care limitează timpul de folosire a calculatorului pentru lucruri personale, în timp ce, pentru nevoi de studiu, calculatorul este mereu disponibil. Se lucrează în mod preventiv, iar dacă există îndoială că ar exista vreun pericol, copii sunt încurajați să anunțe problema la echipa pentru protejarea copiilor de la violență, abuz și neglijare. Sunt organizate tribune și se colaborează cu părinții.

Procuraturile nu au experiență directă în domeniul violenței electronice. Rolul lor nu este preventiv, ci ei intervine după comiterea faptei penale, dar și atunci ei trimit dosarul la Secția Specială pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă.

Alt colocutor ne a spus că situația la poliție este asemănătoare, când este vorba de exploatarea copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale, întrucât ei reacționează doar la cererea părții vătămate. Munca de prevenire nu îi revine poliției. Totuși, reprezentanții unei direcții de poliție ne au spus că ei au organizat prelegeri pentru elevii de clasă a cincia despre folosirea internetului în condiții de siguranță.

Din toți participanții la grupul focus alcătuit de profesioniști care lucrează cu copii, doar o participantă auzise de termenii sexting și grooming, în timp ce trei participanți auziseră de cyber-bullying. Totuși, niciunul dintre ei nu a putut să definească sensul acestor termeni. Unii chiar credeau că este vorba de niște jocuri de cuvinte, adică de manipulare de termeni și expresii.

Reprezentanții școlilor care au participat la conversații au împărtășit cu colocutorii experiențe din praxa lor legate de exploatarea copiilor prin tehnice informaționale și comunicaționale. S-a dat exemplul unui elev care a postat pe pagina web a școlii un link care trimitea la un grup creat pentru a aduna banii necesari ca o elevă să se

spele. Școala i-a anunțat imediat pe mama fetei, poliția și inspectoratul școlar. În lipsa reacției din partea poliției și inspectoratului școlar, școala a recurs la singurul mecanism de pedepsire, adică a fost deschisă o procedură disciplinară, care s-a încheiat cu o înțelegere. Grupul respectiv i-a cerut scuze public fetei. Centrul de muncă socială nu a participat în acest caz concret.

Participanții au menționat că se întâmplă deseori ca elevii se filmează la ore când răspund sau postează poze nepotrivite pe rețelele sociale. De obicei, Echipa pentru protejarea copiilor de la violență, abuz și neglijare participă în aceste cazuri și, în colaborare cu părinții încearcă să rezolve problema.

Colocutorii din centrele de muncă socială indică cel mai des școlile îi înștiințează târziu despre eventualele probleme și că, de aceea nu participă la rezolvarea unui mare număr de cazuri. Ei au dat exemple, când a intervenit organul tutelar în cadrul atribuțiilor sale.

O fetiță a fost fotografiată cu un telefon mobil în timp ce se pregătea să facă duș, iar apoi pozele au fost lipite peste tot în oraș. Deși acest lucru a fost conceput ca o glumă, urmările lui au fost însemnate. Echipa specializată a centrului a sfătuit familiile, cu sprijinul pedagogului și psihologului școlii. Au fost organizate întâlniri cu părinții, dar nu a avut loc colaborare cu alte instituții.

O fată de șaisprezece ani, care fusese insultată și agresată de către colegi datorită orientării ei sexuale, le a trimis tuturor mesaje jignitoare prin Facebook. După părerea specialiștilor, un asemenea demers reprezintă o stare de revoltă împotriva

violenței din partea copiilor de aceeași vârstă. A avut loc muncă de consiliere cu întreaga clasă, precum și individual cu fată și familia ei.

Ei spun că la cămine pentru elevi copii li cer sfat deseori, dar singurul caz de violență electronică a fost când o fată i-a dat parola prietenului ei, care a folosit-o ca să jignească prietenele ei.

Nici la case de copii nu au fost cazuri serioase de violență digitală. Participanții grupului focus a semnalat cazuri când copii intră în contul altor copii pe rețelele sociale. A fost cazul unui băiat care a trimis mesaje jignitoare altora prin intermediul profilului altcuiva. În aceste cazuri, angajații vorbesc cu copii și le aplică sancțiuni în formă limitării folosirii internetului.

Reprezentanții procuraturii subliniază faptul că găsirea de dovezi este deseori imposibilă, chiar atunci când se știe că violență electronică a avut loc. Au citat cazurile când copii primesc mesaje amenințătoare de la alți copii, care doresc să le stoarcă banii. Există și exemple de amenințări false cu bombe, care sunt făcute cel mai des de la telefoanele altor persoane. Un caz de folosire nepotrivită a unui profil fals a fost înaintat Secției pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă. Era vorba de un grup de minori care îi maltrata pe copii de vârsta lui, filmau totul și postau pe internet. Minorii au fost procesați și s-au luat măsuri instituționale împotriva lor. După părerea colocutorului din procuratură, interesele copiilor sunt amenințate în timpul cercetării, atunci când mediile de informare în masă publică date și poze din locul faptei înainte de finalizarea cercetării.

Reprezentanții direcțiilor de poliție au dat câteva cazuri de violență electronică din propria lor experiență. În primul caz, două fete s-au fotografiat în lenjerie intimă

la apartamentul uneia din ele. Întrucât o poză rămăsese în memoria telefonului, prietena ei a postat poza pe internet. Știrea despre această poză s-a răspândit foarte repede și a ajuns la urechile părinților fetei. Conform poliției, deși este vorba de o fată cu o conduită mai liberală, ea acum suportă consecințe grele, pentru ca este batjocorită și jignită la fiecare pas. Fata care a postat poza va fi pedepsită, dar atunci când părții vătămate îi s-a adus la cunoștință că trebuie să prezinte o plângere penală, ea o șovăit. Celălalt caz se referă la filmarea unei bătaie într-o școală secundară. În această bătaie, pe care a văzut-o tot orașul, participau doi elevi în timp ce erau încurajați de aproximativ 30 de elevi. Datorită agresiunii fizice am deschis un dosar administrativ, dar directorul școlii a ignorat întregul eveniment, motivând că nu știa nimic despre acesta.

Următorul exemplu se referă la o bătaie în timpul unei petreceri private, pe care o fată a filmat-o, în timp ce toți ceilalți se uitau. Părinții nu vor să accepte că nu au destul control asupra copiilor și nu privesc aceste cazuri cu seriozitate. Reprezentantii direcției de poliție spun că au o colaborare foarte bună cu centrele de muncă socială. Alt caz care a fost procesat se referă la denunțul făcut de mama a doi gemeni cu probleme de dezvoltare, care fuseseră abuzați și filmați în timpul actului de către colegii de cameră la cămin. Cazul a fost rezolvat și făptașilor le au fost aplicate măsuri instituționale. Este interesant să semnalăm că elevul care a inițiat această faptă violentă fusese propus ca cel mai bun elev al generației lui.

Există și cazul unei fete care a filmat un act sexual cu prietenul ei, ca apoi prietena ei să posteze filmul pe net ca să vadă toată școala și tot satul. A fost cazul când elevii de clasă a cincia a două școli au organizat o bătaie printr-o rețea socială. Educatorul de serviciu a reacționat și a anunțat poliția, dar datorită vârstei și (ne)răspunderea penală a elevilor, raportul a fost trimis numai procuraturii și centrului pentru muncă socială. Unul din reprezentanții poliției a povestit cazul unui

minor care a anunțat pe Facebook ca să va ucide. Poliția, în colaborare cu pedagogul școlii, părinții și centrul pentru muncă socială, a reacționat la timp ca să împiedice tragedia.

Procuraturile, direcțiile și secțiile de poliție și centrele de muncă socială au o procedură pentru cazurile de violență electronică și fac schimburi de informație. Reprezentanții acestor organe consideră că colaborarea reciprocă este de succes.

Ceilalți participanți la conversații, printre care au fost reprezentanți ai căminelor de elevi, caselor de copii, instituțiilor pentru copii cu probleme de dezvoltare, organelor autonome, școlilor și inspectoratelor școlare, spun că nu există mecanisme formale de colaborare cu celelalte instituții, când este vorba de fenomenul violenței electronice. Fiecare instituție încearcă să rezolve eventualele probleme în mod autonom, în cadrul posibilităților și competențelor sale, implicând alte instituții competente conform părerii lor și nevoilor de lucru.

Toți participanții au fost rugați ca, pe baza experienței lor profesionale, să trimită recomandări legate de problema exploatării copiilor prin tehnologiile informaționale și comunicaționale, cu scopul de a avea o mai bună înțelegere și un acces mai eficient la această problemă, și anume la prevenirea și combaterea posibilelor abuzuri. Acestea sunt recomandările reprezentanților direcțiilor de poliție:

- trebuie efectuate reforme juridice, ca exploatarea copiilor pe internet să fie clasificată drept faptă penală, care poate determina urmărirea persoanelor responsabile.
- schimbările legale privitoare la minori trebuie să implice reducerea granițelor pentru răspunderea penală.

- trebuie schimbări de personal, în așa fel ca la fiecare direcție și secție de poliție să fie un specialist pentru criminalitate de tehnologie înaltă;
- trebuie modernizate resursele tehnice.

Reprezentantul *inspectoratului școlar* consideră că este nevoie de educație și seminare pentru directori, profesori, elevi și părinți, precum și de schimburi constante de informație. Modificarea legii și a ingerințelor nu pot fi o precondiția pentru a acționa, ci fiecare din instituții, în cadrul competențelor sale, trebuie să lucreze intensiv pentru a evita violența electronică.

Școlile consideră că sistematizarea ar trebui să prevadă o poziție de administrator, care ar trebui să dea urmărire rețelei școlare și să-i educe pe angajați și elevi. Totodată, informatica trebuie să devină o disciplină obligatorie de studiu, iar în fiecare școală ar trebui să fie un "mediatecar", care să contribuie în mod semnificativ la prevenirea violenței digitale.

Pentru a îmbunătăți protecția copiilor pe internet *Centrele de muncă socială* recomandă:

- a lucra la prevenirea și educarea tuturor participanților despre mecanismele de protecție;
- a organiza tribune publice și a încuraja participarea tinerilor;
- a îmbunătăți colaborarea instituțională.

Reprezentanții Guvernului P.A. Voivodina au recomandat următoarele:

- trebuie asigurată o mai bună coordonare a tuturor actorilor;
- trebuie reglementate prin lege obligațiile indivizilor responsabili să ia acțiune;

- educația și prevenirea sunt esențiale pentru a folosi resursele la îndemână (de exemplu specialiști ar trebui să le explice părinților mecanismele și programele de protecție a copiilor pe internet);
- trebuie găsită o soluție sistemică la nivel național, pentru a putea folosi toate lăturile pozitive ale internetului în scopuri educative.

După părerea *reprezentanților caselor de copii* ar trebui create centre de sfătuire la comunitățile locale, în timp ce reprezentantul *procuraturii* propune următoarele:

- a reduce limita de răspundere penală a minorilor până la 10 ani;
- a modifica reglementările ca procedura să poată avea loc la inițiativa organelor;
- a controla constant munca și rezultatele profesioniștilor care lucrează cu copii ca aceștia să folosească internetul în condiții de siguranță;
- trebuie educați atât copii, cât și experții pentru a micșora riscul de abuzare a copiilor prin tehnologii informaționale și comunicaționale;

Recomandările *reprezentanților căminelor de elevi* au făcut următoarele recomandări în legătură cu prevenirea violenței asupra copiilor prin internet:

- a crea o rețea a tuturor instituțiilor relevante;
- a adopta acte, care să precizeze procedurile tuturor instituțiilor competente;
- a lucra la prevenire și la educația continuă a părinților, copiilor și educatorilor;
- a asigura protecția copiilor pe internet în cadrul orelor de informatică, care ar trebuie să devină un obiect obligatoriu;
- a îmbunătăți colaborarea intersectorială, concretizând acțiunile experților și instituțiilor răspunzători pentru acțiunile întreprinse în cazul abuzării copiilor pe internet.

Instituțiile pentru copii cu probleme de dezvoltare consideră că soluția este în munca preventivă, educația constantă și o politică educativă mai strictă.

Reprezentanții organizației societății civile care se ocupă de exploatarea copiilor prin TIC

Conversațiile cu reprezentanții organizației societății civile (OSC), care se ocupă de prevenirea exploatării copiilor prin TIC au avut loc cu două coordonatoare¹³ pentru prevenirea violenței și abuzării din *Centrul pentru prevenirea conduitei deviate a tinerilor "Target" din Novi Sad*. Centrul Target a fost fondat în 2008 și se ocupă de prevenirea violenței și abuzării copiilor și tinerilor. Din 2010 acest centru se ocupă în mod deosebit de violență prin ITC, pe care colocutoarele o consideră drept o nouă formă de violență. În această organizație se află și cancelaria *Centrului de Consiliere din Novi Sad pentru sprijinirea părinților și copiilor în vederea folosirii sigure a internetului*. Centrul de consiliere a fost deschis în 2012 și este singurul în Republica Serbia. Prin cancelaria sa pentru acordarea de ajutor profesional, educație și consiliere către publicul larg, Centrul de Consiliere reprezintă veriga între toate instituțiile care se ocupă de problema așa numitei violențe virtuale¹⁴.

Colocutoarele afirmă că organizația lor este singură în P.A. Voivodina, care s-a specializat în activități din domeniul violenței asupra copiilor prin TIC și este una din puținele organizații de acest tip pe teritoriul Republicii Serbia. După cinci ani și

¹³ **Biljana Kikić Grujić** (39), coordonatoare de programe, este jurist-criminalist și lucrează în această organizație de cinci ani, adică de la fondarea ei. Înlocuitoarea ei, **Ivana Šobić** (26) este psiholog și a devenit parte a echipei acum mai puțin de doi ani. Conversația a avut loc pe 8 februarie 2013 la spațiile Centrului Target la adresa Trg Mladenaca br. 7 în Novi Sad.

¹⁴ Drept sinonime pentru acest tip de violență, care implică folosirea calculatoarelor, telefoanelor mobile și altor tipuri de mijloace de comunicare cu acces la internet, se folosesc expresiile "violență electronică", "violență digitală", "violență cibernetică", "abuzarea cibernetică" ș.a.m.d.

numeroase activități în școli, mai ales de natură educativă, informativă și de cercetare în Novi Sad și pe întregul teritoriu al P.A. Voivodina și al Republicii Serbia, acest centru este cunoscut deja ca o organizație de referință care se ocupă de tema prevenirii violenței virtuale asupra copiilor.¹⁵ În afara cercetării efectuate printre elevii școlilor primare și peste 500 de workshop-uri pentru copii, părinți și experți în toată Serbia, Acest centru a mers un pas mai departe și a acreditat la ZUOV¹⁶ seminarul "Violența și abuzul împotriva copiilor prin TIC", care este destinat serviciilor psihologice și Echipelor pentru prevenirea violenței, care există în școli, lucrătorilor învățământului și directorilor.

Colocutoarele definesc TIC în felul următor: fiecare tip și formă de faptă penală care există în lumea reală, inclusiv tot ce este bun și prost în lumea reală și în lumea virtuală. Aici intră exploatarea copiilor prin diferite forme de abuz cu ajutorul TIC (de exemplu, seducerea online, pedofilia, diferite grupe și asociații, folosirea copiilor în scopuri de pornografie pe internet, accesul la materiale nepermise și dăunătoare, violența de către copii de aceeași vârstă, trafic cu copii prin internet ș.a.m.d.) Oamenilor nu le este prea clar cum este posibil să exploatezi pe cineva prin internet și atunci trebuie să le explici că internetul este doar mijlocul prin care ei vor să-i exploateze pe copii și că, cu ajutorul internetului, ei pot ajunge mai ușor și mai repede la copil. Ele dau exemplul pedofiliei, pentru că despre ea se vorbește cel mai des în public și pentru că acest fenomen exista și înaintea apariției

¹⁵ În afara orașului Novi Sad, printre partenerii care au sprijinit activitățile lor trebuie menționate: Secretariatul Provincial pentru Învățământ, Inspectoratul Provincial, comunitățile naționale, organizațiile internaționale *Save the Children* și UNICEF, precum și Ministerul Educației, Științei și Dezvoltării Tehnologice, Ministerul de Interne prin Serviciul pentru combaterea criminalității de tehnologia înaltă și Ministerul Telecomunicațiilor și al Societății Informaționale al Republicii Serbia.

¹⁶ Institutul pentru Dezvoltarea Educației și Învățământului.

internetului. *Internetul le oferă (infractorilor) siguranță, acces ușor la victimă și posibilitate a se prezenta cu un nume fals*¹⁷.

Conform colocutoarelor noastre, problema principală este conștientizarea nu numai a copiilor, ci și a părinților despre modul în care copii lor pot deveni victime la ei în cameră, în spatele calculatorului. Părinții nu se gândesc la faptul că copii lor au câteva sute de prieteni pe rețelele sociale și că există posibilitatea ca unul dintre ei să folosească o identitate falsă, ceea ce este foarte greu de depistat. În condiții "casnice" nu există posibilitatea de a verifica vârsta și sexul, cu care cineva se prezintă pe internet, iar atunci când se ajunge la etapa verificării, copii pot deveni victime. *Copii nu înțeleg că faptul de a merge la întâlnire cu cineva sub presupunerea că este vorba de un copil de aceeași vârstă, pe care l-au "întâlnit" pe internet, este o greșeală pe care "o pot plăti cu viață".*

Colocutoarele consideră că este excepțional de slabă conștiința despre aceasta atât la copii, cât și la educatori, părinți și opinia publică. Motivul este faptul că *Atunci când sunt întrebați despre internet, copii și părinții dau exact același răspuns: internetul este egal cu Facebook și scopul internetului este acela de a comunica prin rețelele sociale.*

răspândire folosirii internetului la copii în societatea noastră a început acum 15 ani (iar cea mai importantă răspândire a avut loc în ultimii doi ani), datorită creșterii globale a popularității internetului și rețelelor sociale.

În timpul activităților lor educative, colocutoarele noastre le au arătat părinților și copiilor că rețelele sociale ca atari sunt extrem de utile și au caracteristici foarte

¹⁷ Colocutoarele spun că pedofilia pe internet "se numește în mod profesional și seducere online sau seducere pe lumea virtuală, pentru că de fapt nu știți cu cine vorbiți". Pedofilii sunt numiți și prădători, iar *grooming* este perioada necesară ca să facă din copil o victimă.

interesante dacă le folosim în mod corespunzător și în condiții de siguranță. *Totuși, atitudinea oamenilor din societatea noastră față de aceste rețele este greșit din punctul de vedere al folosirii lor corecte și al siguranței utilizatorului. Condițiile de folosire sunt asemănătoare pentru toate rețelele și pot fi citite de fiecare utilizator. Totuși în cele peste 500 de școli primare și secundare din Voivodina și restul Serbiei incluse în programele Centrului "Target", niciunul din copii cu vârste cuprinse între 11 și 19 ani nu a citit condițiile de folosire. Trebuie remarcat că în timpul cercetării acestui Centru despre violența și abuzul prin TIC la școlile din Novi Sad, a fost stabilit că 76% din copii au spus că suferiseră vreo formă de violență pe*

"În ziua de azi, internetul este mediul natural al copiilor" – spun colocutoarele noastre. Copii se nasc cu diferite TIC și avantajele lor. Pe cealaltă parte, părinții trebuie să se obișnuiască cu aceasta, fiindcă ei nu au fost în contact din copilărie cu omniprezența TIC. În acest fel, părinții din toată lumea sunt în situația de a "trăi prima tinerețe virtuală" la o vârstă mai târzie, dar și de a cerceta ei înșiși ce înseamnă folosirea TIC. În cazul țărilor tehnologic dezvoltate din Europa de Vest, în cadrul sistemului educativ există resurse ca educatorii, părinții și copii să învețe cum se folosesc TIC în mod corespunzător. Ei învăță și despre posibilitățile de protejare a copiilor și a tuturor celorlalți utilizatori de la orice formă de abuz. Din păcate acest lucru încă nu există în Balcani (în ultimii ani doi ani Bulgaria a avansat mult în acest sens datorită ajutorului Centrului de Internet Safer.

internet. Condițiile de folosire a rețelelor sociale spun clar, printre altele, că rețeaua nu răspunde pentru folosirea abuzivă a datelor personale, fotografiilor ș.a.m.d., adică tot ce postați pe internet rămâne acolo pentru totdeauna. Profilele de pe aceste rețele sunt private dar se află pe așa zisul "spațiu public" și, indiferent că este vorba de un spațiu public "virtual", ele sunt supuse acelorași reguli, posibilităților de abuz și sancțiunilor ca în lumea reală.

Colocutoarele noastre consideră că în țara noastră cadrul juridic și strategic referitor la problema protecției copiilor de la exploatarea prin TIC este necorespunzător sau insuficient, în sensul că el nu recunoaște în mod concret acest tip de exploatare a copiilor și, de aceea, în Serbia nu există un regulament care să-i protejeze pe copii de la abuzarea prin TIC. Codul penal are un articol care menționează mijloacele de comunicație electronică exclusiv în contextul pornografiei, deși aceasta este doar una din modalitățile, metodele și posibilitățile de abuzare a copiilor pe internet

În decembrie 2010 *Centrul lucrează și cu părinții, despre care se spune că nu*
câteva ministere¹⁸ au *sunt conștienți de fenomenul exploatării copiilor prin TIC*
adunat, sub egida *și nici despre implicațiile sale, indiferent că este vorba de*
organizației *mediul urban sau rural. Dacă au auzit ceva, în general*
 internațională *Save the este vorba de ceva aflat prin intermediul presei legat de*
Children, un grup de *arestări pentru distribuția de pornografie infantilă, iar*
experți pentru a *despre aceasta "se vorbește o zi sau două și asta e tot".*
adopta Planul de *Părinții nu înțeleg ce înseamnă "distribuția". Ei nu înțeleg*
Acțiune pentru *că înculpații mai întâi au folosit TIC pentru a face rost de*
Protejarea Copiilor de *fotografii prin internet. În dorința de a împărtăși bucuria*
la exploatare în *lor pentru nașterea unui copil sau pentru o călătorie*
pornografie. *împreună cu familie, oamenii postează fotografii pe*
Colocutoarele noastre *internet, punându-le la dispoziția unor persoane complet*
au spus că s-a făcut o *necunoscute. Este ca și cum ei ar chema acasă pe niște*
ciornă, care nu a fost *necunoscuți ca să se uite pe albumul lor personal, iar apoi*
discutată mai departe *le-ar da pozele care le plac din orice motiv ca să facă cu*
și nici nu a fost adoptat. *ele orice doresc.*

¹⁸ Competente în domeniul învățământului, sănătății, protecției sociale și afacerilor interne. Centrul Target a participat ca o organizație a societății civile.

Activitățile Centrului Target sunt îndreptate elevilor din toate vârsta, inclusiv elevii din clasa a cincina până în clasa a opta, tinerii care frecventează școlile secundare, iar din anul trecut copii din clasele mici ale școlii primare. Acest lucru a fost motivat de faptul că granițele de vârstă ale copiilor care folosesc rețelele sociale tind să se miște în jos. De fapt, ele au avut ocazia de a întâlni copii de opt ani, elevi de clasa a doua a școlii primare, care au deja profilele lor pe rețelele sociale și care, conform colocutoarelor noastre, "trăiesc în mare măsură pe lumea virtuală".

Copii nu au destulă experiență de viață pentru a înțelege că postarea pozelor pe internet ar putea fi o problemă (reală sau potențială). Lucrul cel mai îngrijorător este când nici părinții nici educatorii nu înțeleg acest lucru, pentru că ei trebuie să-i avertizeze pe copii și să-i ajute să se apere. *Alt fapt foarte îngrijorător este faptul că mulți copii au spus că, în caz de probleme pe internet, nu le ar spune niciodată părinților din două motive. Primul este reacția părinților de "a tăia internetul" (adică interzicerea), iar celălalt motiv este, conform copiilor, "să nu-i dezamăgească pe părinții, adică să nu trădeze așteptările lor.* Colocutoarele noastre consideră că este o mare problemă faptul că, în caz de a avea asemenea probleme, copii nu au libertatea de a se adresa părinților lor sau instituțiilor competente prin intermediul părinților, pentru că nu este real să așteptăm de la copii ca ei să rezolve singuri aceste situații fără să aibă urmări.

Colocutoarele consideră că organizațiile societății civile pot contribui la prevenirea exploatării copiilor prin TIC, îndreptând atenția publică spre problemele cu importanță socială și propunând ca societatea, mai ales instituțiile, să se ocupe de aceste probleme în mai mare măsură și într-un mod diferit, mai potrivit din punctul de vedere al protecției drepturilor copiilor. În afară de aceasta, așa numitul sector civil oferă cele mai creative și inovatoare abordări la probleme pe care opinia publică le consideră mai puțin importante. Organizațiile societății civile trebuie să le arate acelor care adoptă decizii și legi că societatea nu doar are o problemă, ci și

că există un (alt) mod de a-l rezolva. Organizațiile societății civile care s-au specializat pe anumite teme și domenii oferă servicii specifice care pot oferi soluții concrete, dar în cazul problemelor de însemnătate socială trebuie procedat în mod sistematic, iar toți actorii, instituționali și extra-instituționali, trebuie să participe la rezolvarea și prevenirea lor, precum și la protejarea persoanelor amenințate, fiecare în funcție de atribuțiile și posibilitățile sale.

În contextul exploatării copiilor prin TIC lucrul cel mai important este să arătăm copiilor și părinților că există soluții pentru această problemă, dar mai ales că există probleme din punctul de vedere al protecției. Metoda cea mai eficace este convorbirea directă cu copii și părinții pentru a li se oferi informații exacte despre cum să folosească TIC în condiții de siguranță, cum să se apere și cui să se adreseze în caz de îndoială a vreunei forme de abuz. Scopul unei asemenea abordări este consolidarea copiilor și părinților în așa fel ca ei să știe ce se întâmplă când folosesc TIC și cum se reacționeze, fără să acorde atenție sentimentului de culpă că acest lucru li se întâmplă datorită unui lucru care este nu de mult parte a vieții lor.

Colocutoarele dau o mare importanță faptului că în timpul workshop-urilor copii deschid anumite teme și comunică experiențele lor în legătură cu abuzarea copiilor prin TIC. Colocutoarele ne-au dat exemplul unui elev de clasă a doua a școlii secundare, care aparține populației LGBT. Profilul rețelei sociale i-a fost hăcuit și un necunoscut i-a luat lista de prieteni. Tânărul este dintr-o localitate mijlocie și a spus la workshop că dacă Centrul nu îl ajută, el se va sinucide. În afara faptului că avea probleme cu TIC, tânărul părea foarte serios în intenția lui de a se sinucide. Echipa Centrului a vorbit cu el. Tânărul a venit la centru și profilul i-a fost "dat înapoi" pe internet, iar între timp el a învățat cum să apere datele lui pe profil.

După părerea colocutoarelor noastre, în timpul convorbirilor se vedea că elementul de bază este că el a înțeles că nu trebuie să posteze pe internet sau să trimită în mod electronic informația, care el nu dorește ca să fie cunoscută. Tânărul a trimis un mesaj de mulțumire Centrului în care afirmă că, prin munca ei, această instituție "i-a salvat viața" și că vede "sensul de a se ocupa cu această muncă": pe de o parte cineva face efortul de a recunoaște problema, modul de rezolvare și sursele de sprijin, dar este vorba și de ceva ce are o însemnătate mai largă și un rezultat concret.

Alt exemplu este când un grup de copii a creat, la sfârșitul vacanței de vară, un grup numit "Cei care o urăsc pe (numele unei fete)". Fetița a ajuns acasă și le-a zis părinților că nu mai vrea să meargă la școală pentru că "toată școala" o urăște. Copii din grupă au pus mai multe poze și lista de prețuri a serviciilor sexuale, pe care această fetiță le-ar fi oferit. Părinții îi s-au adresat școlii, dar școala nu a știut ce să facă. Apoi părinții s-au adresat poliției și secția pentru minori a secției competente a poliției a preluat cazul. Ei au sunat la Centrul Target ca această organizație să participe la rezolvarea cazului. Problema a fost rezolvată prin conversații cu copii: A fost identificată persoana care a făcut grupul pe rețea și lucrul cel mai important este că li s-a explicat copiilor care sunt consecințele pe termen lung a unei asemenea conduite. Grupul pe internet a fost desființat și Serviciul psihologic-pedagogic al școlii a explicat că acești copii i-au cerut scuze fetei pentru gluma lor, de care nu erau conștienți.

În cazurile de violență prin TIC de către copii de aceeași vârstă, colocutoarele consideră că lucrul cel mai important este a lucra cu copii și, prin intermediul lor, cu părinții și educatorii. Trebuie explicat că ceea ce lor li se pare că este o glumă poate avea consecințe tragice și nu doar să lezeze sentimentele victimei, ci chiar s-o împingă la sinucidere, lovindu-i pe făptași în cele din urmă.

Când vorbim despre violență prin TIC, lucrul cel mai important este prevenirea, adică trebuie să învățăm cum să recunoaștem acest fenomen, cum să ne apărăm și pe cine să anunțăm înainte ca violența să aibă loc, mai ales că la noi violența prin TIC este un fenomen relativ nou. Despre acest fenomen vorbim când se termină în mod tragic, ca un lucru pe care nici indivizii, nici instituțiile și nici societatea nu îl pot influența.

Colaborarea acestui tip de OSC cu furnizorii de servicii internet este sporadică și se bazează pe proiecte. Un asemenea caz este seria de workshop-uri "Fă clic în mod sigur", pe care Telenor l-a organizat în 2009 cu colaborarea Ministerului Comunicațiilor și al Societății Informaționale. În acea vreme, Centrul a ținut mai multe workshop-uri în școlile Voivodinei și de atunci nu au mai colaborat cu niciun furnizor, pentru că programele OSC-urilor mici sunt modeste și de aceea, când se organizează un concurs, aceste organizații au o poziție de pornire mai proastă, față de actorii mai mari, care pot investi resursele lor proprii în proiect.

Această neînțelegere se vede chiar în (ne)colaborarea (intersectorială).

Chiar acele OSC-uri care s-au afirmat prin munca lor într-o anumite temă și care lucrează în interesul unei categorii sociale defavorizate sau într-un domeniu neglijat de alte instituții, trebuie să înfrunte deseori obstacole foarte serioase, când se ajunge la colaborarea intersectorială. Colocutoarele ne au dat exemplul spațiului pe care orașul Novi Sad îi l-a cedat Centrului, unde de un

Colocutoarele consideră că cele mai mari sfidări și obstacole în munca unui OSC ca Centrul Target este "neînțelegerea din partea instituțiilor și din partea societății în general despre problema pe care o avem". Acest lucru se referă la problema exploatării copiilor prin TIC, care deja există în Serbia și care se vede cel mai des la școli, pentru că acolo putem găsi cea mai mare cantitate de copii. Atât copii cât și părinții lor se adresează Centrului cel mai des, neștiind cum să acționeze în cazurile de violență prin TIC. Ei subliniază faptul că copii nu sunt singurele victime ale diferitelor forme de violență prin TIC.

an de zile se desfășoară activitatea de consiliere fără linii telefonice fixe. Nici nu este clar dacă această linie va fi gratuită¹⁹. Prin această abordare se impune și întrebarea despre sustenabilitatea activităților tuturor OSC-urilor, care la fel ca acest Centru, se ocupă de fenomen sociale specifice și despre utilitatea acestor activități care (poate) păr a fi sistemice. Această întrebare este și mai actuală în cazul exploatării copiilor prin TIC, la fel ca în cazul altor forme de TIC, HIV sau SIDA, fiindcă este vorba de un fenomen care nu va "trece" de la sine. De fapt, în caz de neglijare se va întâmpla lucrul opus: consecințele lui vor deveni din ce în ce mai vizibile și grele, iar îndepărtarea lor va cere mult mai multe resurse, iar atunci va fi târziu pentru prevenire.

Ministerul Învățământului, Științei și Dezvoltării Tehnologice are o importanță centrală în acest proces pentru că tema protecției de la violență electronică și învățământul practic în acest sens trebuie să fie tratați la ore de informatică și să li se dedice mai mult timp pe parcursul întregului an. Tema violenței electronice trebuie introdusă ca temă obligatorie pentru toate clasele, odată pe lună, în cadrul orelor de dirigenție. Singurul mod pentru a preveni și a combate această problemă este a vorbi constant cu copii, părinți și educatori. În țările din Europa de Vest se vorbește despre violență electronică în fiecare an. Această informație trebuie repetată și adaptată vârstei copiilor, ca ei să învețe să folosească corect TIC, să se protejeze și să ceară ajutor în caz de nevoie.

¹⁹ Deși se află în centrul orașului, spațiul se află la o mansardă pe etajul patru și nu există lift. Intrarea se află la capătul unei curți. Consilierea se oferă la un birou la capătul unui coridor, la care se ajunge prin mai multe coridoare întortocheate și fără lumină. Cheltuielile comunale ale acestui spațiu este o problemă nerezolvată până în prezent, adică sunt acoperite prin cheltuielile pentru proiecte.

Lipsa de conștiință despre seriozitatea problemei se vede în faptul că instituțiile competente, precum școlile sau centrele de muncă socială, nu au personal specializat pentru a lucra la prevenirea violenței prin TIC și cu victimele acestui fenomen. În aceste situații se poate vedea și lipsa de coordonare între instituții. O mare problemă este că protocoalele școlare despre acțiunile care trebuie luate în caz de violență electronică dau impresia că acest fenomen reprezintă o formă rară și marginală de violență asupra copiilor și între copii, fără să ia în considerare că în ziua de azi copii sunt mult mai expuși acestui flagel.

*La nivel de școli, colocutoarele noastre, menționează în mod deosebit neidentificarea violenței prin TIC și lipsa e reacție a echipelor școlare în aceste cazuri. În legătură cu reglementările despre această temă, ele precizează că cea mai mare problemă este neaplicarea regulamentelor și documentelor corespunzătoare datorită nerecunoașterii problemei, deși statul nostru și, prin urmare, instituții sale, a ratificat diverse convenții și protocoale din domeniul drepturilor copiilor, obligându-se să-le aplice. Totuși, lipsa e conștiință despre problemă nu scutește lipsa de acțiune din partea instituțiilor competente. *Experiența colocutoarelor noastre în școlile din Serbia, o țară în care se acordă mare atenție trendurilor moderne de folosire a diferitelor TIC (calculatoare, telefoane mobile ș.a.m.d.), arată că sunt foarte mulți profesori care, în caz că recunosc existența violenței electronice asupra copiii și între ei, consideră că aceasta este problema lor personală. Ele spun că în șapte seminare pentru profesori, chiar 70% dintre ei nu recunosc obligația lor legală de a reacționa în cazurile de violență electronică și nici membrii echipelor școlare pentru combaterea violenței nu știu să identifice și să gradeze în mod clar diferitele forme de violență menționate în manual.**

Ele consideră că instituțiile care se ocupă de copii și de protecția lor (instituțiile educative, sanitare și poliția) au un rol esențial în ameliorarea situației și evitarea fenomenului de exploatare a copiilor.

În afara de recunoașterea și tratarea acestui fenomen în regulamente, pentru care este nevoie de a ridica nivelul de conștientizare a acestei probleme în cadrul instituțiilor, trebuie întreprinse activități concrete legate de adoptarea regulamentelor și actelor corespunzătoare de natură sub-legală, precum și de aplicarea lor practică.

Presa are un rol fundamental în acest proces, care trebuie "să nu informe într-un mod senzaționalist, ci mai degrabă educativ". Trebuie create emisii care să trateze problema violenței și abuzării copiilor prin TIC, pentru că opinia publică trebuie să înțeleagă că este vorba de o nouă formă de violență. Acest lucru trebuie înțeles de întreaga societate, precum și de către fiecare individ, pentru că este datoria fiecăruia dintre noi să se educe, mai întâi pentru a se apăra pe sine însuși", pe familia sa și pe cei mai apropiați, iar apoi pentru a-i apăra pe ceilalți.

Acoperirea de către presa a cazurilor de exploatare a copiilor prin TIC

Copii, violență, internet și presa

Toți participanții la această cercetare, de la elevi din școală secundară, până la părinții lor, reprezentanții societății civile și experții care lucrează cu copiii, au recunoscut că presa este un factor foarte important pentru informarea și educarea opiniei publice despre exploatarea copiilor prin TIC. Din răspunsurile lor la capitolele anterioare, este evident că tinerii, părinții lor și specialiștii în diverse domenii ale internetului nu privesc presa în sensul clasic al cuvântului, adică nu înțeleg prin acesta doar mijloacele de informare tradiționale, tipărite și electronice, precum ziarele, revistele, radio și TV. Răspunsurile lor arată că ei sunt conștienți de faptul că internetul, datorită naturii sale are posibilitatea de a combina modurile de funcționare ale diferitelor tipuri de presă și că are potențialul de a-i influența în mod cumulativ pe utilizatorii săi. Răspunsurile tinerilor și adulților, care au participat la această cercetare au arătat că, în funcție de vârsta și experiența lor de viață, ei pot recunoaște clar aspectele pozitive și negative ale potențialului informativ al internetului. Totuși, în contextul presei și al exploatării copiilor prin TIC, pentru această cercetare este deosebit de important faptul că tinerii și copiii identifică calculatorul cu internetul și, într-un mod complet necritic, cu amuzamentul pe care internetul îl poate oferi.

Analiza acoperirii presei din Serbia a diferitelor forme de violență asupra copiilor²⁰ coincid asupra faptului că presa este foarte interesată să acopere fenomenele și problemele sociale legate de copii, mai ales în legătura cu încălcarea

²⁰ Putem cita cazul proiectului regional de combatere a abuzării sexuale și a exploatării copiilor "Cutia Pandorei", care poate fi văzut la www.pandorasbox.rs. Acest proiect se ocupă de informarea presei din Serbia despre această temă în perioada 2009–2011 și de monitorizarea mediilor tipărite în legătură cu acoperirea temelor de violență asupra copiilor la școală în timpul celei de a doua jumătate a anului 2012, precum și analizei efectuate de Unicef și UNS.

drepturilor lor, dar că acest lucru îl face într-un mod care, în cel mai bun caz, nu se potrivește cu principiile etice ale Codului Jurnaliștilor din Serbia. Motivele trebuie căutate mai ales în condițiile economiei de piață, care face ca presa să depindă de tirajul sau audienței. Alegerea temei și a modului de prelucrare profesională a acestuia, precum și mesajul care este trimis publicului cu acest prilej sunt lăsate cel mai des pe un plan secundar.

Analiza articolelor presei din Serbia despre exploatarea copiilor prin TIC în anul 2012 – care va fi tratată în acest capitol – arată că presa din țara noastră s-a ocupat în mod intensiv de violență electronică sau digitală asupra copiilor pentru prima dată în 2012 abia la sfârșitul lui decembrie, după ce au fost publicate rezultatele cercetării despre frecvența acestui fenomen la școlile primare și secundare²¹. Informațiile despre acest tip de violență asupra copiilor sunt cel mai des prezentate de presa în mod indirect, adică în cadrul altor știri despre altă formă de violență, precum violența de către alți copii, violență sexuală, violența în familie sau traficul cu oameni.

Accesul presei la „cele invizibile”

Problema de bază pe care se bazează analiza materialelor din presă în această cercetare este următoarea: care sunt mesajele pe care publicul le primește în legătură cu exploatarea copiilor prin TIC, adică în legătură cu violența electronică asupra lor. Din punctul de vedere metodologic, trebuie subliniat că analiza se focalizează mai ales pe impresia, pe care materialele analizate o produc, adică pe mesajele explicite sau implicite care îi sunt trimise publicului și mai întâi de toate pe forma lor și pe modul în care sunt trimise către publicul pe teritoriul în care sunt

²¹ Cercetarea a fost efectuată de către Unicef Serbia, Ministerul Învățământului, Științei și Dezvoltării Tehnologice al Republicii Serbia și Fundația Telenor. Primele rezultate ale acestei cercetări au fost publicate la Conferința din Belgrad din 13 decembrie 2012.

distribuite. Atunci când s-a pus problema diapazonului și exactității analizei materialelor pentru scopurile acestei cercetări, am hotărât să privim articolele din punctul de vedere al publicului larg sau neavizat, care nu știe multe despre exploatarea copiilor prin TIC și nici nu se gândește la nivelul ideologic al discursului mediatic.

Și alegerea eșantioanelor de cercetare, adică a articolelor din presă, a fost neobișnuită. Eșantioanele inițiale au fost ales pe baza a press clippingu-ului făcut de Ombudsmanul Provincial,²² dar după examinarea preliminară a conținutului, s-a hotărât să-l lărgim pe baza clipping-ului din proiectul "Cutia Pandorei". Acest principiu a fost aplicat datorită faptului că, în timpul analizării eșantioanelor inițiale, s-a remarcat că violența asupra copiilor prin TIC este acoperită de presa nu în mod direct, ci în cadrul articolelor despre alte forme de violență exercitate asupra copiilor, așa cum am menționat mai înainte. *Corpusul larg constă în 203 articole publicate în 2012, luate din sursele mai sus amintite, care se referă la diferite forme de violență asupra copiilor, în timp ce corpusul îngust include 110 articole selectate din corpusul larg, care se referă (și) la violență electronică sau digitală.*²³ Uniformitatea relativă a conținutului corpusului larg și a corpusului îngust este asigurată prin faptul că, în cazul mediilor electroice²⁴, au fost folosite materiale scrise publicate în paginile web, iar în cazuri excepționale, au fost folosite și transcrierile emisiilor radio și TV, dar numai în scopuri explicative și atunci când ele conțin declarațiile diferiților actori. *Corpusul include materiale din 38 medii*

22 Materialele suplimentare pentru nevoile acestei cercetări au fost asigurate de Agenția pentru monitorizarea și analiza conținutului presei "Ninamedia" pe baza frazei cheie "exploatarea copiilor pe internet".

23 Prin internet, telefon mobil sau alte mijloace electronice de comunicație.

24 Radio, TV și portale internet.

tipărite și electronice²⁵ cu tiraje și nivel de acoperire diferite. Profilul lor oscilează între medii serioase și tabloide.²⁶

Toate articolele au fost analizate pe baza unei liste speciale de coduri, care reprezintă o versiune a codului standard pentru analizarea conținutului mediilor tipărite, care a fost adaptată pentru tema acestei lucrări. Lista de coduri conține trei grupe principale de date despre articolele din presă, care asigură o analiză cantitativă și calitativă valabilă a aspectelor relevante tehnice și de conținut (de exemplu, rubricile în care articolul a fost publicat, oare apare pe pagina întâi sau a fost semnat, domeniul vieții la care se referă, cuvintele și expresiile folosite cel mai des, timpul de violență și de actori care sunt pomeniți și calitatea textului din punctul de vedere al obiectivității și al intereselor copiilor).

Lucrurile evidente și "printre rânduri"

Analizarea corpusului larg a arătat că mediile din Serbia scriu despre vreo formă de abuz sau violența asupra copiilor odată la două-trei zile (203 de articole în 2012), în timp de despre exploatarea copiilor prin TIC se scrie cel puțin odată la trei zile (110 de articole în 2012). Articolele despre violența asupra copiilor poate fi găsită chiar în 30 de rubrici diferite, iar peste 73% din articolele (149 din 203) sunt publicate a articol sau știre scurtă pe cronică.

25 Lista presei în ordine alfabetică este: 24 sata, Akter, Alo, B92, Beta, Blic, City Magazine, Danas, Dnevnik, Fonet Glas javnosti, Informer, Kopernikus, Kurir, Mondo, Narodne novine Niš, Nezavisne novine, Novi magazin, Novine novosadske, Novosti, Personal magazin, Politika, Pravda, Press, Radio O21, Radio Beograd 1, Roditelj & dete, RTS, RTV, San, Smedia, Studio B, Telegraf.rs, Trojka, Večernje novosti, Vesti online, Vreme și YU Eko.

26 În sensul folosit de Prodanović în Valić-Nedeljković, D. ur. (2011) „*Media Discourse of Poverty and SociakExckusion*”, pagina 95, Facultatea de Filozofie, Novi Sad.

În 78% din aceste articole este clar cine este autorul (adică în 152 autorul a semnat doar cu inițiale, nu a semnat, semnat ca redacția sau se precizează că materialul a fost preluat de la altă sursă), în jur de 70 (peste 34%) au fost publicate pe prima pagină. În ceea ce privește căutării pe cuvinte cheie, articolele despre cazurile de violență electronică asupra copiilor sunt publicate cel mai des în categoria "drepturile copiilor" (30% adică 33 din 110), "exploatarea copiilor pe internet (18%, adică 20 din 110) și "violență familială" (3%, adică 4 din 110), precum și ca "învățământ", "probleme sociale", "egalitatea sexuală", "persoane cu invaliditate" ș.a.m.d.

Tipurile de violență pomenite în corpusul larg cel mai des sunt următoarele:

Tabelul 6. Tipurile de violență în articolele din corpusul larg

Tip de violență	Număr de articole	%	Tip de violență	Număr de articole	%
Între copii	33	16	Mesaje	28	14
Pedofilie	167	82	Video/film	45	22
Violență familială	16	8	Prin calculator	110	55
Incest ²⁷	25	12	Altele*	65	32

* (Fotografii, trafic de oameni, diferite obiecte și moduri de abuzare a copiilor, care nu pot fi clasificate conform categoriilor anterioare).

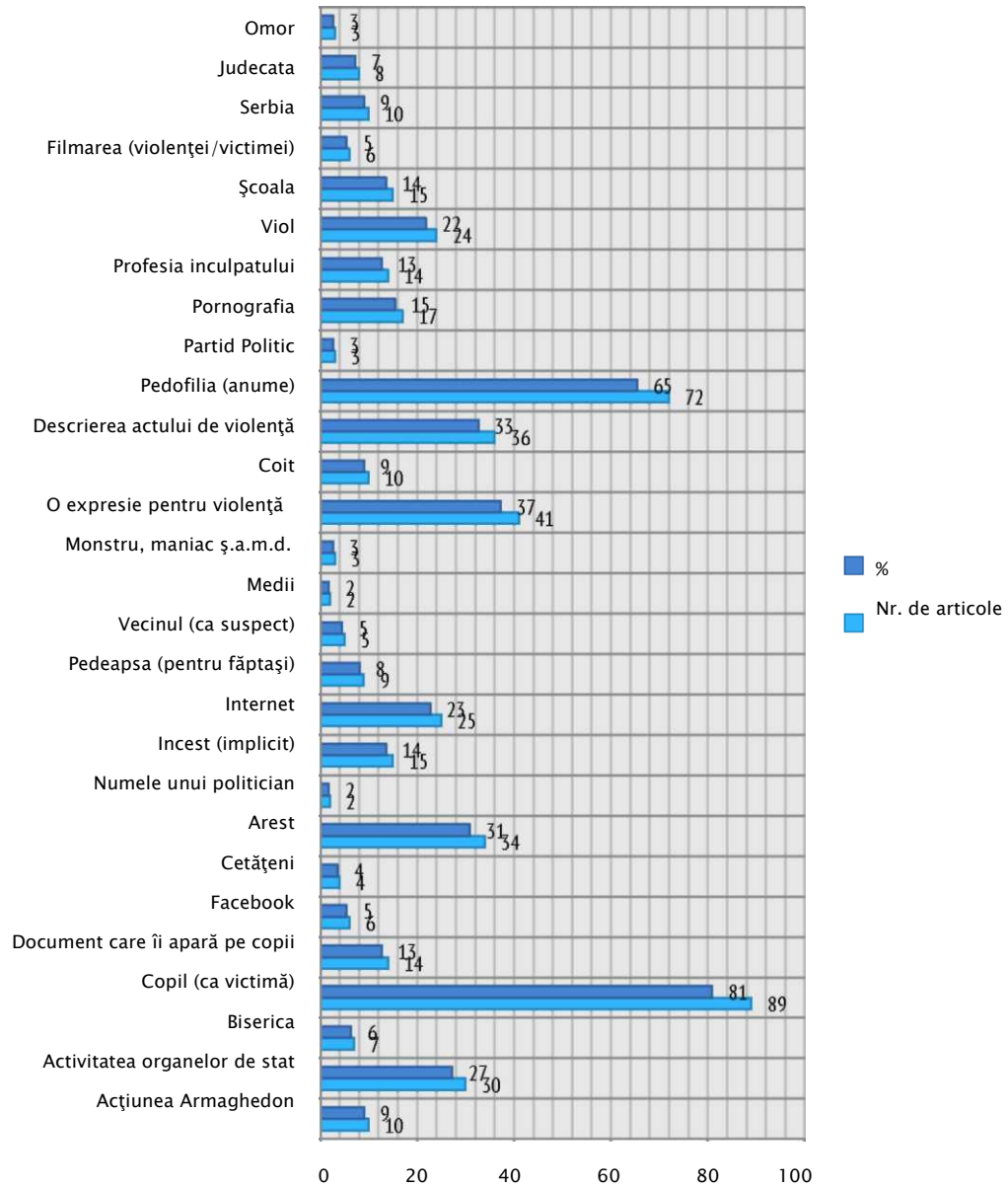
Prin analizarea frecvenței unor cuvinte sau descrieri (acțiuni) de pe titlurile articolelor corpusului larg, la prima vedere putem vedea care este cea mai frecventă formă de violență în Serbia în 2012.

²⁷ Făptașii sunt exclusiv bărbați.

Exploatarea copiilor prin TIC

OMBUDSMANUL PROVINCIAL AL P.A. VOIVODINA

Grafic 1. Cuvintele folosite cel mai des la descrierea (acțiunilor) în titlurile corpusului îngust

Pe baza datelor din graficul nr. 1, putem trage concluzia că titlurile presei despre violență asupra copiilor arată că aceștia sunt prezentați cel mai des ca victime ale pedofiliei, adică a violenței sexuale sau pornografie, din care cea mai obișnuită formă violul sau actul sexual. Internetul și Facebook sunt prezentați în acest context doar în mod sporadic. Totuși, analiza ulterioară a materialelor din articole arată că cel mai des infractorii folosesc internetul și telefoanele mobile în două moduri: pentru a-și contacta victimele și pentru ale intimida mai departe.

Diferitele expresii pentru violență (de exemplu, act sexual, șantajare, abuz, abuzare, sechestru ș.a.m.d.) sunt folosite cel mai des când se dorește un limbaj mai obiectiv și corect din punctul de vedere politic sau când sunt citate dispoziții legale privitoare la faptele penale pentru ca persoanele suspectate sunt procesate de către organele competente. *Cel mai des persoanele suspectate sunt clasificate imediat drept infractori, adică ca persoane care au comis fără îndoială infracțiunea pentru care au fost puse sub acuzație²⁸, în timp ce organele de stat participă la aducerea lor în fața justiției, adică ei sunt arestați și duși la audiere la un judecător de cercetare.*

Violența electronică sub lupa presei

Prin analizarea doar a corpului îngust, care include 110 articole legate într-un fel de violență electronică și digitală cu ajutorul calculatorului sau telefonului mobil, rezultă că făptașii acestui tip de violență, adică infractorii pomeniți în corpus sunt bărbați cu vârste între 18 și 70 ani, cu excepția cazurilor în care violența este comisă de către alți copii. Într-un singur caz, făptași au fost de sex feminin. Era vorba de eleve de școală secundară, care au folosit Facebook pentru a ademini o colegă de a lor în apartamentul uneia dintre fetele. Acolo au atacat-o fizic și au abuzat-o.

²⁸ și a căror vinovăție trebuie dovedită – ne place sau nu – conform cu principiile drepturilor omului și reglementărilor în vigoare.

De obicei victimele acestui tip de violență sunt numite în mod generic "copii". Fetele sunt pomenite ca victime în 25% (adică 28) din articole, și băieți în 20% (adică 22) din articole. Peste 91% din victime sunt copii mai mari cu vârste între 6 și 10 ani, precum "teenagers" cu vârste între 11 și 15 ani. Vârstele pomenite în mod mai mult sau mai puțin explicit sunt arătate în următorul tabel:

Tabelul 7. Vârstele copiilor menționați în articolele

	Prunc	Copil mic	Copil mai mare	Adolescent	Adolescent
Număr	6	23	36	64	11
%	5	21	33	58	10

Deși părinții sunt menționați explicit doar în 34% (adică 37) din articole ca cei mai frecvenți actori indirecti la cazurile de violență electronică asupra copiilor, prin natura lor aceștia sunt întotdeauna implicați. Imaginea de ansamblu asupra părinților pe baza articolelor din corpus este că ei se simt neputincioși și că ceilalți actori chiar așa îi percep. Dau impresia de a se rușina de ceea ce li se întâmplă copiilor lor. Rareori copii au încredere în ei, iar când o fac, părinții se adresează imediat poliției, mai ales dacă este vorba de violență din partea unor copii de aceeași vârstă. Pe cealaltă parte, când este vorba de violență sexuală, care este o "rușine" pentru familie și tare atrăgătoare pentru presă, articolele arată că rudele de sex bărbătesc și chiar tații sunt deseori făptașii, în timp ce mamele sunt arătate în aceste situații ca victime secundare și neputincioase, iar uneori ca complici chiar din cauza reacției lor târzii. Într-un mare număr de articole este evident că familiile în care violența are loc au mai mulți copii. În acest fel, ceilalți copii, împreună cu părinții și celelalte rude care stau în locuința respectivă devin victime secundare. Este important să menționăm că pomenirea numelor părinților sau rudelor copilului victimă a violenței constituie cea mai obișnuită cale de depistare a identității

copilului sau a familiei lui. În acest fel copii și familiile lor sunt stigmatizați, mai ales dacă locuiesc în medii mici.

Actorii indirecti pomeniți cel mai des de presă în contextul exploatarei copiilor prin TIC sunt arătați în următorul tabel:

Tabelul 8. Actorii indirecti menționați în articole

Actor(i)	Număr	%	Actor(i)	Număr	%
Copii de aceeași vârstă	42	38	Procuratura	18	16
Școala	40	36	Tribunal	42	38
Poliția	84	76	Presă	14	13
CMS*	6	5	Altele**	65	59
Instituții sanitare	9	8	* Centru de muncă socială		

** Alte instituții de stat, organizațiile naționale și internaționale, societăți comerciale, indivizi (mai ales personalități publice din domeniul direcțiilor de stat pe nivel diferite), precum și reprezentanții comunității locale (de exemplu vecini speriați, cetățeni curajoși și rude uimite, care în aceste articole joacă rolul "vocii poporului").

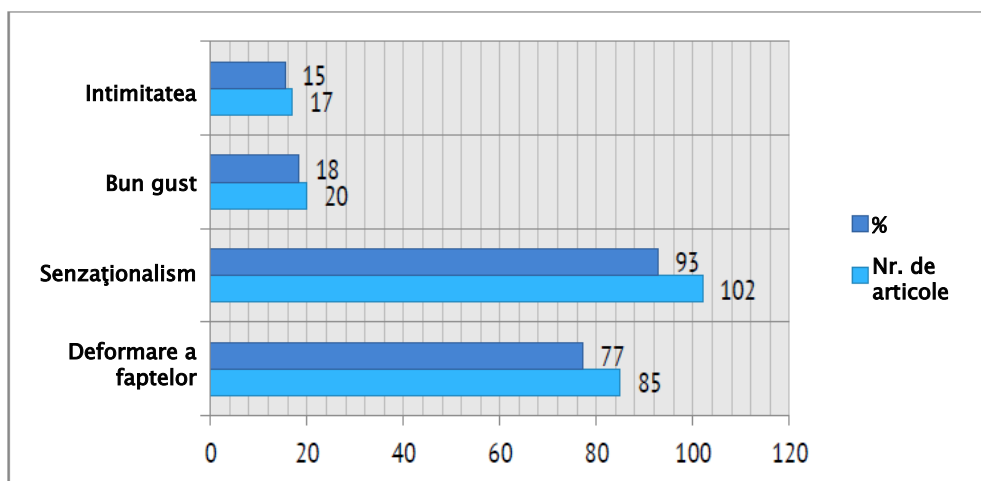
Poliția este pomenită cel mai des datorită naturii faptelor, pentru că cel mai des ei sunt prima autoritate la care victimele se adresează pentru protecție, precum și pentru faptul că violența electronică este menționată deseori de presă în legătură cu suspiciunea de pedofilie²⁹, ceea ce poate fi văzut clar în datele din tabelul nr. 8. *Tribunalele* sunt pomenite cel mai des în contextul procedurii de cercetare, adunare a dovezilor, judecare și pronunțare sau modificare a sentinței. Procuratura este menționată în contextul calificării faptei (penale), care urmează să fie judecată. Faptul că alți actori indirecti sunt pomeniți deseori în contextul violenței electronice asupra copiilor arată că aceștia sunt conștienți de importanța socială a acestei teme, privitoare la cele mai vulnerabile categorii sociale. Totuși în funcție de identitatea

²⁹ În sensul articolelor 185, 185a și 815b al Codului Penal al Republicii Serbia.

actorului indirect, acesta este folosit în moduri diferite de presă pentru scopurile ei. Este evident că actorii care se bucură de putere în societate, deși par a fi "personaje secundare", sunt mai conștienți de diferitele nivele de influență a presei și de aceea folosesc aceste ocazii pentru a i trimite publicului mesaje care îi pune sub o lumină mai favorabilă. Pe cealaltă parte, actorii fără nicio putere în societate, deși sunt la fel de secundari față de victime și infractori, în esență sunt doar manipulați: fie din partea presei ca să facă povestea mai impresionantă, fie de către actorii sociali mai puternici ca factori, care dau legitimitate acțiunilor lor.

Luând în considerare toate acestea, datele despre calitatea articolelor de presă amintite sunt prezentate în graficul nr. 2. Aceste date nu sunt încurajatoare din punctul de vedere al rolului real și posibil al presei la prevenirea și combaterea violenței asupra copiilor și tinerilor, inclusiv mediile electronice:

Grafic 2. Respectarea măsurilor și principiilor de calitate la articole din presă³⁰

Pe baza Valić-Nedeljković, Dubravka. (2002). „Praktikum novinarstva” (Practica jurnalistică). Examinare economică. Belgrad.

Cel mai des intimitatea copiilor este violată de presă, atunci când aceasta publică numele părinților în combinație cu alte amănunte ale cercetării, precum numele localității sau cartierului în care evenimentul a avut loc. Chiar dacă procentul articolelor care încalcă acest principiu este aparent mic, 15%, acesta nu este de loc neglijabil, luând în considerare consecințele pe termen lung pentru copil. Aceste urmări sigur se vor reflectă în mod negativ asupra familiei, prietenilor și mediului social imediat al copilului. În Republica Serbia, protecția minorului în presă este prevăzută nu doar în codului de conduită al jurnaliștilor, ci și în trei legi³¹.

Principiul respectării bunului gust este deseori încălcat, atunci când presa descrie actul de violență în mod amănunțit. De exemplu, presa poate descrie într-un mod prea detaliat o tentativă de viol împotriva unei fete, arătând întreaga desfășurare a evenimentelor. În aceste situații ei pot menționa faptul că ea a postat pe internet poze din concediul ei, sugerând că, ea l-a provocat pe făptaș într-un mod mai mult sau mai puțin conștient.

Din punctul de vedere al senzaționalismului, cea mai mare sfidare pentru presa este legată de natura însăși a violenței asupra copiilor, mai ales când este vorba de fapte penale împotriva libertății sexuale a minorilor. Aceste fapte sunt în contradicție totală cu cele mai elementare principii de respectare ale drepturilor omului și, bineînțeles, asemenea fenomene trebuie semnalate în orice societate. Această împrejurare este foarte avantajoasă pentru presa în sensul că dezvăluirea lor atrage imediat atenția societății. Totuși, presa trebuie să țină cont de așa numitul "bine superior", adică ei trebuie să provoace cât mai puține daune prin dezvăluirea informației, mai ales când acest lucru implică victimizarea adițională sau repetată a unor categorii sociale amenințate, în cazul de față copii. În afara cauzei mai sus amintite, articolele din eșantionul folosit la această cercetare sunt senzaționaliste

31 Legea informării publice (articolele 41 și 42), Legea radiodifuziunii (articolul 68, paragraful 5) și Legea publicității (articolele 72–85).

mai ales datorită limbajului și modului patetic în care toți actorii sunt reduși la victime, infractori și observatori pasivi, care se află la limita panicii datorită cruzimii evenimentelor într-o lume ostilă în care individul nu are nicio putere în fața laturii obscure a naturii umane. În loc de a-și îndeplini datoria primară de a informa și a educa publicul, oferindu-le informații clare, obiective, exacte și verificate care îi vor îndruma și încuraja pe utilizatorii conținutului informativ ca să contribuie în mod pozitiv la combaterea violenței asupra copiilor, abordarea senzaționalistă din articolele corpusului fac exact lucrul opus.

În afara de cele spuse mai sus, deformarea mesajului în articolele din corpus se reflectă și în faptul că ele provoacă așa numita panică morală. După ce citești un asemenea articol capeți impresia că infractorii îi pândesc pe copii la fiecare pas. Conform acestor articole, infractorii pândesc și pe internet în așteptare ca vreun băiat sau fată naivă să cadă în mreaja lor și atunci îl/o ademenesc la o întâlnire prin Facebook sau telefonul mobil și apoi îl atacă, iar părinții, în preafericita lor ignoranță și neputință, așteaptă ca cineva să facă ceva imediat. Deși presa îți dă impresia că forțele de ordine îi urmăresc pe făptași în mod rapid și eficient *nu reiese clar din niciun articol, chiar după mai multe citiri, cine și cum trebuie înștiințat despre violența asupra copiilor și nici cum sunt procesați inculpații de violență (electronică) asupra copiilor de la un capăt la celălalt.*

În spatele oglinzii virtuale

Participanții la grupele focus în cadrul acestei cercetări au recunoscut presa ca un factor important în formarea conștiinței publice în legătură cu exploatarea copiilor prin TIC sau cu violența electronică exersată asupra lor. *Capacitatea informatică și educativă a presei este considerat ca având potențialul de a deveni mare și semnificativă, dar în timpul conversațiilor cu grupele focus am constatat cu părere de rău și chiar resemnare că în presa Serbiei predomină în acest moment materialul de amuzament, a cărui calitate este dictată în mare măsură de orientare a presei spre piața.* Datorită acestor împrejurări, presa experimentează greutăți în

respectarea principiilor etice-profesionale, cât și acelea din domeniul drepturilor omului. Totuși acest lucru nu poate fi folosit drept pretext pentru modul lor de a informa despre teme legate de încălcări grave ale drepturilor celor mai vulnerabilelor categorii sociale, precum copii și tinerii.

Analiza modului în care presa din Serbia a prezentat exploatarea copiilor prin TIC în 2012 a arătat că un asemenea articol este publicat aproximativ o dată la trei zile. Aceste date sun îngrijorătoare, mai ales dacă luăm în considerare importanța temei și implicațiile ei pentru copii și întreaga societate, precum și faptul confirmat în numeroase cercetări, că articolele din presă cel mai des ating numai vârful aisbergului marilor probleme sociale. Aceste articole, care aproape în totalitate prezintă elemente de senzaționalism și deformare a faptelor, sunt publicate cel mai des ca știri extinse sau texte scurte în cronici fără autor cunoscut și, de aceea, toți aceia care lucrează cu copii în Serbia ar trebui să-și pună întrebarea "ce se întâmplă de fapt sub suprafața acestor evenimente?". În 2012 presa din Serbia a prezentat violența electronică asupra copiilor ca ceva legat mai ales de acțiuni penale împotriva libertății sexuale, în care sunt implicați minori, pornografie infantilă sau violență sexuală asupra minorilor, ceea ce duce automat la pedofilie. Din analiza articolelor din presă reiese că persoanele suspectate sau condamnate pentru această faptă au folosit internetul sau telefonul mobil pentru grooming (adică racolarea copiilor și pregătirea lor pentru o întâlnire motivată sexual), molestarea sau abuzarea copiilor, inclusiv sexting (adică arătarea de poze sau video clipuri de natură explicit sexuală) și cyber-bullying (adică jignirea sau abuzarea prin TIC) cu scopul de a-și speria victima după comiterea violenței asupra lor pentru a-i ține în stare de ascultare și a-i abuza din nou. Cyber-bullying este descris în articolele din presă doar de câteva ori și doar în cazul violenței între copii.

Făptașii violenței electronice cu nuanță sexuală, care au fost arătați în presă, sunt în exclusivitate bărbați adulți. Această constatare coincide cu datele acestei cercetări,

pe care le-am primit de la direcție de poliție și de la Secția pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă. *În afara suspectilor, actorii principali la aceste articole sunt bineînțelele copii și părinții lor, care sunt prezentați de obicei ca victime pasive ale infractorilor, care tind să se distanțeze unii de ceilalți și să pună toate speranțele lor legate de protejarea copiilor de la violența electronică pe seama organelor de stat.* Pe cealaltă parte, organele de stat sunt prezentate ca apărători puternici și proactivi, care îi prinde și procesează pe cei suspecți de violență asupra copiilor și fac declarații privitoare la procesele în derulare și la activitățile lor viitoare în acest domeniu. Însă, primul lucru care se poate vedea clar este că, după a fi arestați și audiați, suspectii de violență asupra copiilor se apară în stare de libertate. Rămâne foarte neclar ce fel de sprijin și protecție este acela față de copii abuzați, părinții și familiile lor.

Chiar acele articole din eșantion care au fost clasificate ca fiind foarte corecte după toate criteriile de calitate sunt caracterizate de critici, defetism și crearea unei atmosfere de neputință a tuturor actorilor, atât individuali, cât și instituționali, față de problemă de care se ocupă, ceea ce este complet opus așteptărilor participanților la această cercetare, care sunt consumatori de conținuturile presei. Titlul unui articol din presa scrisă referitor la o manifestare în care au fost prezentate rezultatele primei cercetări despre violență digitală la elevi din școala primară și secundară din Serbia spune că școlile din Serbia sunt mai sigure și că pericolul care îi pândește pe copii vine din internet. În contextul întregii cercetări și a părții acesteia referitoare la raportarea de către presa a exploatarii copiilor prin TIC, trebuie să facem câteva observații și să punem câteva întrebări.

Republica Serbia este una din primele șase țări cu cea mai bătrână populație din lume, iar peste 50% din gospodării are un calculator. Copii și părinții care au

participat la grupele focus în timpul acestei cercetări spun că tinerii folosesc calculatoarele mult mai bine decât părinții lor. Faptul că utilizatorii de calculatoare sunt din ce în ce mai tineri și capabili față adulți este confirmat de experții cu care am vorbit și acest lucru este logic, având în vedere datele demografice amintite. Aceasta înseamnă că generați în vârstă este consumătoare a presei mijloacelor de informare tradiționale, iar generația tânără a mijloacelor moderne. *În ultimii câțiva ani copii tinerii și părinții lor au avut acces în Serbia la câteva pagini web care conțin informație despre protejarea copiilor în timp ce folosesc internetul. Aceste pagini web puse la dispoziție de actori diferiți, inclusiv organele de stat, conțin link-uri la alte pagini web în care cazurile de abuz și violență asupra copiilor pe internet pot fi denunțate în mod direct. Aceste pagini web conțin informații diverse, dar la fel ca școlile mai sigure pomenite înainte, ele nu explică două lucruri de bază: cum trebuie denunțate cazurile de violență și cum arată procedura mai departe?* Având toate acestea în vedere, nu este surprinzător că în 2011 și 2012 a fost înregistrat un total de 14 cazuri de exploatare a copiilor prin TIC, în timp ce, conform datelor publicate în presa³² de Ministerul de Interne, în 2012 pe teritoriul întregii Serbii au fost arestate 15 persoane și înaintate "34 de dosare penale împotriva 63 de persoane pentru exploatare de copii la producere de material pornografic și distribuția lui prin internet³³. Cel mai des, victimele pedofililor sunt copii care folosesc rețeaua Facebook³⁴". Din punctul de vedere al rolului (dorit) informativ și educativ al presei, este important să semnalăm că modul în care presa din Serbia a transmis aceste informații publicului au fost complet neconstructiv, senzationalist și deformat.

32 Sursa: <http://www.b92.net/info/vesti/tema.php?vwv=2013&mm=02&nav.id=683708> (vizitat pe 1 martie 2013).

33 Ibid.

34 Ibid.

Trăim într-o țară în care primul lucru asociat de presă încă sunt ziarele, ai cărei locuitori petrec cel mai mare număr de ore în fața televizorului și totuși niciun articol din eșantion nu ne explică un singur lucru: orice formă de violență, inclusiv aceea asupra copiilor trebuie denunțată mai întâi la poliție. La rândul ei, poliția contactează procuratura, care se adresează la centrul de muncă socială. Tribunalul conduce cercetarea, iar centrul pentru muncă socială duce convorbirile cu făptașii minori ai acțiunilor violente, victimele violenței, părinții ș.a.m.d. După aceea centrul remite constatările și părerile sale la tribunal, precum și la alte instituții care adună dovezi pentru tribunal (poliția, policlinica ș.a.m.d.). Apoi tribunalul trimite toate dovezile înapoi la procuratură, care hotărăște pe baza lor, dacă există fapte (penale) de natură violentă. În cele din urmă se deschide un dosar penal în fața curții înalte. Acest proces poate dura și de aceea cel mai des inculpații se apară în stare de libertate.

Ce (nu) îi este transmis publicului?

În acoperirea lor a cazurilor de exploatare a copiilor prin TIC în 2012, presa din Serbia au descris o realitate socială în care diferiții actori se confruntă cu acest fenomen, dar nu se ocupă de cauzele și consecințele lui. În general presa se limitează la raportare și nu informează publicul despre natura acestui fenomen, pentru că acesta este tratat numai după întâmplarea evenimentelor. Pe de o parte, presa i-a arătat publicului că acest fenomen există și i-a explicat practica de pedepsire a acelor care exersează violență asupra copiilor. Pe cealaltă parte, abordarea lor a dus publicul să creadă că nu pot face mult pentru a preveni fenomenul violenței (electronice) asupra copiilor, decât dacă sunt sprijiniți de organele de stat, ceea ce nu este adevărat. Totuși, ceea ce nu reiese nici printre rânduri, este că toți actorii, individual, colectivi sau instituționali, fiecare în domeniul său, pot face ceva (în plus). După analizarea articolelor de presă despre

violența electronică asupra copiilor, rămân două întrebări *când și de ce?*

Concluzii

Cadrul juridic

Niciun act juridic sau document strategic național sau internațional analizat în timpul acestei cercetări nu recunoaște și nici nu definește exploatarea copiilor prin TIC ca o formă deosebită de abuz, violență și/sau exploatare a copiilor. Sistemele de calculatoare și TIC sunt menționate în reglementările naționale și internaționale, precum și în cadrul strategic, exclusiv ca un mijloc sau metodă pentru exploatarea sexuală a copiilor. De aceea nu este surprinzător faptul că organele executive competente tratează această temă mai ales dintr-o perspectivă criminologică, îndreptându-și eforturile mai mult spre combaterea fenomenului exploatării copiilor prin TIC și pedepsirea făptașilor, decât spre prevenirea acestuia prin informarea copiilor și adulților prin educarea lor despre folosirea corectă a TIC și măsurile preventive corespunzătoare.

Altă problemă este că, de exemplu, la Strategia de dezvoltare a societății informatice din Republica Serbia până 2020, *copii nu sunt menționați de loc, adică nu sunt semnați ca o grupă deosebit de vulnerabilă în contextul exploatării prin TIC.* Pe cealaltă parte, Strategia națională pentru prevenirea violenței asupra copiilor și Planul național de acțiune pentru copii până pe 2015 *stabilește că copii trebuie apărați de orice formă de abuz, neglijare, exploatare și violență, dar nu menționează în mod explicit exploatarea copiilor prin TIC ca ceea ce este, o nouă formă de violență.* Așa a fost definit acest fenomen de către participanții la cercetare, iar această definiție a fost confirmată de datele altor cercetări desfășurate în ultimul deceniu.

Luând aceasta în considerare, contextul în care exploatarea copiilor prin TIC³⁵ este menționată în actele naționale și internaționale analizate în această cercetare se referă mai ales la conceptele de grooming și sexting, în sensul în care sunt folosite în această cercetare. Totuși, cyber-bullying, care este caracteristic pentru violența prin TIC tot mai frecventă între copii și tineri și despre care a vorbit majoritatea participanților la această cercetare, nu este recunoscut în niciun fel ca o formă deosebită de exploatare prin TIC. Este important să recunoaștem și să definim această formă de violență electronică din două motive: pentru a putea lucra la informarea sistemică, la educarea copiilor și a tinerilor și la prevenirea sa în cadrul sistemului școlar, dar și pentru a putea oferi victimelor directe și indirecte ajutorul și protecția necesară.

Rolul și acțiunea organelor de stat

Datele despre numărul de cazuri denunțate, respinse și admise de exploatare a copiilor prin TIC, pe care ni le-au comunicat direcțiile de poliție de pe teritoriul P.A. Voivodina și Secția Specială pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă a Procuraturii Generale din Belgrad, arată că acest fenomen, cu excepția cazurilor penale pentru încălcarea libertății sexuale în contextul pornografiei infantile, nu a fost încă recunoscut în societatea noastră ca o formă deosebită de exploatare a copiilor. În asemenea situații aceste organe se referă cel mai des la articolul 185 b al Codului Penal al Republicii Serbia.

Pe baza datelor, pe care le-am primit de la Direcția Specială pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă, semnalăm două fapte importante: *persoanele suspectate pentru aceste fapte în Serbia sunt în exclusivitate bărbați adulți, de vârstă mijlocie și înaintată, dintre care cei mai mulți trăiesc în mediul urban, în orașe mari, mai ales în Belgrad, sau în Voivodina.*

³⁵ De exemplu în Convenția Europeană despre criminalitate cibernetică sau în Codul Penal al Republicii Serbia.

Răspunsurile Procuraturii Speciale pentru Combaterea Criminalității de Tehnologie Înaltă arată că conceptul de exploatare a copiilor prin TIC este legat în exclusivitate de fapte penale împotriva libertății sexuale, adică pornografie infantilă. De aceea, acțiunile organelor de stat competente se limitează la urmărirea și procesare inculpaților, precum și la aceea ce aceste organe consideră a fi măsuri preventive. Totuși, la Procuratura Specială se consideră că prevenirea generală în aceste cazuri nu este eficientă mai ales datorită politicii pedepselor ușoare pentru făptași.

Procuratura specială consideră că colaborarea cu ceilalți actori (mai ales cu organele de stat, furnizorii de servicii internet și alți experți) este foarte bună. Colaborarea are loc în conformitate cu Codul de Procedură Penală: Procuratura Specială coordonează celelalte organe în timpul cercetării, în timp ce ceilalți actori colaborează în cadrul competențelor lor, fiindcă sunt obligate prin lege s-o facă.

Recomandările Procuraturii Speciale legate de îmbunătățirea sistemului de protejare a copiilor de la exploatarea prin TIC sunt: instruirea copiilor în cadrul sistemului educativ despre folosirea internetului în condiții de siguranță, un rol mai eficient al presei la informarea opiniei publice despre această temă și înăsprirea pedepselor prevăzute pentru comiterea acestor fapte penale.

Furnizorii de internet și telefonie mobilă

Furnizorii de internet și telefonie mobilă privesc rolul lor în protejarea copiilor de la exploatarea prin TIC prin prisma pieții, adică sub lumina relațiilor dintre furnizorul de servicii și consumatorii. Doar 25% dintre furnizori au răspuns la chestionarul acestei cercetări, ceea ce arată în ce măsură ei sunt (ne)interesați de dezvoltarea protecției copiilor în acest domeniu. Din răspunsurile lor se poate trage concluzia că, în general, ei nu se adresează copiilor, ca la un grup specific expus în mod deosebit riscului de exploatare prin tehnologiile și/sau serviciile pe care ei le oferă.

Furnizorii consideră că organele de stat sunt cele chemate să se ocupe de protecția copiilor de la exploatarea prin TIC, mai ales prin crearea reglementărilor legale, iar rolul lor în acest context îl văd mai degrabă în activități și campanii educative.

Cei mai mulți furnizori nici nu s-au ocupat de această temă în munca lor, nici nu au luat măsuri concrete de niciun fel. Răspunsurile lor pun sub semnul îndoielii cunoașterea de către ei a obligațiilor legale și a mecanismelor și metodele disponibile pentru protejarea copiilor de la exploatarea prin TIC. Chiar atunci când există, codurile etice ale majorității furnizorilor nu tratează exploatarea copiilor prin internet ca o problemă deosebită și nici ca o temă prioritară în activitatea firmelor lor, ceea ce nu este surprinzător întrucât ei declară că foarte rar s-au confruntat cu cazuri de exploatare a copiilor prin TIC. Dacă sunt contactați de către organele competente în timpul unei cercetări penale, furnizorii află despre rezultatul anchetei numai din presă. Deși colaborarea cu organele de stat competente este sporadică, ea totuși există, în timp ce comunicația și colaborarea cu OSC practic nu există.

Părerile copiilor și tinerilor

Calculatorul și internetul, pe care copii și tinerii îi identifică și egalează cel mai des cu rețelele sociale precum Facebook, sunt în ziua de azi parte a vieții lor de la cea mai fragedă vârstă. Ei au acces la internet zilnic, timp de câteva ore pe zi, iar imposibilitatea de a avea acces la internet o percep ca o pedeapsă sau măsură disciplinară, iar părinții se folosesc de această situație.

În principiu, copii și tinerii sunt conștienți de faptul că a oferi informații personale și a posta poze personale pe internet este o practică periculoasă, la fel ca și a ieși la o întâlnire cu cineva cunoscut prin internet, dar nu sunt complet conștienți despre toate formele de abuz, la care pot fi expuși și în ce fel. Conștiința despre toate pericolele se dezvoltă cu creșterea lor. Deși unii din ei au avut neplăceri pe internet,

majoritatea copiilor și tinerilor nu cunosc tehnice eficiente pentru a se apăra în timpul folosirii internetului.

Majoritatea copiilor și tinerilor nu ar respecta acordul lor cu părinții legat de limitarea sau interzicerea folosirii internetului și l-ar încălca la prima ocazie. Totuși este îngrijorător faptul că un număr foarte redus de părinți vorbește cu copii lor despre folosirea internetului în condiții de siguranță. Motivul este mai ales faptul că părinții sunt mult mai puțin informați în legătura internetului decât copii lor. Această situație duce la un nivel scăzut de interes și conștiință din partea părinților asupra modului cum arată "viața virtuală" a copiilor lor.

Părerile părinților

În general, părinții confirmă toate cele spuse mai sus de către copii lor în legătură cu folosirea internetului în condiții de siguranță, dar spre deosebire de copii lor, ei privesc internetul ca un fenomen negativ în viața copiilor lor. Într-o singură școală părinții au semnalat că învățământul virtual ar constitui partea pozitivă a internetului, în timp ce toți ceilalți părinți consideră că internetul ar fi o sursă ieftină și nefiabilă de informație, care ia mult timp de la copii lor, îi înstrăinează de ceilalți și reduce capacitățile lor de exprimare, făcându-i dependenți de calculatorul, fizic neactivi și amenințând prin urmare sănătatea lor.

La fel ca și copii lor, părinții semnalează faptul că violența prin internet de către copii de aceeași vârstă a devenit mai frecventă. Ei spun că au încredere în copii lor și că doar prin dialog și sprijin îi pot apăra pe copii lor de la neplăcerile și pericolele, la care sunt expuși pe internet. Deși mulții dintre părinți știu despre existența filtrelor pentru urmărirea materialelor vizitate pe internet, marea majoritate preferă să nu le folosească. De fapt, un număr foarte mic de părinți cunoaște posibilitățile concrete de protecție și le folosește.

Părerile profesioniștilor care lucrează cu copii

Profesioniștii care lucrează cu copii definesc exploatarea copiilor prin TIC ca o formă de exploatare a copiilor cu ajutorul calculatorului sau internetului. Abuzul are loc datorită naivității și ignoranței copiilor, iar făptașii pot fi adulți sau alți copii. Dacă judecăm după exemplele de violență cu care s-au confruntat în munca lor, violența prin TIC exersată de către alți copii este un fenomen frecvent la copii și tineri. Problema de bază a acestui fenomen este neînțelegerea conceptului de exploatare a copiilor prin TIC în societate, precum și faptul că legea nu definește clar cum trebuie tratate și procesate cazurile de exploatare a copiilor prin TIC.

Toți profesioniștii văd rolul lor în cadrul propriului domeniu de activitate (de exemplu școlile văd contribuția lor în munca educativă, centrele de muncă socială în activitatea lor de consiliere ș.a.m.d.), dar totodată, ei consideră că această problemă trebuie abordată în mod sistemic, creând mecanisme formale de colaborare cu ceilalți când este vorba de violență electronică.

În afara stabilirii unei rețele între instituțiile competente cu scopul de a îmbunătăți colaborarea și acțiunile preventive prin schimburile de informație, profesioniștii care lucrează cu copii sunt de acord că trebuie lucrat la educarea copiilor, tinerilor, părinților, experților și publicului larg despre fenomenul exploatării copiilor prin TIC, precum și despre mecanismele de protecție împotriva acestuia. Reglementările existente trebuie să identifice acest fenomen ca o formă specifică de abuz și violență asupra copiilor, stabilind cu exactitate procedurile care trebuie urmate în cazurile de exploatare a copiilor prin TIC, până când reprezentanții organelor de urmărire vor propune coborârea graniței de răspundere penală a minorilor la zece ani pentru a putea combate actele de violență prin internet comise de alți copii.

Organizațiile societății civile

Reprezentantele OSC specializate în problema exploatării copiilor prin TIC au confirmat constatările și datele primite de la alți participanți la cercetare. *Fenomenul exploatării copiilor prin TIC îl privesc ca un fenomen mult mai frecvent și, prin urmare, mult mai periculos decât abuzul și violența asupra copiilor în lumea reală.* Calculatorul, internetul, rețelele sociale și divertismentul au devenit aproape sinonime, pentru că în ziua de azi internetul a deveni mediul natural al copiilor. Calculatorul și internetul fac ca accesul infractorilor la copii să fie mai rapid și ușor, oferindu-le totodată un spațiu sigur, în care se pot prezenta în mod fals.

În Serbia, cadrul legal și strategic care se ocupă de protecția copiilor de la exploatarea prin TIC este neadecvat pentru că nicio reglementare nu recunoaște acest tip de exploatare ca un fenomen specific, deși în 2010 fusese format un grup de lucru la nivel național, al cărui scop era adoptarea unei strategii naționale și a unui plan de acțiune menit să-i apere pe copii de la abuz pe internet.

Din punctul de vedere al prevenției, atenția publicului larg și nevizat trebuie îndreptată asupra faptului că exploatarea copiilor prin TIC este un fenomen social, care va deveni din ce în ce mai pregnant dacă nu se va adopta o abordare sistemică, care să includă participarea și colaborarea tuturor actorilor principali. Instituțiile competente încă nu au destule cadre competente pentru a lucra cu victimele și pentru a contribui la prevenirea violenței prin TIC, ceea ce duce la neidentificarea acestei probleme ca o formă specifică de violență. Din această cauză echipele competente din școli reacționează cel mai des în aceste cazuri, în timp de celelalte instanțe nu cunosc reglementările conform cărora ele trebuie să reacționeze și nici măcar nu privesc că sunt obligate prin lege să acționeze.

O întrebare de bază în acest context este conștientizarea nu doar a copiilor și tinerilor, ci și a părinților lor și a instituțiilor competente despre modul cum copii și

tinerii pot deveni victimele infractorilor la ei acasă prin intermediul calculatorului și internetului. Trebuie adoptate regulamentelor corespunzătoare care pot recunoaște această formă specifică de exploatare a copiilor și să stabilească un cadru juridic pentru activitatea actorilor instituționali. În acest sens presa are un rol însemnat. Ministerul Învățământului, Științei și Dezvoltării Tehnologice are o importanță fundamentală în acest proces: în țările tehnologic dezvoltate există, în cadrul sistemului de învățământ, programe educative bine dezvoltate pentru învățători, părinți și copii privitoare la folosirea corectă a TIC și la posibilitățile de protecție, dar din păcate acestea încă nu există în zona balcanică.

Presa

În timpul acoperirii procesului de exploatare a copiilor prin TIC în 2012, presa din Serbia a descris cu destulă exactitate realitatea socială în care actorii diferiți se confruntă cu acest fenomen, dar nu s-au ocupat de cauzele și urmările lui. *Cea mai mare parte a presei a raportat acest fenomen în mod senzaționalist și numai după întâmplarea evenimentelor.* În pofida faptului că exploatarea copiilor (prin TIC) a fost prezentată ca un fenomen secundar în contextul faptelor penale împotriva libertății sexuale, presa a reușit totuși să îndrepte atenția publicului la acest fenomen și activitatea organelor de stat spre acționarea în justiție și condamnarea făptașilor. Din păcate, această abordare (a presei și a organelor competente) este complet contrară rolului informativ și preventiv așteptat de către participanții adulți la cercetare.

În articolele sale presa a arătat că, în lipsa sprijinului din partea organelor de stat, eforturile individuale îndreptate spre evitarea violenței (electronice) asupra copiilor sunt ca "o picătură de apă într-o mare" față de seriozitatea acestei probleme. *Ceea ce nu reiese nici printre rânduri, este că toți actorii, individual, colectivi sau instituționali, fiecare în domeniul său, pot face ceva.* Din analiza articolelor folosite

la această cercetare despre violența asupra copiilor nu reiese când și cum ar putea să se întâmple acest lucru.

Pe baza cercetării efectuate și concluziilor la care au ajuns participanții la grupul focus, Ombudsmanul Provincial formulează următoarele:

Recomandări

Pentru a preveni exploatarea copiilor prin TIC trebuie îmbunătățit cadrul juridic existent, iar în reglementările juridice pozitive ale Republicii Serbia trebuie implementate obligațiile prevăzute în acordurile internaționale confirmate și publicate, prin care exploatarea copiilor prin TIC este recunoscută drept o formă specifică de exploatarea, abuzare și violență asupra copiilor și/sau minorilor.

Codul Penal al Republicii Serbia trebuie să prevadă că *cyber-bullying, grooming și sexting* reprezintă fapte penale, adică ca o faptă care este ilegală și persecutabilă, definind și pedepsele pentru făptași.

Legea despre bazele sistemului de educație și învățământ trebuie să prevadă introducerea obligatorie a unui sistem regular de învățământ pentru toate vârstele, care să includă obiectul *informatică*. În afara planurilor și programelor menite să dezvolte studiile în domeniul calculatoarelor și informaticii, acest obiect trebuie să includă și problema folosirii corecte a TIC, precum și problema protejării copiilor de la exploatare prin TIC.

Legea Familiei, mai exact demersurile care au loc în procesele legate de protejarea drepturilor copiilor și acordarea sau privarea drepturilor părintești, trebuie să prevadă nevoia de a stabili dacă părintele în cauză ia toată măsurile necesare pentru a-l proteja pe copil de la exploatarea prin TIC, atunci când se evaluează purtarea social acceptabilă a părintelui, abuzarea drepturilor de către acesta (de exemplu dacă îl îndrumă pe copil spre practici greșite), neglijarea grosolană a obligațiilor și exercitarea iresponsabilă a drepturilor și obligațiilor.

Partea Legii protecției sociale, care se referă la competențele publice ale centrului de muncă socială trebuie completată cu obligația centrului ca, în caz de cea mai mică îndoială privitoare la exploatarea copiilor prin TIC, ivită în timpul evaluării nevoii de acordare a serviciilor sociale, să anunțe imediat pe organele competente în legătură cu această îndoială.

În aplicare a Legii protecției sociale, de fiecare dată când centrul de muncă socială are îndoieli legate de exploatarea copiilor prin TIC, acesta trebuie să deschidă demersul de evaluare a nevoilor și capacităților utilizatorului, precum și a riscurilor pentru acesta, iar dacă se consideră că este necesar, să planifice acordarea de servicii de protecție socială în conformitate cu legea.

Atunci când centrul de muncă socială ia măsurile reglementare și deschide demersul de evaluare în colaborare cu tribunalele, acesta trebuie să analizeze și îndeplinirea obligațiilor părintești, așa cum sunt definite de Legea Familiei, din punctul de vedere al conduitei social acceptabile a părintelui și al îndeplinirii corecte a drepturilor și datoriilor părintești.

Centrul de muncă socială care știe despre un caz de exploatare a copiilor prin TIC este obligat, în cadrul competențelor centrului prevăzute în articolul 40 al Legii protecției sociale (care prevede serviciile de protecție socială, consultare, terapie și educație, precum și serviciile intensive pentru familiile în criză și oferirea de consultare și sprijin pentru părinți, tutori și părinți adoptivi ș.a.m.d) să acorde educația, consilierea, terapia psiho-socială copiilor victime ale exploatării prin TIC, părinților lor și celorlalți membri ai familiei.

Trebuie urmărite activitățile internaționale și, când condițiile pentru această vor fi stabilite în *Legea Protecției Sociale*, trebuie pusă problema vindecării copiilor dependenți de internetul, pentru a evita urmări permanente asupra sănătății lor.

Legea comunicațiilor electronice și Legea protecției consumatorului trebuie să stabilească obligativitatea ca furnizorii de internet și telefonie mobilă să introducă *Zakonom o elektronskim komunikacija* i *Zakonom o zaštiti potrošača* propisati obavezu da svi internet provajderi i distributeri usluga mobilne telefonije u svojim

problema protecției copiilor de la exploatarea prin TIC în codurile lor etice, fiindcă în documentele de față copii sunt "invizibili" ca o categorie vulnerabilă.

Colaborarea

Pentru a preveni și a combate exploatarea copiilor prin TIC, actorii instituționali, colectivă și individuali din sectorul de stat, afaceri și civil trebuie să stabilească relații de colaborare sectorială. Prin adoptarea de acte sub-legale, trebuie create mecanisme eficiente pentru colaborarea tuturor actorilor relevanți la nivelul de stat, provincie și auto-administrare locală.

Pe baza practicilor acceptate, toate instituțiile trebuie să dezvolte un cadru strategic real, eficient, potrivit și sustenabil și să aplice plane corespunzătoare de acțiune în acest domeniu.

Trebuie asigurată includerea copiilor în discuțiile publice legate de probleme importante pentru copii. În acest fel ei ar putea oferi sugestii pozitive și aportul lor la îndeplinirea drepturilor și a interesului superior al tuturor copiilor.

Conform regulamentului despre acțiunile instituțiilor în caz de violență, abuzare și neglijare, toate școlile primare și secundare, școlile pentru copii cu probleme de dezvoltare, căminele de elevi, casele de copii și centrele de muncă socială trebuie să ia următoarele măsuri:

- să definească, împreună cu elevii, reguli clare de conduită pentru folosirea internetului și telefoanelor mobile, să asigure aplicabilitatea lor și să efectueze controale permanente pentru a se asigura că minorii respectă aceste reguli.

- să întocmească planuri de acțiune pe termen lung și programe pentru protejarea copiilor de la violență, în cadrul cărora vor fi precizate măsurile de prevenire și intervenție în caz de violență pe internet, precum și rolul tuturor actorilor.
- să instaleze programe de filtrare la toate calculatoarele instituției, care sunt folosite de copii, pentru a controla materialele vizitate de copii și pentru a limita anumite programe sau timpul de folosire, protejându-i pe copii de la orice neplăcere în timpul folosirii internetului.

Datorită lipsei lor cunoștințe suficient în acest domeniu, experții angajați la instituțiile competente care lucrează cu copii trebuie să-și continue formarea, mai ales cu scopul de a identifica exploatarea copiilor prin TIC, dar și pentru a putea acționa în mod corect față de victimele (primare și celelalte), făptașii și alți actori, în conformitate cu reglementările și documentele strategice naționale și internaționale.

Trebuie afirmate rolurile învățătorului, profesorului de informatică și echipelor școlare pentru prevenirea violenței în combaterea exploatării copiilor prin TIC. Trebuie implicate serviciile pedagogic-psihologice în lucrul cu victimele și făptașii (dacă sunt copii și ei), prietenii și rudele lor. Ministerul și Secretariatul Provincial de Învățământ au rol deosebit în acest sens.

Școlile trebuie obligate ca, în cadrul sistemului regulat de învățământ, să organizeze programe educative pentru părinți privitoare la protecția copiilor de la exploatarea prin TIC și la folosirea corectă a TIC.

Ministerele învățământului, justiției și informației trebuie să monitorizeze prin cercetări periodice frecvența cazurilor de exploatare a copiilor prin TIC și eficiența măsurilor luate la toate nivelele. Pe baza datelor obținute despre proporțiile acestui fenomen, ministerele vor efectua, în colaborare cu serviciile publice, campanii informative și educative adresate unui public țintă (de exemplu copii din categorii sociale vulnerabile, presa ș.a.m.d.)

În vederea tuturor acestor activități trebuie asigurate fondurile necesare pentru activitățile instituțiilor educative și de altă natură care se vor ocupa de măsurile educative.

Furnizorii de internet și telefonie mobilă

Pentru a preveni și a combate exploatarea copiilor prin TIC companiile care oferă servicii de internet și/sau telefonie mobilă trebuie obligate prin lege să adopte documente/reguli interioare, care să reglementeze problema copiilor de la violență, întrucât aceștia reprezintă o categorie socială vulnerabilă, deosebit de expusă riscului de exploatare prin TIC. Aceasta problemă nu a fost reglementată până în prezent.

Reglementările adoptate pe baza legii trebuie să conțină măsurile și procedurile pe care compania le va lua pentru a-i proteja pe copii de la exploatare prin TIC și pentru a preveni acest fenomen la utilizatori. Trebuie prevăzută obligația companiei de a-i informa pe utilizatori și îndeosebi pe copii și părinții lor despre acest fenomen (mai ales despre prevenirea lui, metodele de protejare a utilizatorului, denunțarea și pedepsirea făptașilor). Pentru a conștientiza publicul larg despre metodele de protejarea a copiilor de la exploatare prin TIC și pentru a promova o conduită social responsabilă, companiile trebuie să planifice campanii adresate publicului larg, acordând specială atenție vizitării școlilor de către furnizori și a furnizorilor de către elevi.

Regulamentele trebuie să stabilească obligativitatea de a întemeia agenții potrivite ca organizații de supraveghere pentru monitorizarea și controlarea activităților acestor companii în legătură cu exploatarea copiilor prin TIC. Problema poate fi rezolvată și prin punerea acestor competențe sub răspunderea vreuneia din agențiile sau organelor de reglementare deja existente.

Presa

Pentru a preveni și a combate exploatarea copiilor prin TIC guvernul trebuie să oblige serviciile publice de radio și televiziune să aloce o parte a timpului de antenă unor emisii utile pentru societate, inclusiv informație despre importanța TIC în scopuri educative. O temă periodică obligatorie trebuie să fie protejarea copiilor de la exploatarea prin TIC. Presa trebuie să îndeplinească rolul ei educativ și informativ prin emisii infantile și școlare.

Pentru a ușura îndeplinirea acestui rol de către serviciile publice de difuzare, asociațiile profesionale trebuie să-i educe pe redactori și jurnaliști despre acest subiect și să-i încurajeze ca să trateze această temă în mod informativ și educativ. Rolul organelor de stat este acela de a încuraja presa și a face posibilă colaborarea ei cu alți actori în domeniul prevenirii și combaterii exploatării copiilor prin TIC (în cadrul unor campanii, proiecte ș.a.m.d.).

Rolul societății civile

Organizațiile Societății Civile, mai ales acelea care se ocupă de drepturile omului și ale copiilor, pot avea un rol foarte important la combaterea exploatării prin TIC. Pe de o parte, mobilitatea, flexibilitatea și capacitatea de a reacționa rapid la nevoile societății, iar pe cealaltă parte experiența în campaniile publice, învățământul informal, depistări și denunțării diferitelor forme de violență la organele competente, fac ca aceste organizații să fie colaboratori de mare preț la combaterea exploatării prin TIC. Pentru a le asigura copiilor o copilărie lipsită de griji, organizațiile neguvernamentale ar trebuie să facă din această formă de exploatare o parte integrantă a agendei lor.

CIP - Catalogarea publicațiilor
Biblioteca "Matica Srpska", Novi Sad